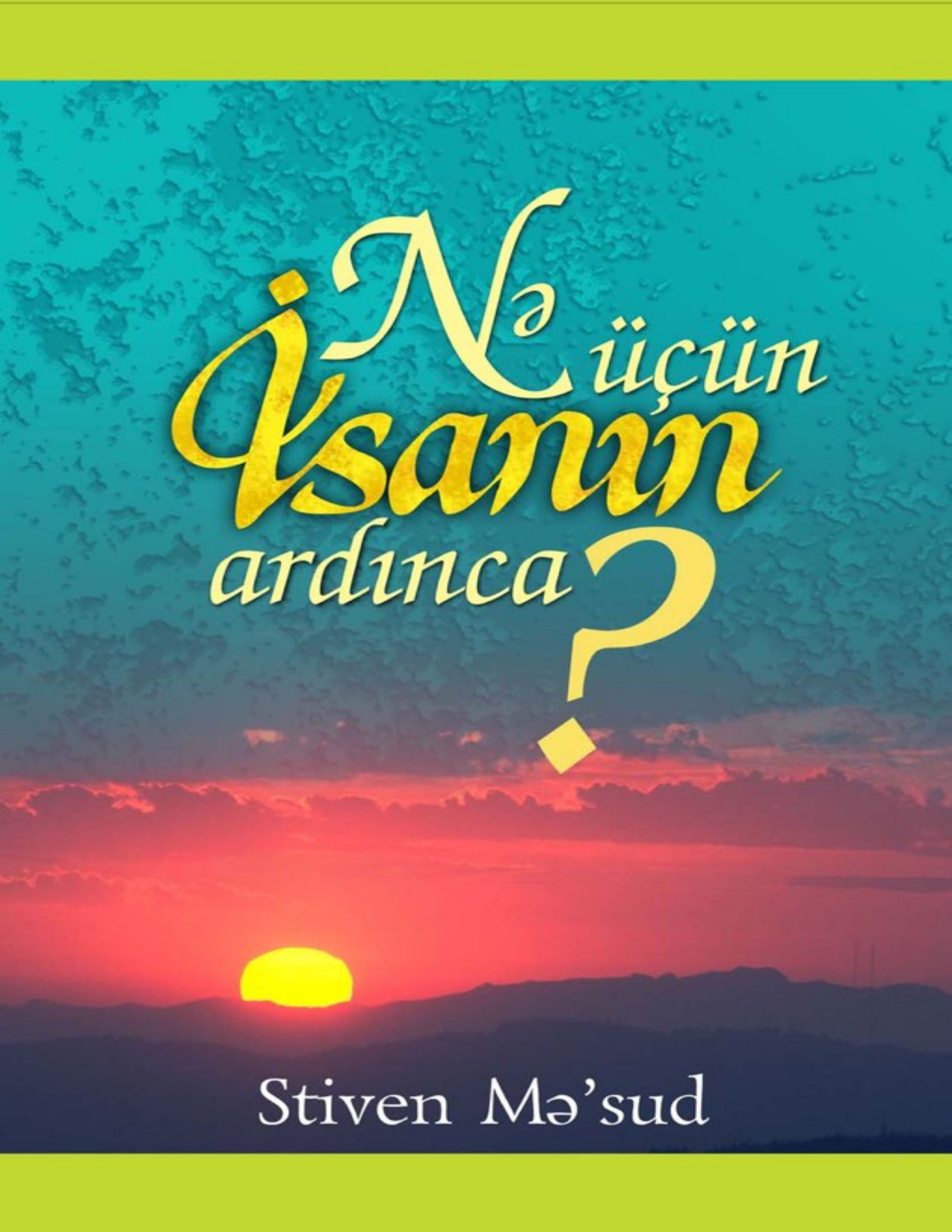

The background of the cover is a photograph of a sunset. The sun is a bright yellow semi-circle on the left, partially obscured by dark, silhouetted mountains. The sky is a gradient of colors, from deep blue at the top to vibrant orange and red near the horizon. A large, stylized yellow question mark is superimposed over the sky, with its dot positioned just above the author's name.

Nə üçün İsamin ardınca?

Stiven Mə'sud

Mündəricat

Giriş

1. Kitab

2. Bibliya və Qur'an

3. Bibliyanın ruhaniliyi

4. Bibliyanın doğruluğu

5. Bibliyanın doğruluğu (2)

6. Dəyişilməz söz

7. İsa barəsində peyğəmbərliklər

8. İsa Messiyadır (Məsihdir)

9. Çarmıxa çəkilmə

10. Dirilmiş İsa

11. İsanın şəxsiyyəti

12. İsa — İnsan Oğludur

13. İsa və'd olunmuş Messiyadır (Məsihdir).

14. İsa, Allahın Oğludur

15. İsa, dahi Müəllimdir (məsəllər).

16. İsa, dahi Müəllimdir (mö'cüzələr).

17. İsa, dahi Müəllimdir (iman və əməllər).

18. İsa, böyük qurbandır

19. İsanın ikinci gəlişi

20. Məsih, bizim həyatımızdır

Lü'ğət

Originally published in English as
Why Follow Jesus? by Steven Masood.
© 1997 Steven Masood and Word of Life.

© 2000 for the Azeri edition.

Translated by permission.

All rights reserved.

İlk dəfə ingilis dilində
Why follow Jesus? by Steven Masood
kimi, nəşr olunmuşdur.

Müəlliflik hüququ U 1997 Stiven Mə'suda və Həyat Sözü
şirkətinə məxsusdur.

Müəllifin razılığı ilə tərcümə olunub.

Rus dilində nəşrin müəllifliyi U 2000 şirkətinə məxsusdur.

Bütün hüquqlar müdafiə edilir.

Giriş

İslam kimi məsihçilik də imanla iqrar edir ki, bəşəriyyəti düzgün yola çıxarmaq üçün Allah Öz peyğəmbər və həvarilərini dünyaya göndərib. Allah Öz vəhyələrini belə adamlara verib. Belə ilahi vəhyələr bizə çap olunmuş sözlər şəklində gəlib çatıblar.

Müsəlmanlara da, məsihçilərə də Adəm, İbrahim, İshaq, Yaqub, Musa, Davud, Süleyman və İsa adları tanışdır. İslam da, məsihçilik də İsaya olan imanı Allahın Sözü və Allahın Ruhu kimi iqrar edir; lakin məsihçilik irəliyə doğru bir addım da atır və bu da həlledici əhəmiyyətə malik olan bir addımdır. Məsihçilik İsanı Allahın Göndərdiyi bəşəriyyətin Xilaskarı olduğunu iqrar edir.

İndi adamlar əvvəllər olduğundan daha çox sual verməyi sevirlər, o cümlədən məsihçilik imanı xüsusunda çox suallar verilir. Biz gərək dərk edək ki, uzun kitabları oxumaq üçün heç kimin nə vaxtı, nə də gücü vardır. Ona görə çox sıxılmış bir formada İsanın Kimliyi və nə üçün Onun ardınca getməyin lazım olması suallarına cavab verməyə çalışmışıq.

Eyni zamanda, çalışmışıq ki, rus dili ikinci dil hesab olunan adamlara (rus dilli olmayan) bu kitab sadə və başa düşülən olsun.

Böyük adlara yaraşan titulları həmişə yada sala bilmədiyimizə baxmayaraq, müəllif və nəşriyyatçı peyğəmbər və həvarilərə çox böyük ehtiramla yanaşırlar.

1. Kitab

Quran və Hədis müsəlmanlar üçün ən böyük (nüfuza malikdir) nüfuzdur. Məsihiçilər üçün belə nüfuz məsihiçilik imanının mərkəzi olan Bibliyadır. Bu kitablar toplusu, yaxud da kitabxana deməkdir. Bibliya sözü yunanca „biblia“ sözündən əmələ gəlir ki, bu da „kitab“ deməkdir.

Bibliyanı təşkil edən 66 kitab 1500 il ərzində üç dildə yaranmışdır. Bu kitabı yazan Allah ərləri ictimaiyyətin müxtəlif təbəqələrinə mənsub idilər. Onların arasında peyğəmbərlər, padşahlar, çobanlar, balıqçılar, alimlər, əsgər, ziyalı, həkim, missionerlər olmuşdur. Bu adamların müxtəlif ictimai vəziyyətlər tutmalarına və müxtəlif vaxtlarda yaşamalarına baxmayaraq, onların hamısı Allah tərəfindən yalnız bir məqsəd üçün çağırılmışlar: Onun Özünü e'lan etmək üçün.

Bibliya ilə yanaşı, böyük həqiqətlərlə dolu olan çoxlu kitablar vardır, lakin Bibliya — bu nə isə bir başqa şeydir. O nəyinki sizə, sizi yaradan və sevən müqəddəs Allahın mövcudluğu barəsində danışır, lakin həm də günahların ucbatından Onunla olan əlaqəmizin kəsilməsi barəsində də danışır.

Bibliya sizə Ona tərəf necə qayıtmağı və həmişəlik Onun hüzurunda qalmağı öyrədir.

Bibliyanın məzmunu

Bibliya iki hissəyə bölünür: Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədid. Onlar Allahın bağladığı iki böyük danışıqlara, „əhdlərə“ həsr olunurlar: birincisi — Musa vasitəsilə İsrail xalqı ilə və ikincisi — İsa vasitəsilə bütün bəşəriyyətlə.

Əhdi-Ətiq

Əhdi-Ətiq Allah ilə İsrail xalqı arasında Musa vasitəsilə onun bağladığı əhdin əsasında qoyulmuş münasibətlərin tarixini özündə təmsil edir. İlk kitablar insanın yaranması, daşqın, İbrahim və İbrahim nəslindən İsrail xalqının necə əmələ gəlməsi barəsində danışılır. Sonra İsrail xalqının Misir əsarətindən mö'cüzəli şəkildə azad olmasından, sonrakı dövrdən və Musa vasitəsilə Allah tərəfindən verilmiş qanunun yaranmasından danışılır. Eləcə

də, Əhdi-Ətiq bu xalqın yüksəlməsi və enməsi, onun Allaha itaətsizliyi, peyğəmbərlik xəbərdarlıqları və Allahın İsrailin üzərinə cəzalar barəsində bizə xəbər verir. Bütün bununla yanaşı, Əhdi-Ətiqdə Xilaskar Messiyanın (Elçi) gəlməsinə aid olan bir sıra peyğəmbərliklər və Allahla insanlar arasında yeni danışığın bağlanmasına rast gəlirik.

Əhdi-Cədid

Əhdi-Cədid — bu, peyğəmbərliklərin həyata keçməsidir. Əhdi-Cədidə müsəlmanlara Qur'andan Məryam oğlu İsa Əl-Məsih kimi tanınan İsa vasitəsilə Allahın bağladığı yeni razılaşma təqdim olunub. Əhdi-Cədid müəlliflərinin diqqəti Allahın müqəddəsliyinə və Onun İsa Məsih vasitəsilə bəşəriyyətlə barışmaq və ona xilas bəxş etmək niyyətinə yönəlmişdir. Müjdə (İncil) bizə bizim Xilaskarımızı təqdim edir. Müqəddəs Həvarilərin İşləri fəsilləri xilas barəsində Xoş-Xəbərin, Müjdənin yayılmasını təsvir edir. Məktublar Xilaskarımızın vasitəsilə aldığımız xeyir-dualarla bizi ətraflı tanış edir. Sonuncu vəhy kitabı xilasın kuliminasiyasının peyğəmbərlik təsviridir.

Lakin kimsə deyə bilər: „Bütün bunlar hamısı lap çoxdan yazılıb. Bibliya bizə qədər necə gəlib çatıb? Onun bütün mətnləri doğrudurmu? Biz əmin ola bilərikmi ki, ora bir şey əlavə olunub, yaxud da əksildilməyib?“ Biz növbəti fəsillərdə əldə etdiyimiz dəlillərlə bu və başqa suallara cavab verməyə çalışacağıq.

Bibliyada kitabların yerləşdirilməsi

Bibliyada kitabların yerləşdirilməsi, Yaradılış kitabının başlanğıc dövrləri təsvir edilməsinə və Vəhy kitabının dövrün sonu barəsində danışmasına baxmayaraq, onların yazılması qaydasında düzəlməmişlər. Kitablار onların aid olduqları ədəbi tipə yaxud stilinə uyğun olaraq, qruplaşdırılıb. Əhdi-Ətiqin birinci beş kitabları „qanun kitabları“, Nun oğlu Yəşuadan Esterə qədər olan kitablار — „tarixi“, Eyyubun kitabından Süleymanın „nəğmələr nəğməsi“ nə qədər „hikmət yazıları“, Yeşaya peyğəmbərin kitabından Məlakinin kitabına qədər „peyğəmbərlik kitabları“ kimi məşhurdurlar. Əhdi-Cədidə birinci dörd kitablار İsanın həyatının təsvirinə, müqəddəs Həvarilərin İşləri — bu erkən cəmiyyətə tarixi baxış; sonra Yaqubun

məktubundan ibranilərə qədər olan məktublara və nəhayət, „apokaliptik“ kimi məşhur olan üslub ilə yazılmış vəhyə həsr olunmuşlar.

Siz hər bir Bibliyanın başlanğıcında Əhdi-Ətiqin 39 kitabının və Əhdi-Cədidin 27 kitabının siyahısına rast gələcəksiniz.

Bibliya kitablarının adları və qaydaları

Əhdi-Ətiq kitabları:

Musanın birinci kitabı — Yaradılış

Musanın ikinci kitabı — Çıxış

Musanın üçüncü kitabı — Levililər

Musanın ördüncü kitabı — Saylar

Musanın beşinci kitabı — Təsniyə

Nun oğlu Yeşuanın kitabı

İsrail hakimlərinin kitabı

Rut kitabı

Birinci padşahlar kitabı

İkinci padşahlar kitabı

Üçüncü padşahlar kitabı

Dördünü padşahlar kitabı

Birinci Salnamə kitabı

İkinci Salnamə kitabı

Yezdra kitabı

Nehemiya kitabı

Ester kitabı

Eyyub kitabı

Məzmurlar kitabı

Süleymanın Məsəllər kitabı

Vaizin kitabı

Süleymanın Nəğmələr Nəğməsi kitabı

Yeşaya peyğəmbərin kitabı

Yeremiya peyğəmbərin kitabı

Yeremiyanın mərsiyyəsi kitabı

Yezekil peyğəmbərin kitabı

Daniel peyğəmbərin kitabı

Huşə peyğəmbərin kitabı

Yoel peyğəmbərin kitabı

Amos peyğəmbərin kitabı

Ovədyə peyğəmbərin kitabı

Yunus peyğəmbərin kitabı

Mika peyğəmbərin kitabı

Nahum peyğəmbərin kitabı

Həbəqquq peyğəmbərin kitabı

Səfoniya peyğəmbərin kitabı

Həqqay peyğəmbərin kitabı

Zəkəriyyə peyğəmbərin kitabı

Məlaki peyğəmbərin kitabı

Əhdi-Cədid kitabları:

Mattadan müqəddəs Müjdə

Markdan müqəddəs Müjdə

Lukadan müqəddəs Müjdə

Yəhyadan müqəddəs Müjdə

Müqəddəs Həvarilərin İşləri
Yaqubun Məktubu (göndərişi)
Peterin Birinci Məktubu
Peterin İkinci Məktubu
Yəhyanın Birinci Məktubu
Yəhyanın İkinci Məktubu
Yəhyanın Üçüncü Məktubu
Yəhudanın Məktubu
Romalılara Məktub
Korinflilərə Birinci Məktub
Korinflilərə İkinci Məktub
Qalatiyalılara Məktub
Efeslilərə Məktub
Filipililərə Məktub
Koloslulara Məktub
Saloniklilərə Birinci Məktub
Saloniklilərə İkinci Məktub
Timoteyə Birinci Məktub
Timoteyə İkinci Məktub
Titusa Məktub
Filimona Məktub
İbranilərə Məktub
Vəhy

2. Bibliya və Qur'an

Maraqlıdır ki, Qur'an da Bibliyanı Allahın Sözü adlandırır. Məhz Allah Yazıları bizə açıb. Müqəddəs Yazıların kitabları üçün Qur'anda „əl-kitab“ kitab termini istifadə olunur, yəhudilər və məsihçilər isə „əhmul kitab“ — „kitab əhli“ adlandırılıblar. Bibliyanın hissələrini işarə etmək üçün aşağıdakı adlar istifadə olunurlar:

1. Tövrət — Tora, Bibliyanın birinci beş kitabı.
2. Zəbur — Məzmur.
3. Sahaif-e-ənbara — peyğəmbərlərin kitabları.
4. İncil — Müjdə, Əhdi-Cədid.

İslamda olduğu kimi məsihçilik terminologiyasında da, Musaya verilmiş vəhyi adətən „Tora“ adlandırırlar. Lakin bu söz, eləcə də, bütün yəhudi kitabları üçün istifadə olunur, məsihçilərə Əhdi-Ətiq kimi tanınır. Eyni üsul ilə „İncil“ sözü də məsihçilərin Əhdi-Cədid adlandırdıqları Müqəddəs Yazılardan həmin hissəyə istinad edilərək tez-tez istifadə olunur.

Qur'an qeyd edir ki, Tövrət, Zəbur, Sahaif və İncil — bunlar Allahın kitabları, Onun Sözü, Onun işığıdır, eləcə də, „furkam“ — kriteriyalarıdır. Başqa sözlərlə, bu kitablar insanlar üzərində Allahın hökmü üçün əsaslardır.¹

Qur'an Tövrət və İncilin universallığını təsdiq edir və hər bir adam üçün onların bələdçi olmasına tə'kidlə işarə edir, „...insanlara bir nur, doğru yolu göstərən rəhbər və rəhmət olaraq Musaya kitab verdi ki, bəlkə (onun vasitəsilə) öyüd — nəsihət qəbul etsinlər“.²

İncil norma kimi

Məsihçilərə İncilə əsaslanaraq mülahizələr irəli sürmək məsləhət görülür: „İncil əhli Allahın onda nazil etdiyi (əkrəm) ilə hökm etsin. Allahın nazil etdiyi ilə hökm etməyənlər, əlbəttə, günahkarlardır“.³

Əgər İncilin həqiqiliyinə zərrə qədər də olsa, şübhə mövcud olsaydı, onda Qur'an israr edərdimi ki, məsihçilər öz düşüncələrində İncilə əsaslanmalıdırlar?

Heç bir vaxt Allahın Sözü dəyişdirilmir

Qur'an təsdiq edir ki, heç kəs Allahın Sözünü dəyişdirə bilməz: „(Ya Peyğəmbər!) Allahın əvvəldən qoyduğu qayda-qanun, adət belədir. Sən Allahın qayda-qanununda, adətində heç vaxt bir dəyişiklik göstərə bilməzsən! (Həmişə peyğəmbərlər və mö'minlər qalib gəlmiş, kafirlər isə məğlub olmuşlar).⁴

Qur'andan əvvəl Bibliya da həmin şey xəbər verdi: „Otlar quruyur, çiçəklər solur, bizim Rəbbimizin sözü isə əbədi qalır“.⁵

Qur'an dəyişiklər barəsində heç nə demir

Qur'anın heç bir yerində bibliq mətnlərin dəyişdirilməsi yaxud da təhrif olunması barəsində fikirlər yoxdur. „Təhrif“ sözü heç bir vaxt Bibliyanın özünə münasibətdə istifadə olunmur. Bə'zi yerlərdə Qur'an yəhudiləri həqiqəti gizlətməkdə təqsirləndirir, lakin bu ittiham heç bir vaxt məsihçilərə qarşı yönəlmiş olmur. Qur'an heç bir mə'nada güman etmir ki, bibliq mətn saxtalaşdırılmış olsun.

Məhəmmədə qədər

Bə'ziləri bə'yan edirlər ki, İncil və Tövrat İslamın ortaya çıxmasına qədər təhrif olunmuşdur. Əgər bu belədirsə, onda nə üçün Qur'an təsdiq edir ki, ondan əvvəl mövcud olan müqəddəs yazıların təsdiqidir.⁶ İncilin yazılmasından təxminən altı yüzillikdən sonra yazılan Qur'ana görə, Məhəmmədin dövrlərində Tövrat və İncil ilk halında idi. Əgər İncil Məhəmmədin dövründə həqiqi və (mütləq doğru) tam doğru olmasaydı, onda Qur'an məsihçilərə öz fikirlərini Allahın İncildə açdıqlarına əsaslandırmalarını öyrətməzdi.

Məhəmməddən sonra

Başqaları təsdiq edirlər ki, Tövrət və İncil Məhəmməd təbliğ etməyə başlayanda artıq dəyişilmişdir. Lakin bu ittiham Qur'anda verilən bir məsələyə zidd gedir — əvvəl nazil olan ilahi kitablardan öyrənin. Daha doğrusu, kim Tövrət və İncil mətnlərinin təhrif olunmasını təsdiqləyirsə, bununla o adam Qur'anı onun öz gözətçi rolunun öhdəsindən gəlməməsində ittiham edir!

Əgər islama qədər olan yazılar təhrif olunubsa, onda Qur'an müsəlmanlara bunu qabaqcadan yazmazdı: „(Ey mö'minlər, yəhudi və məsihçilərin sizi öz dinlərinə də'vət etmələrinə cavab olaraq) belə deyin: Biz Allaha, bizə nazil olan Qur'ana, İbrahimə, İshaqa, Yaquba və onun övladlarına göndərilənlərə, Musaya və İsaya verilənlərə, Rəbbin tərəfindən bütün peyğəmbərlərə verilən şeylərə (mö'cüzələr) inanmışıq. Onların heç birini digərindən ayırmırıq. Biz ancaq Allaha boyun əyən müsəlmanlarıq“.⁷

Sənədli şahidlər

Bu gün Məhəmmədin yaşadığı dövrə qədər olan bir neçə yüzillik ərzində yazılmış Bibliyanın müxtəlif hissələrinin böyük sayda əlyazma surətləri vardır. Məsələn, bizim eramıza qədər 68-ci ildə yazılmış Ölü dənizinin tomarı Əhdə-Ətiqin bütün kitablarını, Ester kitabından başqa, özündə saxlayır.⁸ Öyrənilmə üçün asan olan tam Əhdə-Cədidin qədim yunan əlyazmalarından biri İsgəndəriyə Kodeksi və Sinay Kodeksidir.

Bizim eramızın 4–5-ci əsrinə aid olan bu əlyazmalarını Londonun Britaniya muzeyinin kitabxanasında tapmaq olar. Yuxarıda iki adları çəkilənlər kimi, həmin dövrə aid olan — Vatikan Kodeksi — Vatikan kitabxanasında yerləşir. Bir çox böyük kitabxanalarda bizim eramızın 2-ci əsrinə aid olan Əhdi-Cədidin hissələrinin əlyazmalarını tapmaq olar. Müasir Bibliyanın doğruluğunu yuxarıda adları çəkilən sənədlərlə müqayisə etməklə təsdiq oluna bilər.

Müasir, təmiz vicdanla yerinə yetirilən tərcümələr, Məhəmmədin dövründə olduğu kimi, eyni məzmunu qoruyub saxlayaraq, mə'naya görə heç nəyi dəyişdirmirlər. Doktrinlərə gəlincə, dəyişikliklər məzhəb məsələlərindən heç birinə toxunmamışdır. Allah həmişə Öz Sözüünü qorumuşdur və Onu gələcəkdə də qorumağa Onun gücü vardır.

¹ Qur'an 2:101; 3:23; 5:44; 40:53–54; 2:53; 21:48; 2:87; 5:46

[2](#) Qur'an 28:43; 3:3–4; 6:92 ilə müqayisə et

[3](#) Qur'an 5:47

[4](#) Qur'an 48:23

[5](#) Yeşaya 40:8

[6](#) Qur'an 5:48

[7](#) Qur'an 2:136

[8](#) F.F. Bryus. Ölü dənizinin tomarları üzərində fikirlər.

F. F. Bruce. Second Thoughts on the Dead Sea Scrolls, (Grand Rapids: Wm B. Eerdmans Publishing Co., 1964), p. 28.

3. Bibliyanın ruhaniliyi

Bibliya kifayət qədər uzun bir dövr ərzində yaranmışdır. Onun yazılmasında qırxa qədər müxtəlif müəllif iştirak etmişdir. Onlar üç kontinentdə işləmiş və üç müxtəlif dillərdə yazmışlar. Bütün bunların hamısına baxmayaraq, ən dərin həyati məsələlərdə Bibliyanın nöqteyi-nəzəri eynidir.

Artıq deyildiyi kimi Bibliya iki hissəyə, yaxud iki „Əhdlərə“ bölünür. Birinci hissə olan Əhdi-Ətiq, Allahın İsrail xalqıyla münasibəti barəsində xəbər verir. İkinci hissəsi olan Əhdi-Cədid, İsa Məsihin həyatı və Onun ilk ardıcılıarı barəsində xəbər verir və ilk imanlılara İsanın tə'liminin möhkəm ardıcılı olmağa kömək etməyə çağırılan həvarilərin də məktublarını özünə daxil edir.

Allahın Sözü

Bibliya — bu, müxtəlif adamların sadəcə olaraq təsadüfi əmək toplusu yox, lakin kağıza yazılmış Allahın vəhyidir. Məhz Allah Öz adamlarını istiqamətləndirmiş və onlara rəhbərlik etmişdir.⁹ Tarixi xəbər, poeziya, hədis, və'zlər və tə'limlərin insan vərdişinə uyğun əbədi formasında O, Öz Sözüünü açmışdır.

Şəhadət

„Hər Müqəddəs Yazı Allahdan ilham almış və tə'lim, təkzib, islah salehlik tərbiyəsi üçün faydalıdır ki, Allah bəndəsi kamil olub, hər cür xeyirli iş üçün təchiz edilsin“. ¹⁰ Belə bir nəzəriyyə müsəlmanlar üçün də yeni deyildir, belə ki, Qur'an tə'liminin fundamental hissəsidir. ¹¹

Əhdi-Ətiq

Əhdi-Ətiqdə „Allah belə dedi“ ifadəsinə 3800 dəfədən çox təsadüf olunur. Bundan aydın görünür ki, yazanlar inanırdılar ki, onlar Allahın adından danışır və yazırlar. Biz bilirik ki, Musa və yaxud Davud kimi Allah adamları Allah tərəfindən ilhamlandırılırdılar. Əhdi-Ətiqin çox müxtəlif müəlliflər tərəfindən uzun illər ərzində yazılmasına baxmayaraq, Allahın bu adamlara tə'siri daimi qalırdı, ona görə Əhdi-Ətiq özündə əsəri təmsil edir.

Bir neçə mühüm nümunələr

Bibliyada Allahın Musaya nə dediyi yazılıb: „Beləliklə get, və Mən sənənin dodaqlarında olacağam və nə demək lazım olduğunu sənə öyrədəcəyəm“.¹² Bu göstərir ki, Musa Allah tərəfindən ruhlandırılıb. Eləcə də, Davud: „Rəbbin Ruhu məndə danışır və Onun Sözü mənim dilimdədir“¹³ deyən zaman, Allah Davud vasitəsilə danışdı. Belə şəhadətləri biz peyğəmbərlərin kitablarında da tapırıq. Məslən, Yeremya yazır ki, Rəbb ona dedi: „...budur, Mən Öz Sözlərimi sənənin dodaqlarına qoydum“.¹⁴

Allah Əhdi-Ətiqdə Öz iradəsini ifadə etdiyi başqa üsullar da mövcuddur. O, Öz fikrlərini yalnız Onun sözlərini deyənlər vasitəsilə yox, lakin Rut və Eyyub kimi nümunələri ola bilən, Onun əli toxunan adamların həyatı vasitəsilə də açdı. Bütün bunların hamısı müxtəlif tərəfdən Allahın xasiyyətini açır və Onun vasitəsilə yaranan dünyaya zaman və məkan vasitəsilə necə insana çatan Onun məhəbbətini göstərir.

İsanın mülahizələri

Eləcə də biz görürük ki, İsa Əhdi-Ətiqi Allahın Sözü hesab edirdi və bu Onun sözünü təsdiq edir: „Mənim haqqımda Musanın qanununda, peyğəmbərlərin yazılarında və məzmunlarda yazılmış bütün şeylərin yerinə yetirilməsi lazımdır deyə, hələ sizinlə bərabər olarkən söylədiyim sözlər bunlardır“.¹⁵ Elə bu üç bölmə də Əhdi-Ətiqi təşkil edir.

İsa Əhdi-Cədid barəsində hələ O gəlməzdən əvvəl söyləmişdir. Çarmıxa çəkilməzdən əvvəl O, şagirdlərinə dedi ki, Müqəddəs Ruh gələn zaman sizə hər həqiqətə yol göstərəcək.¹⁶ Bax ona görə həvarilər şəhadətlik edərək deyirlər: „Bunları, insani müdrikliyin sözləri ilə deyil, ancaq ruhani şeyləri ruhani sözlərlə ifadə edərək, Müqəddəs Ruhun öyrətdiyi sözlərlə bildiririk“.¹⁷

Üsullar

Müxtəlif üsullarla Allah Öz Sözüni insanlara açdı. Birinə O, birbaşa müraciət edərək onlara deyirdi, digərlərinə — yuxu yaxud rə'yalər vasitəsilə müraciət edirdi. Onlar öz şəxsi qabiliyyətlərini və öz şəxsi

üslublarını istifadə edərək danışanda, yaxud yazanda Müqəddəs Ruh onları idərə edirdi. Allah onların şəxsi təcrübələrinə və onların şəxsiyyətlərinə istinad edərək, bunu etməyə onlara azadlıq verdi. Əgər müəlliflər Allahın əlində məktublar üçün sadəcə alət olsaydılar, onda bütün Bibliya bir üslubda yazılardı. Lakin bu belə deyildir: bibliik mətnlərdə biz onların müəlliflərinin fərdiliyini hiss edirik. Eyni zamanda bunun arxasında Allah və Onun Özü barəsindəki vəhyi durur. Bu da Bibliyaya bütövlük verir.

Sənin Sözü — ayaqlarıma çıraq və yollarıma işıqdır. (Məz.118:105)

Məzmun birliyi

Bibliya əvvəldən axıra qədər Allahın bəşəriyyəti xilas etməsi planı barəsindəki əhvalatı özündə təmsil edir. Bibliya vahid ideya kimi tanınıb, çünki bir Allah və bir bəşəriyyət vardır. Bəşəriyyətin qarşılaşdığı problemlər dəyişmədiyi kimi, Allah da dəyişməyib. Allahı necə dərk etmək bəşəriyyət qarşısında duran ən böyük problemdir. Allah bizə deyir ki, O, müqəddəsdir, tamamilə müqəddəsdir, insan isə müqəddəs həyatla yaşaya bilmir və buna görə də müqəddəs Allahı dərk etmək imkanından məhrumdur. Bibliya bu ümumi problemə toxunur. O deyir ki, Allahın Özü onun həllini təklif etdi. Növbəti fəsillərdə bu problemin həllini daha dəqiq nəzərdən keçirəcəyik.

[9](#) 2 Pet. 1:20–2

[10](#) 2 Tim. 3:16–17

[11](#) Qur'an 2:136; 5:47; 10:95; 29:46

[12](#) Çıxış 4:12

[13](#) 2 Pad. 23:2

[14](#) Yeremya 1:9

[15](#) Luka 24:44

[16](#) Yəhya 14:25; 16:13; 1 Yəhya 2:20, 27

[17](#) 1 Kor. 2:13

4. Bibliyanın doğruluğu

Siz təsəvvür edirsinizmi, əgər Allah tərəfindən ruhlandırılan, Onun məktublarını yazan peyğəmbərlər dövründə maqnitafon, videomaqnitafon, televizor və kompyuterlər olsaydı, nə olardı. Bu gün biz onların orijinal mətnlərini görə, onların özlərini eşidə bilərdik. Lakin bizim belə köməkçilərimiz yoxdur. Biz bu gün nəyə malikiksə, bu, onların Bibliyada yazılmış mətnləridir. Bibliyanın mətnlərini dəfələrlə köçürüblər və buna görə də bə'zi adamlar soruşurlar: „Bibliyanın mətninin dəyişilməməsinə əminsinizmi?“

Original əlyazmaları

Bə'ziləri deyirlər ki, Bibliyaya inanırlar, lakin indi bizim malik olduğumuz Bibliyaya yox. Ən çox o dəlil gətirilir ki, bizdə ən birinci əlyazmaları yoxdur. Axı Bibliyanı öyrənən teoloqların özləri də razılaşırlar ki, Bibliyanın bütün original əlyazmaları məhv olub.¹⁸

Bu faktla razılaşaraq, biz nəzərə almalıyıq ki, biblik mətnlər yazılan həmin dövrlərdə çap maşınları mövcud deyildi, ona görə də hər nüsxə əldə yazılırdı; və bu səbəbdən nüsxələr nisbətən az idi. Qədim manuskriplərin itməsinin bə'zi səbəbləri eləcə də o dövrün siyasi şərtləri idi.

Əhdi-Ətiq

Məhəmmədə qədər dövrə aid olan Əhdi-Ətiqin qədim əlyazması mövcuddur. 1947-ci ildə Əhdi-Ətiqin bizə çatan ən qədim surəti təxminən b.e. 900-cü ilinin əlyazması idi. 1947-ci ildə Əhdi-Ətiqin bütün kitablarının, Ester kitabından başqa, hissə ilə və tam surətlərini özündə saxlayan Ölü dənizinin tomarları tapılmışdır. İndi bu tomarların hamısı b.e. 70-ci illərində, çoxları isə yüz illər əvvəl yazılmış əsl manuskriptlərdirlər. Eləcə də, bizdə Əhdi-Ətiqin kitabları sadalanmış mənbələrimiz də vardır. Məsələn, yəhudilərin və onların imanlarını yunan və romalıların qarşısında müdafiə edən yəhudi tarixşünası İosif Flavinin şahidliyi.

Əhdi-Ətiqin yunan, latın dilində, Məhəmmədin doğulmasına qədər dövrə aid olan çoxlu tərcümələri mövcuddur. Bu tərcümələrdə Əhdi-Ətiq bu gün

mövcud olan elə həmin kitablardan ibarətdir. Biz bilirik ki, Məhəmmədin doğulmasına qədər erməni, gürcü, həbəş, nubiy və başqa tərcümələr mövcud idi.

Əhdi-Cədid

Əhdi-Cədidə gəlincə, burada şəhadətlər daha çoxdur. 4,5 minə yaxın manuskriptlər (tam və hissə ilə) mövcuddurlar. Onların hamısından ən tam və çox tanınanı — Sinay, Vatikan və İsgəndəriyyə kodeksləridir. Onlara bizim eramın 300–450-ci illərinin tarixlərini qoyublar.

Bu gün Məhəmmədin doğulmasına qədərki vaxta aid olan yunan Əhdi-Cədidinin öyrənilməsi üçün 192 əlyazması, eləcə də, ibadət zamanı istifadə olunan və yazılardan parçaları özündə saxlayan beş yunan kitabı mövcuddur və əlçatandır. Bizə Məhəmmədin doğulmasına qədərki dövrə aid olan yunan Əhdi-Cədidinin 30-a yaxın tərcüməsi əlçatandır.

Bir tərəfdən Yəhyanın Müjdəsindən 18:31–33, başqa bir tərəfdən isə Yəhya Müjdəsindən 18:37–38 parçalarını özündə saxlayan papirus fragmenti b.e.-nin 125-ci ilinə aiddir. Hal-hazırda bu fragment Mançesterdə (İngiltərədə) Con Raylend kitabxanasındadır.

Eləcə də, çox güman ki, Markın Müjdəsindən və Timoteyə birinci məktubdan parçaları olan Ölü dənizinin tomarlarından iki yunan fragmenti də mövcuddur. Bu fragmetlərin hər ikisi b.e.-nin 70-ci ilinə qədərki dövrə aiddir.

Biz, həmçinin, Bibliya barəsində yazan və öz işlərində Müqəddəs Yazılardan sitatlar gətirən erkən məsihçi cəmiyyətinin (b.e.69–150-ci illəri) atalarının şahidliklərinə malikik. Bu sitatlar üzərində biz bu gün demək olar ki, Əhdi-Cədidi tam bərpa edə bilərik. Bu manuskriptlər Əhdi-Cədid mətninin müxtəlif variantlarını özündə təmsil edirlər.

Lakin fikir verin ki, islamdan fərqli olaraq, bu materiallar məhv edilməmişlər. Onlar qorunublar, sistemləşdiriliblər, öyrəniliblər və obyektivliklə qiymətləndiriliblər. Bu variantlardan heç biri məsihçi imanının nə əsas, nə də ikinci dərəcəli doktrinlərinə toxunmur.

Əhdi-Ətiq dövründə yəhudilər Müqəddəs Yazılara çox böyük hörmətlə yanaşırdılar; eyni şeyi müsəlmanların Qur'ana bugünkü mənasibəti

barəsində də demək olar. Bu səbəbdən, hətta onun ən kiçik hissəciyi belə cırılması, yaxud zibil kimi atılmasına onlar yol verməzdilər. Qədim əlyazmaların köhnəlmiş mətni əzbər öyrənilmişdir, surətləri çıxarılmışdır, sonra isə original hər cürə hörmət və ehtiramla yox edilirdi.

Hal-hazırda biz original və bir çox başqa qədimi kitablara malik deyilik. Məsələn, Qur'anı götürək. Bizə onun ilk əlyazmaları mə'lum deyildir. Müxtəlif variantlarla böyük miqdarda surətlər mövcud olduğuna görə, Məhəmmədin varisi 3-cü Osman müsəlman alimlərini topladı və bütün variantlarını yığıb, Qur'anın bir rəsmi variantını tərtib etməyi onların qarşısında bir məsələ kimi qoydu. Tapşırıq yerinə yetirilən zaman, o, bütün ilk mənbələri yandırmığa əmr etdi. Bu o demək deyildir ki, Qur'an öz gücünü itirmişdir. Lakin Qur'anı qəbul edib, Bibliyanı rədd etmək məntiqsiz olardı, çünki original manuskriptləri (qədim əl yazıları) itirilmişdir.

Mətnin dəqiqliyi

Biz hamımız heç də tarixçi və yaxud arxeoloq deyilik, lakin çox sadə bir üsulla — onları oxumaqla biblik əhvalatların doğruluğu xüsusunda biz öz qərarımızı çıxara bilərik. Məsələn, İsanın əhvalatını oxuyun və özünüzdən soruşun — bu həqiqətə uyğun səslənirmi? Gəlin korun şəfa alması əhvalatını nəzərdən keçirək. Biz onu İsanın həyatı barəsindəki dörd kitabdan üçündə tapacağıq (müjdələrdə) — Matta 20:29–34, Mark 10:46–52, Luka 18:35–43. Kor dilənirdi — bu günlərdə öz xəstəlik, yaxud əlilliklərinə görə özlərinin yaşamasını tə'min edə bilməyən yoxsul ölkələrdəki aqibəti belədir. İsanın şagirdləri kora çox da mehriban yanaşmadılar — onlar, sadəcə olaraq ona susmağı əmr etdilər. Bu əhvalatı oxuyun və siz görəcəksiniz ki, bu adamın İsayə olan imanı onun həyatını necə dəyişdirdi və necə onu sevinclə doldurdu.

Bizə Tövrat və İncil lazımdır mı?

Adətən müsəlmanlar deyirlər ki, onlar Qur'ana daxil olduğuna görə, bizə erkən yazılmış yazılar lazım deyildir. Lakin Qur'anın heç bir yerində deyilmir ki, ona Tövrat və İncil daxildir. Əslində Qur'an tamamilə əks tərəfini təsdiq edir.

Qur'an deyir ki, əvvəl nazil olan kitablara baxmaq lazımdır (surə 26:196). Sonra təsdiq olunur ki, Qur'an ərəblərə o məqsədlə verilib ki, onlar əvvəl nazil olan Tövrat və İncil kitablarının dilini başa düşməməsi bəhanəsilə öz günahlarına bəraət verə bilməsinlər (surə 6:157, 158).

Bundan başqa Məhəmməd Qur'anın nüfuzunu möhkəmləndirmək istəyəndə o, onu Tövrat və İncil ilə bir sıraya qoydu: „(Ya Məhəmməd) De ki: „Əgər (iddiamızda) haqlısınızsa, bu ikisindən (Qur'andan və Tövratdan), daha doğru yol göstərən bir kitab gətirin ona tabe olaq!“ (surə 28:49)

İslam tələb edir ki, müsəlmanlar qədim peyğəmbərlərə iman etməlidir və bu prinsip bütün (əvvəl nazil olan yazıların) dəyişilməsi ideyası: „Belə deyin: „Biz Allaha, bizə nazil olan Qur'ana, İbrahimə, İsmailə, İshaqa, Yaquba və onun övladlarına göndərilənlərə, Musaya və İsaya verilənlərə, Rəbb tərəfindən bütün peyğəmbərlərə verilən şeylərə (mö'cüzələrə) inanmışıq. Onların heç birini digərindən ayırmırıq“ (surə 2:136), müsəlmanlara əmr olunan bu Qur'an tə'liminin tam ziddinə gedir.

Hətta, bu gün kitab çap edilməsinin müasir üsullarına baxmayaraq, çap olunmuş materiallarda çox kobud səhvlərə az təsadüf edilmir. Ona görə də Bibliyada nəzərə alınmayan müxtəlif oxunuşların necə əmələ gəlməsini təsəvvür etmək çətin deyildir. Bütün qədim əlyazmaları (manuskriptlər) əldən hasil olunub, insan əli də o qədər kamil deyildir və xırda bir səhvi də çıxarmaq üçün, göz də o qədər iti olmaya bilər. Əksəriyyət müasir tərcümələrdə bu müxtəlif oxunuşlar haşiyələrdə qeyd olunur. O fakt ən vacibdir ki, bu müxtəlif oxunuşların sayı azdır və onlar Əhdi-Cədid tə'liminə toxunmurlar.

Adətən, müsəlmanlar söhbətlərdə iki qısa parçanın doğruluğu barəsində məsələ qaldırırlar. Bu Markın və Yəhyanın (8:1–11) Müjdəsindən olan sonuncu on iki ayədir. Məsələ ondadır ki, bəzi qədim əlyazmalarda bu fraqmentlər yoxdur.

Bu iki parça Bibliyanın 1200 səhifəsindən yarım səhifəyə yaxın yer tuturlar. Onlar Əhdi-Cədidin başqa yerlərində olmayan hansısa doktrinlə şərh olunmayıb. Əgər onları Bibliya mətninin qeyri-mö'təbərliyinin sübutu kimi qəbul etsək, onda eyni standartlarla o dövrün Allahdan ruhlandırılmış

və yaxud göydən nazil olan Qur'ana və yaxud hər hansı bir başqa kitaba da yanaşmaq lazımdır.

[18](#) Əhməd Deedat. Bibliya Allahın Sözüdürmü?

Ahmad Deedat. *Is the Bible the Word of God?* (Durban: Islamic Propagation Centre, 1982), p. 64.

5. Bibliyanın doğruluğu (2)

Arxeoloji qazıntılar

Arxeologiya — bu keçmişin qorunub saxlanmış real xatirələrinə görə qədim xalqların məişət və mədəniyyətini öyrənən elmdir. Arxeoloqlar qazıntılar zamanı tapılmış qədim şəhərlərin qablar, əmək əşyaları və b. kimi maddi (abidələrini) xatirələrini öyrənirlər. Onlar daş, gil, yaxud başqa materiallar üzərində yazılmış əllərinə düşən istənilən hər hansı yazılı xatirələri oxumağa çalışırlar. Arxeoloqlar Bibliyanın danışdığı həmin ölkələrdə uzun müddət işləyirlər. Onların daimi tapıntıları nəticəsində heyranedici şeylər aşkar olunur.

Musanın dövrünə qədər yazı

Bir vaxtlar Bibliyanın tənqidçiləri deyirdilər ki, orada yazılanların çoxu əslində baş verməmişdir. Hal-hazırda arxeoloji kəşflər göstərdilər ki, Bibliyada göstərilən hadisələr məhz onların təsvir olunduqları kimi baş vemişdir. Məsələn, uzun zaman düşünürdülər ki, Musanın dövründə hələ yazı mövcud deyildi, lakin arxeoloji tapıntılar göstərdilər ki, bu fikirlər səhvdir.

Pontiy Pilat

Bu Roma hökmdarı barəsində yaxın zamanlara qədər biz Əhdi-Cədidə və İosif Flavinin və Tasitanın əsərlərindən bilirdik. 1961-ci ildə Sezariyada (Yerusalimdən 65 milə qədər) Pilatın və Tiberiya imperatorunun adları yazılmış daş plitələr tapılmışdır.¹⁹

İsanın doğulmasına qədərki dövrlərdə adətlər

Arxeoloji tapıntılar göstərir ki, b.e.-ya qədər iki minillik ərzində yaşamış adamların adət və maraqları İbrahim barəsində biblik əhvalatların təsvirinə uyğundurlar.²⁰ Yaradılışda verilmiş Fir'onun sarayı nəzdində Yusifin həyatı təmamilə düzgün terminləri istifadə edir və b.e.-ya qədər 1800 il ərzində Misir Fir'onu nəzdində həqiqətən riayət etdikləri adətləri təsvir edir.²¹

Sur

592–580 il bizim eramıza qədər yazan Hizgiel Surun dağılmasını qabaqcadan xəbər verdi.²² Bu Babilə Nəvukədnəssərin padşahlığı dövründə baş verib. Sonradan Böyük İsgəndər dağılmış şəhərin daşlarını şəhəri ada ilə birləşdirən torpaq bəndləri ilə istifadə etdi. Həmin peyğəmbərlik deyir ki, şəhər durduğu yerdə balıqçılar öz torlarını atacaqlar.²³ Müasir Sur qədim şəhərin olduğu yerdə salınmayıb. Hətta bu gün, bu peyğəmbərlikdən 2500 il sonra, balıqçılar öz torlarını daş sahilə salırlar.

Nineviyanın dağılması

Nəhum peyğəmbər b.e.-ya qədər 640 ilə yaxın Nineviyanın dağılması və boşalması barəsində yazırdı. O, peyğəmbərlik edirdi ki, Assuriya imperiyasının paytaxtı qarşısı alınmaz axınla yox ediləcək.²⁴ O, eləcə də deyirdi ki, tam dağıntı olacaqdır.²⁵ Təxminən b.e.-ya qədər 612-ci ildə düşmən mühasirəyə aldı, şəhər zəbt edildi və təməmilə dağıldı, belə ki, onun xarabalıqlarını 2400 il sonra, yalnız 19-cu əsrdə aşkar etdilər.

Yenə də çoxlu misallar gətirmək olar, lakin Bibliyanın tamlığını və dolğunluğunu göstərmək üçün deyilənlər də kifayətdir, buradan belə çıxır ki, biz e'timadla onu oxuya bilərik.

Peyğəmbərliklər həyata keçiblər

Biblik terminologiyasına görə — peyğəmbərlik — bu, keçmiş, bu gün və gələcək xüsusunda Allahın vəhyidir. Adətən peyğəmbərlik insani qabaqgörmə qabiliyyətindən yüksəkdir, onlar detallarla boldurlar. Peyğəmbərliyin icra olunması peyğəmbərlərin Allahdan ruhlandırıldığını sübut edir.

Bibliyada çoxlu peyğəmbərliklər vardır. Onlardan çoxu artıq icra olunublar, bə'ziləri isə hələ yerinə yetirilməlidir. Ancaq bir misala baxaq!

Yeşayanın kitabı — İsanın doğulmasından yüz il əvvəl yazılmış Əhdi-Ətiqin peyğəmbərlik kitabıdır. Lakin biz onu oxuyanda, bizi heyrləndirir ki, elə bil İsanın Özü bu kitabın səhifələrində yaşayır. 53-cü fəslin əvvəli

(1–3 ayələri) İsanın rədd edilməsi barəsində danışır, növbəti ayələrdə göstərilir ki, adamlar Onu başa düşmədilər və ona görə öldürdülər (ayə 7–9). Allah isə Onu Öz izzət və möhtəşəmliyinə ucaldı (ayə 10–12).

Qeyri-biblik peyğəmbərlər

Bu gün də elə adamlar var ki, onların gələcəyi bildirmə qabiliyyətlərinin olduğunu e’lan edirlər, lakin onların qabaqcadan xəbər vermələrinə diqqətlə baxın. Çox vaxt onlar elə qaranlıq və qeyri-müəyyən olurlar ki, ümumiyyətlə onlarda məğzi tapmaq çətin olur. Başqa qabaqcadan xəbər verənlər doğru da ola bilərlər, lakin çətin ki, onları həqiqi peyğəmbərlik adlandırmaq olar! Biblik peyğəmbərliklər bu, nə isə başqa bir şeydir. Əgər Bibliya nəyinsə baş verəcəyini deyirsə, bu mütləq baş verməlidir. Bibliyada peyğəmbərlik edənin ölümündən yüz illər sonra baş verəcək şeylər barəsində çox biliklər vardır. İcra olunmuş biblik peyğəmbərliklər — bu, o barəsində təkzibedilməz sübutdur ki, Bibliya Allahın kitabıdır, çünki yalnız Allah gələcəyi açə bilər.

[19](#) Lk. 3:1; Mat. 27:2; Mk. 15:1–5; Lk. 23:1; Yh. 18:28–29

[20](#) Yaradılış 12–25

[21](#) Yarad. 39–41

[22](#) Yezg. 26:3–21

[23](#) Yezg. 26:5, 14

[24](#) Nahum 2:6

[25](#) Nahum 3:15

6. Dəyişilməz söz

Bizim çox müsəlman dostlarımız e'tiraf edirlər ki, Tövrət, Məzmur, İncil və peyğəmbərlərin kitabları bizə Allah tərəfindən verilmişdir. Lakin bə'ziləri hesab edirlər ki, Bibliyaya daxil olan bütün kitablar hal-hazırda gücünü itiriblər — „mansuh“.²⁶ Onlar e'lan edirlər ki, Məhəmmədə verilən Qur'an, İsanın İncili daxil olmaqla, bütün bu kitabları əvəz edib və Hökm gününə kimi Qur'an heç bir kitabla əvəz olunmayacaqdır. Bilmək çox vacibdir ki, Qur'anın heç bir ayəsi belə bir fikri təsdiq etmir.

Məgər Bibliya, Qanun, yaxud Tövrətin Məzmurlarla əvəz olunduğunu təsdiq edirmi? Əksinə, Davud deyir: „Rəbbin qanunu kamildir, canı qüvvətləndirir, Rəbbin vəhyi doğrudur, sadələri müdrikləşdirir“.²⁷ Beləliklə, Zəbur (Məzmur) Tövrəti aşkarca təsdiq edir.

Məgər İsa əvvəl nazil olan vəhyələrin dəyişilməsini təsdiq edirmi? Biz Onun Sözlünü oxuyuruq: „Sanmayın ki, Mən müqəddəs Qanunu və peyğəmbərlərin yazılarını pozmağa gəldim; Mən pozmaq üçün yox, icra etmək üçün gəldim“.²⁸

Məgər İncilin dəyişilməsi mümkündürmü? İsa deyir: „Göy və yer keçib gedəcək, Mənim Sözlərim isə əsla keçib getməyəcəkdir“.²⁹ Təəccüblü deyildir ki, Əhdi-Cədid bizə aşkar xatırladır: „Bütün bəşər bitki kimidir. Və insanın bütün izzəti bitkinin çiçəyi kimidir. Bitki quruyur və çiçəyi tökülür. Rəbbin Kəlamı isə əbədi qalır“.³⁰

Beləliklə, bir Allahdan ruhlanan kitab başqasını əvəz etmir. Daha doğrusu, hər sonra gələn kitab əvvəl nazil olana istinad edir, onu dərinləşdirir və Allahın iradəsini daha da aydın edir.

Qur'anın şahidliyi

Qur'anda onun Bibliyanı əvəz etməsinə işarə yoxdur. Lakin „nasax“ (dəyişmək, ləğv etmək) sözü işlədilən yalnız iki yer vardır, lakin orada o, Qur'anın özünün ayrı-ayrı surələrinə aiddir, Bibliyaya aid deyildir.³¹ Biz Qur'anda qabaqcadan nazil olan Yazıların — Bibliyanın nüfuzunu təsdiq

edən surələri tapırıq və yəhudiləri və məsihçiləri Bibliyada nazil olandan möhkəm yapışmalarını öyrətdiklərini də görürük.³²

Necə də gözəldir ki, bizim Bibliyada oxuduğumuza möhkəm yapışmağımızı Qur'an bizə buyurur! İsanın sözləri heç bir vaxt keçib getməyəcəkdir. İsa bəşəriyyətə həqiqət gətirdi və nə qədər ki, bəşəriyyət əvvəlki kimi qalır, Onun həqiqəti bu gün də həqiqidir.

Heyvanların qurban gətirilməsi

Bizdən soruşa bilərlər: „Nə üçün məsihçilər Tövratda Allahın tələb etdiyi kimi, qurban gətirmirlər, şənbəni gözləməirlər, öz uşaqlarını sünnət etməirlər?“

Əhdi-Ətiq deyir ki, Adəm və Həvva günah edib, Allahın simasından qovulanda, onlar hər dəfə Allah tərəfindən qəbul olunmalarını istəyən zaman, Allah hər dəfə qurban gətirmələrini onlara əmr etdi. Biz görürük ki, İbrahim, Musa, Davud və başqaları belə qurbanlar gətirirdilər. Bu, və'd edilmiş Xilaskarın, İsanın gətirməli olduğu bir böyük qurbanın timsalı idi. Onun gəlişi Bibliyanın çox peyğəmbərlik kitablarında xəbər verilirdi. Biz bunu sonrakı fəsildə nəzərdən keçirəcəyik.

Məzmunların birində Davud deyir: „...günahlara görə Sən yandırma və qurbanlar tələb edirdin...budur, gəlirəm...Mən Sənin iradəni yerinə yetirmək istəyirəm...“³³ Və Əhdi-Cədidə biz görürük ki, bizə görə özünü qurban gətirməklə, İsa bu peyğəmbərliyi yerinə yetirdi.³⁴

Bütün hesablar ödənilməyincə, nəyə görəsə ödəmə haqqı ödənilməlidir. Eyni ilə olduğu kimi, bütün qurban gətirmələr, İsa Məsih qurbanı gətirilənə qədər zəruri idi. O, bizi Allahın qarşısına gətirmək üçün bir dəfə bizim hamımıza görə əzab çəkdi.³⁵ Beləliklə, biz İsaya inananda Allah gözləyir ki, bu iman Ona həmdlərlə və xeyirxah işlərlə dolu bir həyata bizi gətirəcək, çünki məhz belə qurbanlar Allaha məqbuldur.³⁶

Şənbələr və qanun tərəfindən qoyulmuş başqa ən'ənlər

Şənbə insanın istirahət günü kimi müəyyən edilmişdir ki, bu da Rəbbin yeri və göyü altı gün ərzində yaradıb, yeddinci gündə dincəlməsini xatırladırdı.

İsaya iman edərək, məsihçi yeni xilqət olur və indi bunun mümkün olması sayəsində o, həmin günə ehtiram etməlidir.

Bu həftənin ilk günü İsanın dirildiyi gündür. Məhz bu gündə məsihçilər Allahı izzətləndirmək və mədh etmək üçün birlikdə toplaşaraq, dincəlir və sevinirlər.

Sünnət Allahın İbrahimlə bağladığı əhdin qanunu idi. Musa sünnətin ruhani mə'nasını belə izah edir: „Allahınız Rəbb sizin ürəyinizi və övladlarınızın ürəklərini sünnət edəcək ki, Allahınız Rəbbi sidq ürəklə sevəsiniz və yaşayasınız“. ³⁷ Bir neçə yüzilliklər keçəndən sonra, Allah Yeremya peyğəmbər vasitəsilə dedi: „Rəb deyir: „İsrail və Yəhuda xalqları ilə Yeni bir Əhd bağlayacağım günlər yaxınlaşır... O günlərdən sonra İsrail xalqı ilə bağlayacağım əhd belədir: Tövratımı onların içinə qoyub ürəklərinə yazacağam...“. ³⁸ Bu yeni əhd Əhdi-Cədidə də yazılıb. Bu daxili ürək sünnətliyini hər bir həqiqi məsihçi yaşayır.

Səcdə etmənin xarici forması dəyişdirilə bilər, lakin əvvəlki kimi, yalnız Allah səcdəyə layıqdır. Bir peyğəmbər ölə bilər, onun yerinə başqa peyğəmbər gəlir, lakin Allah Sözü dəyişilməz. Biz görürük ki, Allah həqiqətinin doğruluğu bəşəriyyətə bir anda nazil olmamışdı. Bu barədə Bibliya deyir: „Qədimlərdə, müxtəlif vaxtlarda və tərzlərdə peyğəmbərlər vasitəsilə əcdadlarımıza xitab edən Allah, bu son günlərdə, hər şeyin varisi tə'yin etdiyi və vasitəsilə kainatı yaratdığı Öz Oğlunda bizə xitab etdi“. ³⁹ İsa, Allahın insanlara olan bu müraciətini bir dəfə və həmişəlik tamamlamaq üçün gəldi. Allahın bu xəbəri heç bir vaxt dəyişdirilə bilməz, o əbədidir.

Gəlin İsanın bizə öyrətdiyi həmin əbədi həqiqətlərin bə'zilərini nəzərdən keçirək. Öz Bibliya kitabınızdan Əhdi-Cədidin birinci kitabı olan Mattanın Müjdəsini tapın. 5-ci fəslin 1-ci ayəsindən oxumağa başlayaq. Bu ayələr bizə həqiqi xoşbəxtlik və xeyir-dualara yol göstərir. Ona görə onlar „bəxtəvər əhdlər“ adlanırlar.

İsa öyrədir ki, göylər məğrur və lovğaları yox, lakin öz ruhani yoxsulluğunu təvazökarlıqla iqrar edən və Allahın rəhbərliyinə ehtiyac duyan (ayə 3) adamları gözləyir. Allah Öz əllərini öz biliyi və salehliyi ilə öyünənlərə yox, lakin öz kamilsizliyi barəsində iztirab çəkənlərə və öz

çatışmamazlıqlarını anlayan (ayə 4) adamlara tərəf uzadır. Məğrur və lovğalar yox, məhz təvazökarlar və həlimlər Allahın bərəkətlərinə varis olurlar (ayə 5). İsa deyir ki, ürəyi mərhəmətli olanlar Allahdan mərhəmət alacaqlar (ayə 7). Təmizlik insanın ürəyindən çıxır; əgər insan ürəyi təmizdirsə, o, Allahı görəcəkdir (ayə 8).

Kində, qəzəbdə və nifrətdə yox, lakin özümüzlə, ətrafımızdakılarla və Allahla sülhdə yaşamağa cəhd göstərməyimizlə biz özümüzü Allahın övladları kimi göstəririk. Sözsüz ki, İncildə bundan başqa daha çoxlu başqa gözəl həqiqətlər vardır. Bu göstərir ki, o əbədi həqiqəti aşkarladığına görə o, əbədidir.

[26](#) Təfsir Bəydəvi, Qur'an 9:29

[27](#) Məzmur 18:8

[28](#) Matta 5:17

[29](#) Matta 24:35

[30](#) 1 Pet. 1:24–25

[31](#) Qur'an 2:106; 22:51; surə16:101

[32](#) Qur'an 5:44–48

[33](#) Məzmur 39:7–9

[34](#) İbraniyə 10:6–10

[35](#) 1 Pet. 3:18

[36](#) İbran. 13:15–16

[37](#) Təsninə 30:6

[38](#) Yəremyə 31:31–33

[39](#) İbran. 1:1–2

7. İsa barəsində peyğəmbərliklər

Allah həmişə lap əvvəlcədən sonun necə olacağını bilir. Hərdən O, peyğəmbərlər vasitəsilə gələcəkdə baş verəcək hadisəni açır. Ən heyretləndirici bibliik peyğəmbərliklər İsa barəsində danışır. Məsələn, artıq bizim bir neçə dəfə istinad etdiyimiz Yeşayanın 53-cü fəslini yadınıza salın. Bu peyğəmbərliklər göstərir ki, İsa doğrudan da Messiyadır, ona görə ki, O, onları icra etdi.

İsanın doğulmasından çox əvvəl yəhudilər bilirdilər ki, Yazılarda Messiya barəsində çoxlu peyğəmbərliklər vardır. İsa gələn zaman, O, onlara dedi: „Müqəddəs Yazıları araşdırırsınız, çünki əbədi həyata onlarla malik olacağınızı fikirləşirsiniz; Mənim haqqımda şəhadət edən də onlardır“.⁴⁰

Əgər siz Matta İncilini oxusanız, onda ən azı, icra olunan peyğəmbərliklərin 21 istinadını taparsınız. Bütün Əhdi-Cədid aydın göstərir ki, bu Əhdi-Ətiq peyğəmbərliklərini məhz İsa yerinə yetirdi. Gəlin onlardan bə'zilərini nəzərdən keçirək.

İsa bakirə qızdan doğulacaq

İsa doğulmazdan çox əvvəl Allah Yeşaya peyğəmbər vasitəsilə dedi: „Beləliklə, Rəbb Özü bizə əlamət verəcəkdir: budur, bakirə qız boylu qalacaq, bir Oğul doğacaq və Onun adını İmmanuel qoyacaqdır“.⁴¹ Mələk gəlib Məryəmə deyəndə ki, o, Oğul doğacaqdır, biz bu peyğəmbərliyin icra olunduğunu görürük. Bütün bunlar hamısı Allahın və'd verməsilə baş verdi.⁴²

İsa Vifliyemdə doğulacaq

Mika peyğəmbər vasitəsilə Allah qabaqcadan xəbər verdi ki, İsa Vifliyemdə doğulmalıdır.⁴³ Bu peyğəmbərlik hətta Hirod padşaha və onun məsləhətçilərinə də yaxşı mə'lum idi. Əhdi-Cədid deyir ki, həqiqətən İsa Yəhudeyada, Vifliyemdə doğuldu.⁴⁴

İsa mö'cüzələr göstərəcəkdir

Allah Yeşaya peyğəmbər vasitəsilə dedi: „...budur sizin Allahınız... O, gələcək... Onda korların gözləri açılacaq və karların qulaqları açılacaqdır. Onda çolağ maral kimi sıçrayacaq və lalın dili oxuyacaqdır...“⁴⁵ Mattanın İncili bu peyğəmbərliyi təsdiq edir: „İsa bütün şəhər və kəndləri dolaşaraq, onların sinaqoqlarında öyrədir və Səməvi Səltənət müjdəsini təbliğ edib, hər növ xəstəliyi və hər növ naxoşluğu sağaldırdı“.⁴⁶

İsa çarmıxa çəkiləcəkdir

Çarmıxa çəkilmə sadəcə dəhşətli səhv və yaxud təsadüf deyildir. İsa Özü Öz həyatını qurban verdi. Nə üçün? Ona görə ki, Allah bəşəriyyəti Özünə tərəf gətirmək istədi. Qabaqcadan deyilmişdir ki, İsa „Öz canını ölümə verdi və onda O, Öz üzərinə çoxlarının günahlarını götürdü, quldurlarla bir sayıldı və cinayətkarlara görə vəsatət oldu“.⁴⁷ İsa çarmıxa çəkiləndə, romalılar Onunla birlikdə Onun sağ və sol tərəfinə iki qulduru çarmıxa çəktilər.⁴⁸

İsanın qabırğaları dəşiləcək

„...və onlar Ona, qabırğasını dəşdikləri adama baxacaqlar“.⁴⁹ Eləcə də, bir əsgər Onun qabırğasını dəşəndə icra olundu.⁵⁰

Başqa bir çox peyğəmbərliklər

Həqiqətdə İsa barəsində peyğəmbərlik, bizim burada sadaladığımızdan da çoxdur. Qabaqcadan deyilmişdir ki, İsanı dostu ələ verəcəkdir və bu da dəqiqliklə baş verdi.⁵¹ Bundan başqa, qabaqcadan deyilmişdir ki, Yəhuda öz satqınlığına görə otuz gümüş pul alacaqdır və bu pulları Rəbbin evində tullayacaqdır. Bu pullar dulusçunun torpağının haqqında getdi ki, bu da dəqiqliklə xəbər verilmişdir.⁵² Əvvəlcə Yəhuda düzgün hərəkət etdiyinə əmin idi, lakin öz hərəkətlərinin nəticəsini görərək, o bu barədə çox peşman oldu.⁵³

Bütün bunların hamısından biz görürük ki, Bibliya — bu, sadəcə toplanmış kitablar deyildir. Bütün Bibliya boyunca bir mövzu keçir — Allahın insanlara münasibəti və insanların Allaha cavabı. Bu xüsusən, İsa ilə olan hadisədən görünür. Onun barəsində nəzərdən keçirdiyimiz

peyğəmbərlik gələcək Məsihin (Messiyanın) yolunu qeyd edən işarələrə bənzəyir. İsa gələndə, O təsdiq etdi ki, bütün bu işarələr həqiqi idilər.^{[54](#)}

Lakin bu işarələri yanlış da izah etmək olardı. İsa aşkar etdi ki, Onun dövrünün yəhudiləri bu peyğəmbərliyi səhv başa düşüblər: onlar Qalileyanın şimal əyalətindən təvazökar vaiz yox, müzəffər sərkərdə, yaxud da dövlət xadimini gözləyirdilər.

Bəs siz necə fikirləşirsiniz?

Bə'ziləri deyə bilərlər ki, bu qədər dəqiq peyğəmbərlikləri təqdim etmək üçün, Əhdi-Cədid əmələ gələndən sonra Əhdi-Ətiq əlavə idi. Lakin bu qətiyyən mümkün deyildir. Yəhudilər 4-cü əsrdən bizim əsrə qədər böyük sə'ylə öz Yazılarını qoruyublar. Onlar öz Müqəddəs kitablarının təhrif olunmasına heç bir vaxt yol vermirdilər, çünki bu onların inam və ən'ənlərinin əsasını dağıdırdı.

Həqiqət ondadır ki, hələ İsanın doğulmasına qədər Əhdi-Ətiq çox geniş yayılmışdı və hətta yunan dilinə tərcümə edilmişdi. Yunan tərcüməsi bizim əsrimizə qədər 2-ci əsrdə artıq mövcud idi. Bu tərcümələrin surətlərini, Septuagentləri, bu gün muzeylərdə görmək olar. Belə vəziyyətlərdə Əhdi-Ətiqin mətninə hər hansı bir dəyişikliyi gətirmək mümkün olmazdı. Bu yaxınlarda özündə yeni peyğəmbərliyi saxlayan, Əhdi-Ətiqin məsihçiliyə qədərki kitablarının surətləri tapılmışdır. Bu, dördüncü fəsildə xatırlanan Ölü dənizinin tomarlarıdır. Bibliya oxuyan hər bir adam, heç bir yanlış fikirdə olmadan özü onun doğruluğuna əmin olar.

^{[40](#)} Yh. 5:39

^{[41](#)} Yeşaya 7:14

^{[42](#)} Mat. 1:18, 22–23

^{[43](#)} Mix. 5:2

^{[44](#)} Mat. 2:1; Lk. 2:4–7; Yh. 7:42

^{[45](#)} Yeş. 35:4–6

^{[46](#)} Mat. 9:35 müqayisə et Mat. 11:4–6

[47](#) Yeş. 53:12

[48](#) Mat. 27:38

[49](#) Zək. 12:10

[50](#) Yh. 19:34

[51](#) Məz. 40:10 müqayisə et Yh. 13:18; Mat. 10:4

[52](#) Zək. 11:12

[53](#) Mat. 26:15; Mat. 27:5, 7

[54](#) 5-ci əsrin məsihçi xadimi Avqustin belə demişdir: „Təzə Köhnədə gizlənmişdi, Köhnə isə Təzədə açılır“.

8. İsa Messiyadır (Məsihdır)

İsa, tamamilə müstəsna bir şəxsiyyətdir. Biz görürük ki, Bibliya bütövlükdə İsa barəsində yazıb. O, Yaradılış Kitabında Onun gəlişi və'dindən başlayaraq, Vəhy Kitabında Onun təkrar gəlişinin qabaqcadan xəbər verilməsindən bütün Yazılar vasitəsilə əmələ gələn qırmızı xətdir.⁵⁵ Müsəlmanlar Musanın doğulması və onlara Allah Səltənətinin təbliği barəsində artıq qadağan bilirlər.⁵⁶ Onların arasında O, Allahın Sözü və Ondan olan Ruh kimi tanınır. Qur'anda İsa barəsində xatırlanan zaman, adətən Onun yerdə doğulan adı verilir — Məryəm oğlu, yaxud Əl-Məsih-u-Məryəm oğlu İsa — İsa Məsih, Məryəm oğlu. Bibliya kimi, Qur'an da şəhadət edir ki, Allah Onu yerdəki xalqlara xeyir-dua nişanı kimi göndərib. (İmran və Məryəm surələri) Allah Onu xalqlara Öz mərhəmətinin sübut və əlaməti kimi göndərib. Qur'an şahidlik edir ki, İsa rəhmət (mərhəmət) və ayahdır (əlamət), lakin onda Allahın nə üçün belə hərəkət etdiyi dəqiqləşdirilmir və „Mənim necə oğlum ola bilər ki, mənə indiyədək bir insan əli toxunmamışdır. Mən zinakar da deyiləm!“ — deyən Qur'anın ayəsi əslində nə deməkdir? O dedi: „Elədir, lakin Rəbbin buyurdu ki, bu Mənim üçün asandır. Biz onu insanlar üçün qüdrətimizə dəlalət edən bir mö'cüzə, sənə və mö'minlərə isə dərgahımızdan olan bir mərhəmət kimi edəcəyik. Bu əzəldən olmuş bir hökmdür!“ (surə 19:20–21). Bütün bunları təfəsilatı ilə biz Bibliyada tapırıq.

Onun yerə gəlişi

İsa çoxlarının və'd olunmuş Messiyanın gəlişini gözlədikləri vaxt doğulub. Yerusəlimdə Hirod padşah hökmdarlıq edirdi; o, Yəhudi Padşahının doğulması barəsində eşidən zaman, Vifliyemdə üç yaşınadək bütün uşaqları öldürməyi əmr etdi. Allah tərəfindən istiqamətləndirilmiş Yusif və Məryəm İsa ilə birlikdə Misirə qaçdılar. Hirodun ölümündən sonra onlar Misirdən qayıtdılar və Nazaretə köçdülər. İsa barəsində növbəti xatirə Onun 12 yaşı olan dövrə aiddir. O, Yerusəlim mə'bədinə gəldi və orada ruhani şeylər barəsində oxumuş ravvinlərlə söhbət etdi.⁵⁷

Onun missiyası

İsa otuz yaşında Allahın böyük ən'amları barəsində insanlara təbliğ edərək Öz xidmətini başladı. O, tezliklə Allahın peyğəmbəri vəftizçi Yəhya ilə (Həzrəti Yəhya) rastlaşdı. İsanı görərək, Yəhya Ona işarə etdi və ətrafdakılara dedi: „...budur, dünyanın günahını Öz üzərinə götürən Allahın Quzusu.“⁵⁸

O, nəzərdə tuturdu ki, İsa Allah tərəfindən qabaqcadan müəyyən olunmuş İbrahim və onun oğlu hadisəsindəki qoyun, yaxud, adətən günaha görə gətirilən həmin quzu kimi qurban olmalıydı.⁵⁹

İsa Məsih kimi

„İsa“ adı öz-özlüyündə vacibdir, belə ki, „Rəbb xilas edir“⁶⁰ deməkdir. Bu ad Ona ailəsi tərəfindən yox, lakin Allahın Özü tərəfindən verilmişdir. Allah bizə göstərir ki, bizi İsa vasitəsilə xilas etməyə sə'y edir.

İsa, eləcə də „Məsih“ kimi tanınır. Bu yəhudi sözü olan „Messiya“nın yunan ekvivalentidir, ərəb dilində „Əl-Məsih“ deməkdir, bu da „məsh olunmuş“ mə'nasını verir. Yəhudi ən'ənələrinə görə, insan hansısa xüsusi məqsəd üçün çağırılanda, onun başına yağ çəkərdilər. Yəhudilər öz padşahlarını və kahinlərini məsh edirdilər (başına yağ sürtdərdilər).

Onun müəllim simasındakı xidməti

İsanın peyda olması dövrlərində yəhudilərin dini xidməti mexaniki və səthi bir xarakter daşıdı. İsa isə öyrədirdi ki, Allahı insanın qəlbi, onun qəlbinin gizli niyyətləri daha çox maraqlandırır.⁶¹ İsa üçün istər üz-üzə, yaxud kütlə içərisində rastlaşdığı bütün insanlar vacib idi. İnsanlar hiss edirdilər ki, O, o biri (ravvinlər) müəllimlər kimi deyildir. Onun ardıcılıarı tezliklə başa düşdülər ki, O, sadəcə müəllim yox, lakin Rəbdir. İsa onlara dedi: „Siz Məni Müəllim və Rəb adlandırırsınız və doğru söyləyirsiniz, ona görə ki, Mən Oyam“.⁶²

Lakin tez-tez O Özünü „İnsan Oğlu“ adlandırırdı. Bu çox vacib addır. Əhdi-Ətiqdə bu anlayış iki tamamilə müxtəlif mə'nalarda istifadə olunur. Əhdi-Ətiq peyğəmbəri Yezekili Allah insan oğlu adlandırır.⁶³ Mətində görünür ki, bununla elə bil ki, onun insani mahiyyəti qeyd olunur. Daniel peyğəmbərin kitadında isə həmin bu söz birləşməsi tamamilə başqa mə'na

verir.⁶⁴ Burada bu sözlərlə böyük bir ruhani yaxud hətta ilahi təbiətə malik olan kimsə adlandırılıb. Öz təbiətinin iki tərəfini insanlara göstərmək üçün İsa Özünü belə adlandırırdı.

Adamlar başa düşürdülər ki, İsanı başqa qanun müəllimlərindən fərqləndirən nəşə vardır. O biriləri adətən qayda-qanunlarını möhkəmləndirmək üçün qədim peyğəmbərlərin nüfuzuna istinad edirdilər, İsa isə Özünü başqa cürə aparırdı. „İsa onlara din alimləri və fəriseylər kimi deyil, hakimiyyət sahibi kimi tə’lim edirdi“. ⁶⁵ Başqa peyğəmbərlər adətən: „Rəbb belə deyir“ — deyirdilər, İsa isə „Sizə deyirəm“, yaxud „Doğrusunu sizə deyirəm“ — deyirdi.

İsanın ən vacib tə’sirlərindən biri — Allahın Səltənəti barəsindəki tə’limi idi. „Vaxt tamam oldu, Allah Səltənəti yaxınlaşdı. Tövbə edin və Müjdəyə iman gətirin“ — deyə O, e’lan edirdi. ⁶⁶ İsa istəyir ki, biz Allahın hər şeyi Öz nəzarəti altında saxldığı və bütün insanların Onun qarşısına gəlməsi vaxtına qədər Onun gözlədiyini başa düşək. Bu tamamilə o demək deyildir ki, insan azad seçimdən məhrumdur. ⁶⁷ İsanın tə’limi ondan ibarətdir ki, Ona iman edən hər bir kəs əbədi həyata malik ola bilər.

Onun mö’cüzələri

İsa insanların konkret ehtiyaclarına cavab olaraq, mö’cüzələr yaradırdı. O, xəstələrə şəfa verirdi. ⁶⁸ Təəccüblü deyildi ki, ⁶⁹ İsa iflicə şəfa verəndə, ⁷⁰ sadəcə olaraq ona: „...dur, yatağını götür və evinə get!“ deyəndə, insanlar heyran içində „...bu gün qərribə işlər gördük!“ ⁷¹. Onun ardınca gələnlər təəccüblənərək: „Bu Kimdir ki, küləklər də, göl də Ona itaət edir?“ ⁷² deyirdilər. Onun ardıcılıqları tədricən başa düşürdülər ki, İsa — nə isə qeyri-adi adamdır.

Onun tə’siri

Sadə adamlar İsaya çox isti yanaşırdılar. Əksəriyyət dini liderləri, onların təsvirlərinə görə, hər cür tör-töküntü ilə Onun ünsiyyətinə hirsələnirdilər. ⁷³ Bu tör-töküntülərin çoxu özlərinin tövbəyə ehtiyaclarını dərk edirdilər və İsanın ardınca gedirdilər. ⁷⁴ Onların hamısının Allahda ehtiyaclarını ödəməyə və Onunla şəxsi ünsiyyətə gəlmələrinə onları də’vət edirdi. İsanın

həyatının təmizliyi indi də bizim hamımız üçün nümunədir. O: „Sizdən kim sübut edə bilər ki, Mən günahkaram?“⁷⁵ — deyərək Öz düşmənlərini tərkisilah edə bilirdi. Sübut edənlər tapılmırdı. Məhz İsanın günahsızlığı onun naminə gəldiyi həmin böyük məqsədi həyata keçirməsinə Ona izin verdi. Bu barədə 18-ci fəsildə daha ətraflı danışırıq.

⁵⁵ Yarad. 3:15; Vəhy 22:20

⁵⁶ Mat. 1:18; Qur'an 19:16–35

⁵⁷ Lk. 2:41–50

⁵⁸ Yh. 1–29

⁵⁹ Yarad. 22:13; Lev. 6:24–30

⁶⁰ Mat. 1:21

⁶¹ Mat. 5:21–30

⁶² Yh. 13:3

⁶³ Yezeg. 3:3

⁶⁴ Dan. 7:13–14

⁶⁵ Mat. 7:28–29

⁶⁶ Mk. 1:14–15

⁶⁷ Mat. 13:1–23; Yoel 2:32

⁶⁸ Mk. 5:35–42; Lk. 17:11–19

⁶⁹ Mk. 6:30–46; 8:1–10

⁷⁰ Mat. 8:23–27; Mk. 4:35–39

⁷¹ Lk. 5:24, 26

⁷² Mat. 8:27

⁷³ Mat. 9:9–13

⁷⁴ Lk. 19:1–10

[75](#) Yh. 8:46

9. Çarmıxa çəkilmə

Yəqin ki, kiməsə belə səlahiyyət və müdrikliklə öyrədən bu qədər mö'min peyğəmbərin dəhşətli bir ölümə çarmıxda ölməsini başa düşmək çətindir. Axı çarmıxa çəkilmək kimi belə bir cəza növü ən adi cinayətkarlara tətbiq olunurdu. Bu bə'zilərinə o qədər güclü e'tiraz oyadırdı ki, onlar həqiqəti qəbul etmək istəmirdilər. Lakin Bibliya deyir ki, İsa təkcə öyrətməyə və şəfa verməyə gəlməmişdi. Onun əsas məqsədi Öz həyatını çarmıxda verərək, bütün insanların bağışlanması üçün qapı açmaq idi.

Həvarilərdən biri olan Peter İsanın Öz ölümü barəsində qabaqcadan xəbər verməsini eşidərək həddindən çox kədərləndi. Lakin sonra Peter başa düşdü ki, bu Allahın seçimi idi. Bütün bunların hamısını İsanın doğulmasına qədər bir neçə yüz il bundan əvvəl Yeşaya peyğəmbər qabaqcadan xəbər vermişdi ki, bu barədə 4-cü fəsildə danışılır.⁷⁶ Müjdənin üçdə bir hissəsinin İsanın çarmıxda ölməsi və Onun dirilməsinə həsr olunması faktı bu hadisənin nə dərəcədə vacib olduğunu göstərir.

Sui-qəsd

Bə'zi yəhudilər İsaya iman etdilər, başqaları isə Ona qarşı dururdular. Öz vəziyyət və hökmranlığından İsada təhlükə görən din başçıları öz xüsusi düşmənçilikləri ilə fərqlənirdilər. Ona görə hər il qeyd olunan Pasxa bayramının ərəfəsində Onu Allaha küfr etməkdə günahlandıraraq onlar İsanı həbs etdilər. Sonra onlar sezara qarşı üsyan qaldırması təqsirini də əlavə edərək, Onu Roma hökumətinin əlinə təslim etdilər.

İsa üzərində hökm, Onun ölümü və dirilməsi

Roma hakimi Pilat İsanın günahsız olduğunu üç dəfə tam təsdiq etsə də, Onu ölümə təslim etdi.⁷⁷ O, çarmıxa çəkildi və altı saat çarmıxda asılaraq, öldü. Əgər İsa çarmıxda ölərək, qəbirdə olsaydı, onda bu o demək olardı ki, O, və'd edilmiş Məsih deyildir. Biz bilirik ki, həmin günlərdə çox adamlar çarmıxa çəkilirdilər. Lakin öləndən və dəfn olunandan sonra İsa dirildi.⁷⁸ Qırx gün ərzində O, çox insanlara diri göründü, sonra isə O, onların gözləri qarşısında göylərə qalxdı.⁷⁹

Mərkəzi sual

Məsihiçilər təsdiq edirlər ki, „...Məsih Yazılar üzrə bizim günahımıza görə öldü“. ⁸⁰ Lakin elə məhz bu müddəa fikir müxtəlifliyi yaradır. Yəhudilər təsdiq etmirlər ki, İsa və'd olunmuş Messiyadır. Onlar deyirlər ki, ola bilsin ki, İsa çarmıxda öldü, lakin Onun ölülərdən dirilməsini düşünmək çox cəsəətli olardı. Digər tərəfdən ortodoksal islam daha da irəli gedərək, hətta İsanın çarmıxa çəkilmə faktını da inkar edir. ⁸¹ Onunla bərabər, islam İsanın Messiya olduğunu təsdiq edir, Onun bədəndə göyə qalxmasını qəbul edir və Onun ikinci gəlişini xəbər verir.

Əhmədiyyələrin islam sektasının alimləri deyirlər ki, İsa çarmıxa çəkilmişdir, lakin çarmıxdan huşunu itirmiş halda götürülmüşdür və qəbirdə özünə gəlmişdir. Guya ki, bundan sonra O, Kəşmirdə yaşamışdır və 120 yaşında ölmüşdür. ⁸² Çox yüksək dərəcədə ədalətsiz və Allah üçün xarakterik olmazdı ki, buna heç bir əsas olmadan İsa bu cür ölsün. Lakin İsanın ölümünü nəinki anlaşılan, lakin həm də zəruri edən çox vacib bir səbəb vardır!

Allah müqəddəs, insan isə günahkardır. Onların arasında uçurum vardır. Axı İsanın ölümü bu fakta necə tə'sir edir? Yeşaya 53:4 və Əhdi-Cədidədən çox ayələr İsanın nə üçün öldüyünü izah edirlər. ⁸³ Onun ölümü Onun günahlarına görə cəzalanması deyildir; O, sənin və mənim günahlarıma görə öldü. O, bizim cinayətlərimizi öz üzərinə götürdü və bizim cəzamızı özü daşıdı. Bizim bütün pis işlərimiz Onun üzərinə yüklənmişdi.

Əvəz edilmə çarmıxda baş verdi. Sizdən və məndən götürülüb İsanın üzərinə qoyulmuş bütün o taqsırları və bütün yamanlıqları təsəvvür etməyə çalışın. Bu barədə düşünərək, Yeşaya 53:4–6 sözlərini oxuyun və Allahdan xahiş edin ki, həqiqəti ürəklə görməyiniz üçün sizə kömək etsin.

İndi siz İsanın ölümünün bəşəriyyətin ən böyük probleminin həll etdiyini başa düşürsünüzmü? Mümkün olmayan ən'əneləri və hansısa yaxşıya bənzər hərəkətləri yerinə yetirərək, Ona yaxınlaşmağa çalışmağınız probleminizin həll olunması demək deyildir. Xeyr! Allahın tərəzində bizim yaxşı işlərimiz pis işlərimizdən çətin ki, ağır gələ bilər! O, bizim

etdiyimiz bütün pislilikləri Öz üzərinə götürür. İsa bizim qazandığımız o şeyi — günaha görə cəzanı aldı.⁸⁴

İndi biz İsanın nə üçün ölməli olmasını başa düşməyə başlayırıq. İsanın ölümü o deməkdir ki, insanın həll edə bilmədiyi o problemin həllini Allah Öz üzərinə götürdü. „Zira Allah dünyanı elə sevdi ki, Öz Vahid Oğlunu qurban verdi...“⁸⁵ Əgər biz çarmıxa çəkilməni inkar ediriksə, onda biz İsanı yalançı etmiş oluruq, ona görə ki, Öz ölümü barəsində O, qabaqcadan deyirdi. O, Öz şagirdlərinə deyirdi ki, O, Yerusəlimə getməlidir və ağsaqqallar, baş kahinlər və qanunşünaslar tərəfindən çox əzab çəkməlidir, öldürülməli və üçüncü gündə dirilməlidir.⁸⁶ Hətta O, deyirdi ki, bir çoxlarının bağışlanması üçün həyatını verməyə gəlmişdi.⁸⁷

Qur’anda İsanın çarmıxa çəkilməsi haqqında yalnız bir xatırlama vardır və o da çox dumanlıdır.⁸⁸ Lakin Əhdi-Cədidə İsanın həqiqətən çarmıxda ölməsi barəsində çoxlu göstərişlər vardır. İsa Özü: „Və diri olan Mənəm. Ölü idim və budur, əbədi olaraq diriyəm. Amin“,⁸⁹ deyərək bu həqiqət barəsində şəhadət edir.

Biz görürük ki, Yazıların peyğəmbərliyinə görə, İsa yeganə Xilaskardır. Bibliya xəbər verir: „Və başqa heç kimdə xilas yoxdur; çünki səma altında insanlara verilmiş başqa ad yoxdur ki, onunla xilas ola bilək.“⁹⁰

Dəyişmə fərziyyəsi

Bə’ziləri təsdiq edirlər ki, peyğəmbərlər üçün öldürülmək böyük şərəfsizlik deməkdir, buna görə də İsanın çarmıxa çəkilməsi tamamilə mümkün deyildir. Lakin Qur’anda da, Bibliyada da yazılıb ki, yəhudilər bir neçə günahsız peyğəmbərləri öldürüblər.⁹¹

Bə’zi müsəlmanlar güman edirlər ki, İsa yox, lakin Onun əvəzinə kimsə bir başqası cəzalandırılıb.⁹² Bə’ziləri təsdiq edirlər ki, bu Yəhuda İskaryot olub, başqaları isə deyirlər ki, bu Kirineyli Şimon olub.

Qur’an heç bir ad çəkmir. Əgər biz bunu Yəhuda İskaryotun sifətinin Allah tərəfindən dəyişdirilib İsaya oxşadılması kimi qəbul etsək, onda bu o demək olacaqdır ki, Allah saxtakarlıq edib, lakin bu fikir tamamilə yol

verilməzdir. Belə fərziyyəyə tərəfdar olmaq Allahı ucuz bir hoqqabazlıqda günahlandırmaq deməkdir.

Kirineyli Şimona müraciət edək. Deyirlər ki, o, İsanın çarmıxını daşdığına görə, adamlar onu İsa ilə dəyişik saldılar və səhvən onu çarmıxa çəktilər! Lakin biz yenə də özümüzə eyni sualı verməliyik: Allahın həqiqi peyğəmbəri olan İsa belə bir dəhşətli yalana necə yol verə bilərdi? Bu, ağıla sığmaz bir şeydir. Belə fərziyyə güman edir ki, Allah yalan müəllifidir.

Huşunu itirmək fərziyyəsi

Əhmədiyyələrin tə'limi deyir ki, İsa həqiqətən çarmıxa çəkilmişdir, lakin huşu itirilmiş halda çarmıxdan götürülmüşdür, belə ki, O, ölmüş hesab edilmişdir. O, qəbirdə Özüə gəlmiş və bir müddətdən sonra Hindistanda peyda olmuşdur ki, lap ömrünün sonuna qədər, yə'ni 120 yaşına qədər orada təbliğ etmişdir. Bu fərziyyə Əhmədiyyə tə'liminin bir hissəsi olmasına baxmayaraq, o, bu seksiyyaya mənsub olmayan bir müsəlman tərəfindən irəli sürülmüşdür.⁷⁶

İsa Yerusəlimdə, Yəhudəyada və Samariyada cəmi üç il yarım təbliğ etmişdir və bu dövr ərzində orada çoxlu mö'cüzələr göstərmişdir. Biz bu barədə tarixi kitablardan kifayət qədər mə'lumata və eləcə də, orada Onun xidməti və həyatı barəsində külli miqdarda şəhadətə malikik. Əhmədiyyələrin fərziyyəsinə görə, Onun Hindistanda 80 ildən çox bir vaxt ərzində təbliğ etməsinə baxmayaraq, Ona iman etmiş heç olmasa, bir nəfərin də şəhadətinə malik deyilik, qərribə deyilmi? Həm də tədqiqatçılar göstərirlər ki, İsanın güman edilən qəbri — şahzadə Yuz Azefin qəbridir.

Əgər biz bu peyğəmbərliyə inansaq, onda nəticəyə gəlmək olar ki, İsa haqqında peyğəmbərlik edən Əhdi-Ətiq peyğəmbərləri yalançı imişlər. İsa Öz çarmıxdakı ölümünü və ölüldən dirilməsini Özü qabaqcadan xəbər verirdi. Huşunu itirmək fərziyyəsini araşdırmaq o deməkdir ki, İsa eləcə də, yalançı imiş və yaxud Öz missiyasını başa düşməyən bir adam imiş.

⁷⁶ Yeşaya 52:13–53:12

⁷⁷ Yh. 18:28–19:25

⁷⁸ Mat. 27, 28

[79](#) Həv. İş. 1:1–9

[80](#) 1 Kor. 15:3–4

[81](#) Qur'an 4:157–158

[82](#) Mirzə Qulam Əhməd. İsa Hindistanda.

Mirza Ghulam Ahmad. Jesus in India (Rabwah: The Ahmadiyya Foreign Missions, n.d.), pp. 59–60.

[83](#) Mk. 10:45; 2 Kor. 5:21; 1 Pet. 2:21–25; müqayisə et. Rom. 3:21–31

[84](#) Hizgiel. 18:20

[85](#) Yh. 3:16

[86](#) Mat. 16:21

[87](#) Mat. 20:28

[88](#) Qur'an 4:157

[89](#) Vəhy 1:18

[90](#) Həv. İş. 4:11–12

[91](#) Qur'an 4:155

[92](#) Mövlana Əbdul Məcid Dariabadi. Müqəddəs Qur'an.

Maulana Abdul Majid Daryabadi. Holy Qur'an, (Karachi: Taj Co. Ltd., 1970), Vol. I, p. 96-A.

[93](#) Əhməd Deedat. Çarmıxa çəkilmə, yaxud...?

Ahmad Deedat. Crucifixion or Crucifiction, Birmingham: Islamic Propagation, 1986).

10. Dirilmiş İsa

İsa, Onun qabaqcadan xəbər verdiyi kimi də, peyğəmbərliyin yerinə yetirilməsi naminə ölülərdən dirildi. Onun şagirdləri heyrət içində idilər. O, başqalarını dirildirdi; indi isə birdəfəlik ölümə qalib gəldi. Həftənin ilk günü axşam O, Yerusəlimdə həvarilərə göründü. Hansı səbəbə görə, həvarilərdən biri olan Toma orada yox idi. Dirilmiş İsanı gördüklərini ona deyəndə, o: „Əgər Onun əllərində mismarlardan qalan yaraları görməsəm və mismarların yerinə barmağımı qoymasam, inanmam“⁹⁴ — deyərək, inanmadı.

Bir həftə sonra, Toma da daxil olmaqla, yenə də bütün həvarilər bir yerə toplaşan zaman, İsa gəldi və dedi: „Sizə salam!“ Sonra Tomaya dedi: „Barmağınızı buraya gətir və əllərimə bax; əlini də gətir, böyrümə qoy; və imansız olma, imanlı ol!“⁹⁵ Toma daha şübhə etmədi. Toma Ona: „Rəbbim mənim və Allahım mənim!“ — dedi. İsa ona dedi: „Məni gördüyün üçün iman etdin, görmədən iman edənlər bəxtiyardırlar!“⁹⁶

İsa Öz şagirdlərinə öldürülməsini, lakin sonradan dirilməsini və'd verdi.⁹⁷ Diriləndən sonra o, onların yadına saldı: „Mənim haqqımda Musanın Qanununda, peyğəmbərlərin yazılarında və məzmurlarda yazılmış bütün şeylərin yerinə yetirilməsi lazımdır deyə, hələ sizinlə bərabər olarkən söylədiyim sözlər bunlardır“.⁹⁸

İsanın göyə qaldırılmasından bir neçə gün sonra Peter Onun barəsində: „Allah isə ölüm acılarına son verib Onu diriltdi; çünki Onun ölüm tərəfindən tutlması mümkün deyildi.“⁹⁹ — deyərək xalqa şəhadət edirdi.

Hücumlar

Əhdi-Cədidəndən görünür ki, əgər İsa Məsih dirilməsəydi, bizim imanımız boş olardı. Biz hamımız məhv olardıq, xilasa heç bir ümidimiz olmazdı (1 Kor. 15:14–19). İsanın dirilməsindən bu günə kimi düşmənlər bu hadisənin vacib olduğunu başa düşürlər və ona görə də hər cürə hörmətdən salmağa çalışırlar.

Yunusun əlaməti

Günlərin bir günü İsanın yerdəki həyatının bir vaxtında fəriseylər Ondən onlara bir əlamət verməsini xahiş etdilər. İsa onlara cavab verdi: „Çünki Yunus üç gün, üç gecə nəhəng balığın qarında necə qalmışdısı, İnsan Oğlu da üç gün, üç gecə yerin bağıında elə qalacaqdır“. ¹⁰⁰ Bu sözlərdən bə'ziləri nəticə çıxarırlar ki, Yunus nəhəg balığın qarında diri qaldığına görə, İsa da qəbirdə diri qalmışdı. ¹⁰¹ Daha sonra Bibliyanın mətnində deyilir ki, „Yunusdan daha böyüyü buradadır“ (Mat. 12:41) və „Süleymandan daha böyüyü buradadır“ (Mat. 12:42). Bu iki vəziyyət arasında olan fərqi ayırd etmək asandır:

1. Yunus öz missiyasını könülsüz yerinə yetirdiyi halda, İsa Öz Atasının iradəsini könüllü olaraq yerinə yetirirdi.
2. Yunus yəhudilərə müraciət etmirdi, İsa isə, İsrail evi də daxil olmaqla, hamı naminə gəldi.
3. Yunusun dənizdə ölüm təhlükəsi var idi, amma İsa dünyada tanınan hansısa güclü və amansız vətəndaş və hərbi hakimiyyətindən birinin əlinə verilmişdir.
4. Yunusun təbliğindən padşah da, xalq da tövbə etdi; İsanın isə müraciəti hakimiyyət tərəfindən eşidilmədi — əksinə, onlar Onu tə'qib edirdilər.

İsa Yzünün qəbirdə və Yunusun balığın qarında keçirdiyi yalnız vaxt müddətini müqayisə edirdi. Bu iki hadisə arasındakı oxşarlıq elə bununla da bitir. Bundan başqa, İsa sonra deyir ki, O, Yunusdan da böyükdür və beləliklə Onun dirilməsi — bu mö'cüzə Yunusun balığın qarında qalması ilə müqayisə olunmaz. Əgər O, sadəcə huşunu itirmiş olsaydı, ümumiyyətlə heç bir mö'cüzə olmazdı.

Təfsilatlar

İsanı çarmıxa çəkməmişdən qabaq, Onu amansızca döydülər. Ölümün nə olduğunu yaxşı bilən əsgərlər də daxil olmaqla, çoxu Onun ölmüş olduğunu gördülər. Onlardan biri İsanın ölüb-ölməməsinə şahid olmaq üçün nizə ilə Onun böyrünü deşmişdi. Ona çarmıxdan düşürdülər, kəfənə bükdülər, ölü

olduğunu bilərək, daşdan yonulmuş mağaraya — qəbirə qoydular. Mağaranın girişini qeyri-adi daşla örtülər. Daşa möhür vurub, keşiyini çəkmək üçün keşikçilər də qoydular.

Nə üçün İsanı öldürən adamlar qapıya gözətçi qoydular? Ölü bir bədəni qorumaq üçün elə də çox əsgər göndərmirlər. Bibliyada cavab verilir. İsa dedi ki, O, öldürüləcək, dəfn olunacaq və üçüncü gün həyata qayıdacaq. Əsgərlərə qəbri qorumaq əmr olunmuşdu, çünki hakim dairələr qorxurdular ki, İsanın şagirdləri Onun bədənini oğurlayalar. Özünüz oxuyun:

Mat. 12:38–40; 16:21; 17:22–23; 20:18–19; 26:32; 27:63; Mk.9:9–10, 31; 10:33–34; 14:28, 58; Lk. 9:22–23; Yh. 2:19–22; 12:32–33.

Hakim dairələrinin bütün ehtiyat tədbirlərinə baxmayaraq, üçüncü gün qəbir boş idi. İri daş kənara çəkilmiş, qoruyucular isə ölü kimi yerə sərilmişdilər. Kəfən qəbirdə qalmış, İsanın bədəni isə orada yox idi. Nə Roma, nə yəhudi hökuməti Onun ölü olduğunu sübut etmək üçün İsanın bədənini xalqa təqdim edə bilmədilər. Şahidlər dirilmə barəsində danışanda, hakimiyyətdə olanlar onlara bir söz deyə bilmirdilər.

Şahidlər

Çoxları İsanı diri gördülər. Bu adamların siyahısı budur:

İki Məryəmlər	(Mat. 28:10)
Şimon Peter	(Lk. 24:34)
İki adı çəkilməyən şagird	(Lk. 24:13–35)
Məcdəlli Məryəm	(Yh. 20:10–17)
On həvari	(Yh. 20:19–24)
On həvari və Toma	(Yh. 20:26–29)
Göyə qalxma zamanı həvarilər	(Həv. İş. 1:9–10)
Bir vaxtda 500-dən çox adam	(1 Kor. 15:6)

Bu adamların hamısı İsanı yaxşı tanıyırdılar və səhv edə bilməzdilər. Bizdən soruşa bilərlər, nə üçün biz əminik ki, bu şahidlər doğrudurlar? Belə əminliyin səbəblərindən biri o idi ki, İsanın göylərə qalxmasından sonra şagirdlərin həyatı radikal olaraq dəyişdirildi. Qorxmuş və hətta İsanın həbs olunması zamanı qaçan şagirdlər birdən-birə qeyri-adi şəkildə cəsarətli oldular! Bibliya Peter, Yəhya və başqa həvarilərin İsanı ölümə təslim edən adamlarla qarşılaşmalarından və onlara tabelikdən necə imtina etmələrindən danışır.

Onlar təkcə xalqın qarşısında yox, lakin sui-qəsdləri İsanın ölümünü gətirən həmin hakim dairələri qarşısında da təbliğ edirdilər.^{[102](#)}

Rica

Əziz dostlar! Bəli, biz həqiqətən də inanırıq ki, İsa ölümlərdən dirilib. O dedi: „Diri olan Mənəm. Ölü idim və budur, əbədi olaraq diriyəm.“^{[103](#)} Həqiqətən o, bizi bizim günahlarımızdan xlas edə bilər. Biz sizinlə birlikdə öz taleləri barəsində düşünməyən çoxlu insanlara malik bir cəmiyyətdə yaşayırıq. Gəlin biz özümüdə onda tam bir hesabat verək ki, həyat ölümə bitmir. Və indi öz gələcəyin barəsində düşünmək çox vacibdir. Bibliya və'd edir ki, əgər biz İsaya e'tibar etsək və Ona qulaq assaq, onda İsa kimi diriləcəyik və göylərdə Qadir, Sevən və Mərhəmətli Allahla birlikdə əbədi sevinc dolu həyat alacağıq.

^{[94](#)} Yh. 20:25

^{[95](#)} Yh. 20:27

^{[96](#)} Yh. 20:28–29

^{[97](#)} Mk. 9:31

^{[98](#)} Lk. 24:44

^{[99](#)} Həv. İş. 2:24

^{[100](#)} Mat. 12:40

^{[101](#)} Əhməd Deedat. Yunusun əlaməti nə deməkdir?

Ahmad Deedat. What was the sign of Jonah? (Birmingham: Islamic Propagation, 1985), p. 6.

[102](#) Həv. İş. 4:9–12

[103](#) Vəhy 1:18

11. İsanın şəxsiyyəti

Yə'qin siz İsa barəsində kifayət qədər çox şey öyrəndiniz. Siz, eləcə də, gördünüz ki, müsəlmanlar da, məsihçilər də iman edirlər ki, İsa — Allahın peyğəmbəridir; O — Allahın Sözü və Ruhudur. İndi isə İsanın şəxsiyyətinə dərinləndən nəzər salaq.

İsaya qədər, adətən mö'cüzələr peyğəmbərlərlə əlaqələndirilirdi. Qur'an da Bibliya kimi eyni mö'cuzələri Musaya da aid edir. Başqa peyğəmbərlər kimi, Musa da mö'cüzələr edirdi. İnsanlar görəndə ki, İsa da mö'cüzələr edir, təbii ki, onlar Onun peyğəmbər olduğunu nəzərə aldılar. Vaxt olub ki, xalq Onu böyük peyğəmbər adlandırır. ¹⁰⁴

Bibliya deyir ki, 5000 nəfərdən çox adamı beş çörək və iki balaca balıqla yedizdirib doyuranda, adamlar dedilər: „Doğrudan da dünyaya gəlməli olan Peyğəmbər Budur“. ¹⁰⁵

Onlar Musanın qabaqcadan xəbər verdiyi gəlməli olan peyğəmbər barəsində danışdılar. Sözsüz ki, İsa təsdiq edirdi ki, O, „Peyğəmbərdir“. O, Onu qəbul etməyən yəhudilərə deyirdi: „Çünki əgər siz Musaya iman etmiş olsaydınız, Mənə də iman edərdiniz; ona görə ki, o, Mənim haqqımda yazmışdı.“ ¹⁰⁶ Ortaya sual çıxır: O, peyğəmbərdən də böyük idimi?

İsanın günahsız həyatı

Lap Öz doğulması anından İsa təmiz və günahsız qaldı. Bibliyada da, Qur'anda da görürük ki, İbrahim, Musa və Davud kimi peyğəmbərlər Allahdan bağışlanmalarını rica edirdilər; lakin biz heç bir yerdə İsanın bağışlanması barəsində xahiş etməsini görmürük. O, düşmənlərinə açıq çağırışla: „Sizdən kim sübut edə bilər ki, Mən günahkaram?“ — deyirdi. ¹⁰⁷ Heç kim Onda günah, yaxud təqsir görmədi. Hətta Roma hakimi Pilat da e'tiraf etməyə məcbur oldu: „Mən Onda heç bir günah tapmıram“. ¹⁰⁸ Bir kimsənin günahsız olduğunu e'lan etmək asandır, lakin bunu sübut etmək üçün başqalarının şəhadəti lazımdır. Bu barədə ən yaxşı şəhadəti, bir müddət Onunla birgə yaşayan və Onu yaxşı tanıyan İsanın dostları və şagirdləri verə bilərlər. Peter Əhdi-Ətiqdən İsaya aid olan ayəni misal

gətirir: „O, heç bir günah işlətmədi və Onun ağzından hiyləgər bir söz çıxmadı“.¹⁰⁹ Başqa yerdə deyilir: „...günahdan xaric, hər şeydə bizə bənzəyən...“¹¹⁰

İsa başqalarına öyrətdiyi hər şeyi Öz həyatında həyata keçirirdi. Onun Dağdakı Və'zi (Mat. 5–7) — bu, Onun yaşadığı həmin təmiz həyatın əksidir. O, Özü deyirdi ki, Əhdi-Ətiq Qanununu yerinə yetirməyə gəlib.

Qur'an İsanı necə adlandırır

Qur'anda İsanın şəxsiyyəti 15-ci surələrdə xatırlanır. İsa adına 25 dəfə təsadüf edilir (ingilis tərcüməsindən çox vaxt İsus kimi verilir). 11 dəfə O, Əl-Məsih (Məsih, Messiya) adlandırılıb. Bir də Onun barəsində 23 dəfə İbn-Məryəm (Məryəm Oğlu) deyilir. Bundan başqa Onu Allahın qulu və nökrü kimi adlandırırlar.

Surə	İsa	Əl-Məsih	İbn-Məryəm
2:87, 136, 253	3	0	2
3:45, 52, 55, 59, 84	5	1	1
4:157, 163, 171, 172	3	3	2
5:17, 46, 72, 75, 78, 110–116	6	5	10
6:85	1	0	0
9:30, 31	0	2	1
19:34	1	0	1
25:50	0	0	1
33:7	1	0	1
42:13	1	0	0
43:57, 63	1	0	1
57:27	1	0	1
61:6, 14	2	0	2

Onun günah üzərində hakimiyyəti

Biz inanırıq ki, ancaq Allah günahları bağışlaya bilər. İsa eyni hakimiyyətə malik idi. Belə bir əhvalatı götürək: günlərin bir günündə İsa bir evdə öyrədən zaman, bir neçə nəfər yataqda iflic olmuş bir adamı Onun yanına gətirdilər. Onlar onu evin içərisinə salmağa çalışdılar, lakin bacarmadılar, çünki orada çoxlu adamlar toplaşmışdılar. Onda onlar evin damına çıxdılar, damın örtüyünü sökdülər və xəstəni İsanın yanına endirdilər. İsa onların imanını görərək, iflic olmuş adama dedi: „Sənin günahların sənə bağışlanır“. Adam, ola bilsin ki, belə bir şeyi eşidən zaman heyrtləndi. Burada olan fəriseylər və qanunşünaslar öz-özünə düşündülər: „Bu küfr edən kimdir? Bir Allahdan başqa kim günahları bağışlaya bilər?“

İsa onların nə barəsində fikirləşdiklərini başa düşdü və onlardan soruşdu: „Hansı daha asandır: günahların bağışlandığını deməkmi, yoxsa, dur, yeri! — deməkmi? Günahları bağışlamaq səlahiyyəti olduğunu onlara göstərmək üçün O, iflic olmuş adama dedi: „Sənə deyirəm, dur, yatağını götür və evinə get!“ Həmin adam da hamının qarşısında ayağa qalxdı, yatağını götürdü və Allaha həmd edərək evinə getdi.^{[111](#)}

Başqa bir vaxt İsa qadına dedi: „Günahların bağışlandı...Sülh ilə get.“^{[112](#)} O, eləcə də, günahların bağışlanmasının təsdiqi kimi şəfa da aldı. İsa təkcə günahları bağışlamaq səlahiyyətinə malik deyildi. O, eləcə də, təbii təbiət proseslərini də idarə etməyi bacarırdı. Adamlar Ondakı hakimiyyətə təcüblənir və ucadan: „...bu Kimdir ki, küləklər də, göl də Ona itaət edir?“ — deyirdilər.^{[113](#)}

İsanın işlərindən görünür ki, O, hüdudsuz hakimiyyətə malik idi: O, xəstələri sözlə, yaxud toxunmaqla sağaldırdı. O, bu səlahiyyəti həvarilərə də verdi: onlar da eyni ilə, Onun İsmi naminə mö'cüzələr edirdilər. Bir dəfə İsa dedi: „Əgər Mənim adımla Məndən bir şey diləyərsinizsə, onu edəcəyəm.“^{[114](#)}

İsa, dirilmənin Rəbbidir

Lazar adlı bir adam öldü və onun dəfnindən dörd gün keçdi. İsa onun qəbrinə yaxınlaşdı və ucadan qışqırdı: „Lazar, çölə çıx!“ — Lazar da diri və

sağ-salamat oradan çıxdı!^{[115](#)}

İsa e’lan edirdi: „Dirilmə və həyat Mənəm; Mənə iman edən ölsə də, yaşayar. Və kim yaşayıb, Mənə iman edərsə, əsla ölməz“.^{[116](#)} Bibliyanın başqa yerində biz çox gözəl bir müddəə tapırıq ki, yalnız biz İsa vasitəsilə bağışlanma və xilas ala bilərik.^{[117](#)} Biz gördük ki, Onun sözləri əməllər ilə təsdiq olunurdu. O, peyğəmbərlərdən də böyük idi. Bəs siz bu barədə nə fikirləşirsiniz?

^{[104](#)} Lk. 7:11–17

^{[105](#)} Yh. 6:14

^{[106](#)} Yh. 5:46 (Təsninə 18:15–22 ilə müqayisə et.)

^{[107](#)} Yh. 8:46; Qur’an 38:23–24; 28:15–16; 26:82

^{[108](#)} Yh. 18:38; 19:4, 6

^{[109](#)} 1 Pet. 2:22 (Yeşaya 53:9 ilə müqayisə et.)

^{[110](#)} İbr. 4:15

^{[111](#)} Lk. 5:17–26

^{[112](#)} Lk. 7:48, 50

^{[113](#)} Mat. 8:27

^{[114](#)} Yh. 14:14

^{[115](#)} Yh. 11:43

^{[116](#)} Yh. 11:25

^{[117](#)} Yh. 14:6; Həv. İş. 4:12; İbr. 7:25

12. İsa — İnsan Oğludur

İsa çox vaxt Özünü „İnsan Oğlu“ adlandırırdı və bu termini başqalarından çox istifadə edirdi. Öz xidmətinin əvvəlində, Nafanail adlı təzə şagirdinə müraciət edərək, O, Özünü belə adlandırırdı: „Doğrusunu, doğrusunu sizə deyirəm: artıq göyün açıldığını və Allahın mələklərinin İnsan Oğlu üzərinə enib qalxdıqlarını görəcəksiniz.“^{[118](#)}

Sonuncu dəfə O, bu sözü çarmıxa çəkilməzdən qabaqkı gecə baş kahininin qarşısında: „...bundan sonra İnsan Oğlunun Qadiri sağında oturduğunu və göyün buludları üzərində gəldiyini görəcəksiniz“ — deyərək bu termini istifadə etmişdir.^{[119](#)}

İsa, görünür ki, bilərəkdən istifadə edir. Bir dəfə, Onun ardıcılı olmaq istəyən adamlarla söhbət edərək, O dedi: „...tülkülərin hini və göy quşlarının yuvası vardır; İnsan Oğlu isə başını söykəməyə yer tapmır.“^{[120](#)} O, Özünü bu adla adlandıraraq nə demək istəyir? Sadəcə olaraq, İsa bununla Öz bəşəri təbiətini göstərmək istəyir? „İnsan Oğlu“ yalnız bəşəri varlığını olub?

Əgər biz Əhdi-Cədidə „İnsan Oğlu“ termininin müxtəlif cür istifadə olunmasını müşahidə etsək, onda aşkar edərək ki, (əvvəlki fəsildə olduğu kimi) İsa Atasından aldığı hakimiyyətə çox böyük əhəmiyyət verirdi. Savadlı yəhudilərin çoxu başa düşürdülər ki, nə üçün O, Özünü belə adlandırır. Məsələn, İsa dünyanın sonunu xəbər verərək, dedi: „...o zaman İnsan Oğlunun əlaməti göydə görünəcək; o vaxt yer üzünün bütün xalqları şivən qaldıracaqlar və İnsan Oğlunun göyün buludları üzərində böyük qüdrət və izzətlə gəldiyini görəcəklər“.^{[121](#)} Məhkəmədə buna bənzər təsdiqləməsini eşidən yəhudi baş kahini öz paltarlarını çırdı və dedi: „O, küfr edir!“^{[122](#)} Onun bu reaksiyası onunla əlaqədardır ki, yəhudi tə'liminə görə, belə sözlər ancaq Allaha aid ola bilərdi. Məsələn, 103:5 Məzmununu oxuyun.

Böyük peyğəmbər

Yəhudi olan dinləyicilər başa düşürdülər ki, İsa rə'yada Daniel peyğəmbərə verilən, Əhdi-Ətiqdən yaxşı tanınan peyğəmbərliyi birbaşa şərh edir.

„Gecə gələn görüntülərdə gördüm ki, budur, insan oğluna bənzər Birisi buludlarla gəlir. O, Əzəldən Var Olana yaxınlaşdı və Onun hüzuruna gətirildi. Ona hakimiyyət, izzət və padşahlıq verilmişdir ki, bütün xalqlara, millətlərə və dillərə mənsub adamlar Ona xidmət etsinlər. Onun hakimiyyəti sona yetməyəcək, əbədi hakimiyyətdir. Onun padşahlığı əsla yox olmayacaq“.^{[123](#)}

Bu peyğəmbərlikdəki „İnsan Oğlu“ sözü səma buludları ilə Gələcək İsa ilə birbaşa bağlıdır. Bütün xalqlar və qəbilələr üzərində hakimiyyət Ona veriləcəkdir. Tamamilə aydındır ki, İnsan Oğlu — bu, nə isə izzətə malik olan, insan kamilliyinin və alicənablığının təcəssümüdür.

Bibliyada „İnsan Oğlu“ ifadəsi „insan“, „insan təbiəti“ mə'nasında da işlədilir.^{[124](#)} Lakin İsa onu Özünə münasibətdə işlədəndə, bu ifadə onu bildirir ki, O, Daniel peyğəmbərin öz rə'yasında gördüyü öz nəslində yeganə olan Həmin Odur.

Məqsəd

İsa İnsan Oğlu kimi, bütün insanlara görə Öz həyatını verdi və bundan sonra bütün insan oğulları üzərində padşahlıq etmək üçün, Allah tərəfindən göylərdəki izzətinə qaldırıldı. İsa Öz şagirdlərinə Özünün çarmıxda ölümü, dəfni və dirilməsi barəsində danışdı: „...İnsan Oğlu, Özü haqqında yazıldığı üzrə gedir“.^{[125](#)} O, 21 və 68 Məzmurlarına və eləcə də Yeşaya 53 kitabına istinad edir.

İsa, həmçinin, Özünü təvazökar adam kimi göstərən, Öz dostlarına kömək etməyə çalışan və ən nəhayət, Öz həyatını onlara görə qoyan, İnsan Oğlunun başqa bir simasını da bizə açır. „Söz“ (Kəlmə, yaxud Kəlam) — yalnız Allah üçün yox, lakin eləcə də, öz dostlarını da xidmət etmək üçün, O, könüllü olaraq Özünə qul rolunu da qəbul etdi. O, deyirdi: „...İnsan Oğlu xidmət edilmək üçün deyil, xidmət etməyə və bir çoxları üçün canını fidiyə olaraq verməyə gəlmişdir“.^{[126](#)}

Məsihin xoş xəbərini qəbul etməyən adamlar Onun çarmıxa çəkilməsini rüsvayçılıq hesab edirdilər, lakin İsanın Özü bilirdi ki, çarmıxa çəkilməkdən

sonra izzət gəlir və çarmıxa çəkilmənin nəticəsi üçün insanların anlamamalarına çox dözməyə dəyər. Çarmıxa çəkilməsinə az qalmış O, Öz şagirdlərinə dedi: „...İnsan Oğlunun izzətlənmək vaxtı gəldi. Sizə doğrusunu, doğrusunu deyirəm: buğdanın toxumu yerə düşüb ölməzsə, o tək qalar, lakin ölərsə, çox məhsul verər“.^{[127](#)}

Çarmıxda öləndən üç gün sonra Allah İsanı ölüldən diriltdi, qırx gündən sonra isə, Onu göylərdəki izzətinə apardı. Vaxt gələcək ki, Ona məxsus olanların hamısını götürmək üçün İsa qayıdacaqdır.^{[128](#)}

„...İnsan Oğlu Ona xidmət edilmək üçün deyil, xidmət etməyə və bir çoxları üçün canını fidiyə olaraq verməyə gəlmişdir“. (Mat. 20:28)

Beləliklə, biz görürük ki, İnsan Oğlu, İsa, Öz nəsində insanlar arasında izzət və hakimiyyət verilmiş Həmin yeganə Şəxsdir və bütün yer üzündə insanlar tərəfindən mədh olunan da Odur.

^{[118](#)} Yh. 1:51

^{[119](#)} Mat. 26:64

^{[120](#)} Mat. 8:20

^{[121](#)} Mat. 24:30

^{[122](#)} Mat. 26:64–65

^{[123](#)} Daniel 7:13–14

^{[124](#)} Eyyub 25:6; Məz. 7:5; Yeş. 51:12

^{[125](#)} Mat. 26:24; müq.et. Yh. 12:32–34

^{[126](#)} Mat. 20:28

^{[127](#)} Yh. 12:23–24

^{[128](#)} 1 Salonk. 4:16–17

13. İsa və'd olunmuş Messiyadır (Məsihdir)

İsa müsəlmanlar arasında və tək-cə müsəlmanlar yox, Messiya adı ilə tanınır. Qur'anda yalnız İsa Messiya — Əl-Məsih kimi tanınır. Bu ada İsa xüsusunda, hətta Onun adı hərdən çəkilmədən, 11 dəfə istifadə olunub. Lakin Qur'an heç bir yerdə İsanın nə üçün Messiya adlandırılması barəsində izahat verməyib.

„Məsiya“ sözü məsihçilər və yəhudilər üçün xüsusən çox vacibdir; düşünürəm ki, Qur'anda yad edilmədiyinə görə, o, müsəlmanlar üçün də əhəmiyyətə malikdir. İngilis sözü „Shrist“ yunan sözü olan „Christos“ sözündən əmələ gəlib. „Məsiya“ yəhudi sözüdür. Hər iki söz „Məsh olunmuş“ yaxud, „Xüsusi məqsəd üçün göndərilən“ mə'nasını daşıyır.

Əhdi-Ətiqdə bu söz hərdən tabeliliyin təsviri üçün istifadə olunurdu və kahin yaxud padşahın məsh edilməsinə aid olunurdu.¹²⁹ Eləcə də hər ikisi Allah peyğəmbərləri demək idi.¹³⁰ Bundan başqa, belə bir ad Nəvəkudnəssər tərəfindən dağıdılmış Yerusəlim və Yerusəlim mə'bədinin bərpa olunmasına yol hazırlamaq üçün, Allah tərəfindən məsh olunmuş fars padşahı Kirə verilmişdir.¹³¹ Allah Danielə Yerusəlimin bərpa edilməsindən sonra Məsihin gəlməsini açan kimi, bu ada daha çox əhəmiyyət verməyə başladılar.¹³² Aydındır ki, Allah Padşahlığında qadir qurtarıcı və hökümdar olan adam üçün bu ad yaraşan ad idi. Yalnız Daniel yox, lakin Yeşaya, Mika, Zəkəriyyə və başqa peyğəmbərlər də Onun gəlməsini qabaqcadan xəbər vermişdilər.¹³³

İsa, və'd olunmuş Məsihdir (Messiyadır)

Məsihçilər inanırlar ki, ancaq İsa Məsihdir. İsa Özü bu barədə şəhadət edirdi. Yəhudilər onların torpaqlarını işğalçılardan azad edən və İsrailin padşahlığını quran qüdrətli sərkərdəni gözləyirdilər, İsa isə onlara deyirdi ki, O, Ona xidmət olunmaq üçün göndərilməmişdi, lakin xidmət etmək üçün və bir çoxları üçün canını fəda olaraq verməyə gəlmişdir.¹³⁴

Mələyin şəhadəti

Mələk Məryəmə onun Oğul doğması barəsində xəbər verməyə peyda olan zaman, o dedi: „Bir Oğul doğacaqsan və Onun adını İsa qoyacaqsan. O, Öz xalqını günahlarından xilas edəcəkdir“. ¹³⁵ İsa mə'nası „Rəbb xilas edir“ olan adı əbəs yerə almadı. İsanın doğulmasından sonra mələklər Vifliyəm yaxınlığında qoyun sürüsünü otaran çobanlara görünürlər. Çobanlar qorxuya düşdülər, lakin mələk onlara dedi: „Qorxmayın! Mən sizə bütün xalqı sevindirəcək bir müjdə gətirmişəm; çünki bu gün Davudun şəhərində sizə Xilaskar doğuldu. O, Rəbb Məsihdir“. ¹³⁶

Şagirdin şəhadəti

Bir dəfə İsa şagirdlərindən soruşdu: „Bəs siz Məni kim hesab edirsiniz?“ Şagirdlərindən biri Şimon cavab verib dedi: „Sən Diri Allahın Oğlu Məsihsən“. İsa dedi ki, bu onlara Allah tərəfindən açılib, lakin bu barədə bir kimsəyə danışmamaqlarını əmr etdi. ¹³⁷ O, bilirdi ki, adamların çoxu Messiyanın vəzifə və rolunu düzgün başa düşmürlər. Peterin cavabından dərhal sonra İsa Onun əzab çəkməsi və Öz həyatını verməsi barəsində danışdı. O, qeyd edir ki, Messiya — bu, əlində qılıncı olan yer padşahlığının hakimi deyildir ¹³⁸, lakin insanlara görə izzətləri qəbul Edəndir.

İsanın şəhadəti

Bir dəfə İsa, yəhudilərin gözündə ancaq məxluq sayılan, balaca bir şəhər kənarındakı quyunun yanında rast gəldiyi samariyalı qadına O, Messiya olduğunu açdı. İsa ona, Allah Özünə Ona ruhən və həqiqətən səcdə edən adamları axtarır deyəndə, qadın cavab verdi: „Bilirəm ki, Xristos adlanan Məsih gələcəkdir və O gəldikdə bizə hər şeyi bildirəcəkdir.“ İsa ona dedi: „Səninlə danışan Mən, Oyam“. ¹³⁹

İsa Öz missiyasını yerinə yetirib göyə qalxandan sonra, şagirdlər Allah planını başa düşdülər və artıq tərəddüd etmədən, Onu Məsih adlandıraraq, İsa barəsində başqalarına şahidlik edirdilər. Məsələn, Pentikost günündə Peter yəhudilərə dedi: „...çarmıxa çəkdiyiniz bu İsanı Allah həm Rəbb, həm də Məsih etmişdir“. ¹⁴⁰

Messiya və Allahın Oğlu

Çox əlamətdardır ki, məsihçi Yazılarında „Məsih“ və „Messiya“ sözləri „Allah Oğlu“ anlayışı ilə paralel istifadə olunur. Onlara çox vaxt eyni zamanda rast gəlmək olar.

İmanlı yəhudilər İsanı həm Məsih, həm də Allahın Oğlu adlandırırlar. Peter bu adları bir vaxtda istifadə edir. O, İsaya deyir: „Sən Diri Allahın Oğlu Məsihsən“. ¹⁴¹ Lazarın bacısı Marta (İsanın diriltdiyi Lazar), özünün Ona olan imanını sübut edərək İsaya deyir: „Bəli, Ya Rəbb, iman etdim ki, dünyaya gələn Allahın Oğlu Məsih Sənsən“. ¹⁴²

Markın İncilində biz oxuyuruq: „Allahın Oğlu İsa Məsihin Müjdəsinin başlanğıcı“. ¹⁴³ Yəhyanın İncilində deyilir: „Amma İsanın, Allahın Oğlu Məsih olduğuna iman edəsiniz və iman etməklə Onun adı ilə sizdə həyat olsun deyə, bunlar yazılmışdır“. ¹⁴⁴

Biz eləcə də, görürük ki, İsa üzərində hökm zamanı baş kahin Onun Məsih olub-olmadığını İsadan soruşaraq bu adın hər ikisini işlətdi: „...Sənə and verirəm Yaşayan Allaha, bizə de görək, Allahın Oğlu Məsih Sənmisən?“ Bunu təsdiq edərək İsa deyir: „...Bundan sonra İnsan Oğlunun Qadirin sağında oturduğunu və göyün buludları üzərində gəldiyini görəcəksiniz“. ¹⁴⁵

Bunu deyərək, İsa Öz ikinci gəlişini xəbər verir. Yəhudilər Məsihin göydən gəlib, Allahın Padşahlığını qurmasına iman etmələrində haqlı idilər, lakin onlar bunun ikinci gəlişi zamanı yox, elə o dəqiqə olmasını fikirləşən zaman səhv edirdilər. İsa birinci dəfə gələrək əzab çəkən Məsih (Messiya) olmalı idi; Özünün ikinci gəlişində O, Qadir Hökümdar və Hakim kimi gələcəkdir.

¹²⁹ Lev. 4:3; 2 Pad. 1:14

¹³⁰ Məz. 104:15

¹³¹ Yeş. 45:1

¹³² Dan. 9:25

¹³³ Yeş. 11:1–5; 42:1; Mika 5:2; Zək. 6:12–13

¹³⁴ Yh. 4:26; Mk. 10:42–45; Mat. 20:28; Yh. 13:15–16

[135](#) Mat. 1:21

[136](#) Lk. 2:10–11

[137](#) Mat. 16:15–16; Mk. 8:27–30

[138](#) Mat. 16:21–28

[139](#) Yh. 4:25–26

[140](#) Həv. İş. 2:36; 1 Kor. 1:1–3; İbr. 3:6; 1 Pet. 4:1

[141](#) Mat. 16:16

[142](#) Yh. 11:27

[143](#) Mk. 1:1

[144](#) Yh. 20:31

[145](#) Mat. 26:63–64

14. İsa, Allahın Oğludur

Bə'zi insanlar fikirləşirlər ki, Allahın Oğlu kimi, İsaya məsihçi imanı ona əsaslanır ki, Allahın arvadı vardır. Sual belə qoyulur: „Əgər Onun arvadı yoxdursa, Allah necə Oğula malik ola bilər?“

Ata və Oğul

Bibliya heç bir yerdə demir ki, o mə'nada İsa Allahın Oğludur ki, Allahın arvadı vardır. Bibliyanın Allahın Ata, İsanın isə Oğul olması müddəasını ruhani mə'nada dərk etmək lazımdır. Məsihçilərin özləri bu adları kəşf etməyiblər. Məhz İsa Allahı onlara Ata kimi təqdim etdi. O, Öz şagirdlərinə belə dua etməyi öyrədirdi: „Ey göylərdə olan Atamız. İsmi müqəddəs tutulsun, Padşahlığın gəlsin. Göydə olduğu kimi yerdə də Sənin iradə olunsun. Gündəlik çörəyimizi bizə bu gün ver və bizə borclu olanları bağışladığımız kimi, bizim də borclarımızı bizə bağışla; və bizi imtahana çəkmə, fəqət bizi hiyləgərdən xilas et. Çünki padşahlıq, qüdrət və izzət əbədi olaraq Sənidir. Amin“.¹⁴⁶

„Səmavi Ata“ ifadəsi Allahın Öz yaratdıqları ilə münasibətini əks etdirir. Bu Allahın ən parlaq və ifadəli adlarından biridir. Allah İsanı Oğul adlandırır: „Bu Mənim sevimli Oğlumdur. Ondan çox məmnunam.“¹⁴⁷ Beləliklə, İncil təsdiq edir ki, İsa — Allahın Oğludur. Onu şagirdləri də belə adlandırırdılar: „Sən Diri Allahın Oğlu Məsihsən.“¹⁴⁸ İsa Özü bu adı təsdiq edirdi. Baş kahin Ondan: „Allah Təalanın Oğlu Məsih Sənmisən?“ soruşanda, İsa dedi: „Mənəm.“¹⁴⁹

E'tirazlar

Bizə deyə bilərlər ki, „Allahın Oğlu“ və „Ata“ ifadəsində fiziki qohumluq ideyaları vardır və ona görə də onları işlətmək lazım deyildir. Lakin məsihçilər tərəfindən onlardan imtina etmək ağılsızlıq olardı, çünki onlar İsa tərəfindən tam bəyənilmişlər. Biz hamımız bilirik ki, insanlar „ata“ və „oğul“ sözlərini müxtəlif mə'nalarda işlədirlər. Məsələn, Məhəmməd Əli Cinnahını pakistan millətinin atası adlandırırlar, Mahatma Qandini isə hind millətinin atası adlandırırlar. Qur'anda yolçu „ibnisabil“ — „yol oğlu“

adlandırılıb.¹⁵⁰ Lakin bu tamamilə o demək deyildir ki, yolun arvadı vardır yaxud, Cinnad və Qandi öz millətinin fiziki mə'nada atasıdır.

Yenə də çoxlu miqdarda misallar gətirmək olar. Məkkə „Om-ul-Kura“ — şəhərlər anası adlandırılır. Məhəmməd Əlinin qardaşı „Abu Turab“ — „torpaq oğlu“ adlanıb. Hətta bu gün də çox tez-tez yaşlı kişi və qadınlar cavanları „oğlum“ yaxud „qızım“ deyə çağırırlar, baxmayaraq ki, bu cavanlar onların oğul və qızları deyillər. Eyni ilə bu cür yuxarıda verilən nümunələrdəki kimi yaraşmayan izahlarla biz İsanın Allahın Oğlu olması barəsindəki Bibliyanın müddəasına yaraşmayan izahat verməməliyik.

Problemin məğzi

Qur'an və Bibliyanın işığında biz görürük ki, əgər Allah bizimki kimi, gözlərə və qulaqlara malik olmadan görməyə və eşitməyə malikdirsə, əgər Onun üzü və əlləri bizimkindən fərqlənə bilirsə, əgər O, bizimkinə oxşamayan taxtda otурса, onda O, xüsusi yolla Oğula malik ola bilər.

İsa Allahın Oğlu kimi

Məryəmə xoş xəbəri gətirən mələk dedi: „...doğulacaq müqəddəsə Allahın Oğlu deyiləcəkdir“¹⁵¹ Bibliya demir ki, Onu yalnız Məryəm doğduğuna görə İsa Allahın Oğlu adlanacaqdır. Eləcə də, Bibliya sadə adamı Allaha çevirməyə və yaxud bir həqiqi Allahdan başqa, digər allahlar yaratmağa çalışmır. Allah birdir.

Birinci və axırncı

Bibliya təsdiq edir ki, İsa Allahın Oğludur. „Başlanğıcda Kəlam var idi; Kəlam Allah nəzdində idi və Kəlam Allah idi. O, əzəldən Allahda olub.“¹⁵² Bu parça bizə deyir ki, İsa Allahın əbədi Sözüdür. İsadan başqa heç kəs Allahın Sözü adlandırılmayıb. Və bu Allahın əbədi Sözü, demək olar ki, 2000 il bundan əvvəl, Məryəmdən doğulub, insan olaraq, göydən dünyaya gəldi.

Müsəlmanlar yol verirlər ki, Allahın Əbədi Sözü kitab olsun. Onda nə üçün belə olan halda, yol verilə bilməz ki, Allahın Sözü, insan, İsa olsun?

Axı, Qur'anda Bibliyanın yazılmasından 600 il sonra e'tiraf edilib ki, İsa Allahın Sözüdür.^{[153](#)}

Allahın Oğlu kimi İsanın unikalılığı

Tez-tez deyirlər ki, „Allah Oğlu“ ifadəsinə Bibliyada o mə'nada təsadüf edilir ki, bütün bəşəri məxluqlar Allah övladlarıdır və buna görə də İsanın Özünü Allahın Oğlu adlandırması, sadəcə olaraq mə'cazi mə'nadadır.^{[154](#)}

Lakin İsanın Özünün Özü barəsində dediyinin əsasında belə nəticə çıxarmaq olmaz. İsa Özü barəsində danışaraq, özlərini „Allahın övladları“ adlandıran insanlardan fərqli olaraq, bu ifadəyə tamamilə başqa ad verirdi. Bu müddəadan: „Hər şey Atam tərəfindən Mənə verildi. Oğlun kim olduğunu Atadan başqa heç kim bilməz; və Atanın kim olduğunu Oğuldan və Oğlun açmaq istədiyi şəxsdən başqa heç kim bilməz“^{[155](#)} daha da bir başqa qəti müddəa gətirmək olarmı?

Heç bir peyğəmbər, heç bir həvari özü barəsində heç bir vaxt belə bir dil ilə danışmayıb. Təəccüblü deyildir ki, yəhudilər şəhadət edirdilər: „İnsanlar arasında bu Adam kimi danışan əsla olmamışdır“.^{[156](#)}

Məni görən adam

İsa təsdiq edirdi ki, yerə göylərdən gəlib və həmişə mövcud olub.^{[157](#)} O dedi: „...İbrahim olmazdan əvvəl Mən varam“.^{[158](#)} Onun ətrafında olanlar Onun nəyi nəzərdə tutduğunu başa düşdülər. Onlardan bə'ziləri küfr etdiyinə görə Onu daş-qalaq etmək üçün daş yığmağa başladılar. Bu yəhudilərə İsanın İbrahimdən əvvəl mövcud olduğunu necə e'lan etməsini və Onun Musaya: „Mən mövcud Olanam“ (Çıx. 3:14-ə bax) açdığı şəxsin adını (İeqova) işlətliyini və bununla da Özünü Allaha tay etdiyini eşitdirdi.

İsa Allaha yalvarırdı: „Ey Ata, dünya yaranmazdan əvvəl, Mən Səninlə bərabər ikən Məndə olan həmin izzəti indi Mənə Öz yanında ver“.^{[159](#)} O, şagirdlərinə deyirdi: „Məni görən Atanı görmüş olur“.^{[160](#)}

Bu Allahın ekiz tayı olması deməkdirmi? İsa nəyi nəzərdə tutur? Aşkar cavab belədir: İsa demək istəyir ki, İsa da Ata kimi eyni mahiyyətə malikdir. Allah Onda ən gözəl surətdə təqdim edilmişdir. Bundan başqa İsa

deyirdi: „Çünkü Ata heç kimə hökm etməz, lakin bütün hökmü Oğula vermişdir ki, Oğula da hörmət etsinlər. Oğula hörmət etməyən Ataya da hörmət etməz“. ¹⁶¹

Onun cəlalını görən şəhadəti

Dağda İsanın görkəmi dəyişəndə Allah şagirdlərə dedi: „Bu Mənim sevimli Oğlumdur, Ondan çox məmnunam, Ona qulaq asın“. ¹⁶² Bu hadisəni yada salaraq, həvarilərdən biri yazırdı: „Çünkü biz hiyləgərcəsinə uydurulmuş nağıllara uymadıq, ancaq Rəbbimiz İsa Məsihin ehtişamının şahidləri olaraq, sizə Onun qüdrətini və zühurunu bildirdik... Göylərdən gələn bu səsi biz, Onunla bərabər müqəddəs dağda ikən eşitdik“. ¹⁶³

Əsas sual

Allah Öz əbədi Sözü nə üçün yerə göndərdi? Ona görə O, Öz xəlf etdiklərini sevir və onları geriye — Özünə tərəf qaytarmaq istəyir. Bax buna görə Bibliya deyir: „Yol, həqiqət və həyat Mənəm; Mənim vasitəçiliyim olmazsa, Atamın yanına kimsə gələ bilməz“. ¹⁶⁴ Bizə deyilib: „Və başqa heç kimdə xilas yoxdur; çünki səma altında insanlara verilmiş başqa ad yoxdur ki, onunla xilas ola bilək“. ¹⁶⁵

¹⁴⁶ Mat. 6:9–13

¹⁴⁷ Mat. 3:17

¹⁴⁸ Mat. 16:16

¹⁴⁹ Mk. 14:61–62

¹⁵⁰ Qur'an 2:177; 4:171

¹⁵¹ Lk. 1:35

¹⁵² Yh. 1:1–2

¹⁵³ Qur'an 3:45

¹⁵⁴ Əhməd Deedat. İslamda Məsih.

Ahmad Deedat. Christ in Islam, pp. 28–29.

[155](#) Lk. 10:22

[156](#) Yh. 7:46

[157](#) Yh. 6:51

[158](#) Yh. 8:58

[159](#) Yh. 17:5, 24

[160](#) Yh. 14:9

[161](#) Yh. 5:22–23

[162](#) Mat. 17:5

[163](#) 2 Pet. 1:16, 18

[164](#) Yh. 14:6

[165](#) Həv. İş. 4:11–12

15. İsa, dahi Müəllimdir (məsəllər)

İsanın xidmətinin üç il yarım aparılmasına baxmayaraq, bu vaxt ərzində O, Özünü dünyanın ən böyük müəllimi kimi göstərdi. O, böyük mö'cüzələr göstərirdi və yeni həyat tərzini öyrədirdi. Onun tə'limi mürəkkəb deyildi. Onun sözlərini sadə adamlar başa düşürdülər. O, deyilənləri onların həyatındakı misallarla təsvir edirdi. İsa Öz prinsiplərinin çoxunu hədislərdə şəhr edirdi. Hədis — həyatdan götürülmüş xüsusi mə'nalı əhvalatdır. Biz bu fəsildə İsanın hədislərindən bir neçəsini nəzərdən keçirəcəyik.

İsanın tə'liminin məğzi, Onun istifadə etdiyi üsullardan daha vacibdir. Yeni həyat tərzini barəsində Özünün bütün tə'limini O, bir cümlə ilə cəmləşdirirdi: „Buna görə insanların sizinlə necə rəftar etməsini istəyirsinizsə, siz də onlarla elə rəftar edin, çünki müqəddəs qanun və peyğəmbərlər belə xülasə edilir“. ¹⁶⁶

Allahın Padşahlığı

Onun tə'liminin mühüm mövzularından biri Səməvi Padşahlıq haqqında tə'lim idi. O, xəbər verirdi: „Vaxt tamam oldu, Allahın Padşahlığı yaxınlaşdı. Tövbə edin və Müjdəyə iman gətirin“. ¹⁶⁷

Bu bizə o barədə xatırlama kimi səslənir ki, nəzarətsiz qalmamışıdır. Allah hər şeyi görür, lakin O, bizə azad iradə verir. Biz Allah tərəfindən idarə olunan məşinlər deyilik. Daha doğrusu biz azad məxluqlarıq, ancaq yenə də Allah bizə rəhbərlik edir. Allahın Səltənəti barəsində danışaraq, İsa insanlara Allaha itaət etməyi öyrədir. Allah Səltənətinin nə demək olduğunu göstərmək üçün İsa əhvalat (hədis) danışır.

Əkinçi barəsində əhvalat

„Budur, bir əkinçi toxum səpməyə çıxdı. Səpərkən toxumlardan bə'zisi yol kənarına düşdü və quşlar gəlib onu dimdiklədilər. Bə'zisi torpağı çox olmayan daşlaq yerə düşdü və tez bitdi, çünki torpağın dərinliyi yox idi; günəş çıxandan sonra soldu və kökü olmadığına görə qurudu. Bə'zisi tikanlar arasına düşdü. Tikanlar çıxıb onu boğdular. Başqaları isə bərəkətli torpağa düşdü; bə'zisi yüz, bə'zisi altmış, bə'zisi otuz qat səmərə verdi“. ¹⁶⁸

Aydındır ki, məhsul toxumun düşdüyü torpağın növündən asılıdır. İsa demək istəyir ki, əgər bizim ürəklərimiz sərtləşibsə, məğrurluq və özündən razılıqla doludursa, onda, hətta bizə yaxşı toxumlar düşsə də, daha doğrusu, əgər biz Onun Padşahlığı barəsində eşitsək və bilsək də, biz Onu qəbul etmərik. Eyni zamanda, əgər biz Allahın iradəsini qəbul edir və onu öz həyatımızda həyata keçiririksə, Allahın Padşahlığı bizim daxilimizdə olacaqdır.

Gizli xəzinə

Başqa vaxt İsa tarlada gizlədilmiş xəzinə barəsində əhvalat danışdı. Onu bir adam tapır „...və sevinclə gedib bütün varını satıb, o tarlanı satın aldı“. ¹⁶⁹ Bəli, həqiqətən, biz Allahın Padşahlığını tapanda çox böyük sevinc alırıq, lakin bunun haqqını vermək lazımdır. Allah Padşahlığının üzvləri olduğumuza və İsanın ardınca getməyə başladığımıza görə, bu, çox adama toxunacaqdır. Bizim düzgünlüyümüz ətrafımızdakılara narahatçılıq gətirəcəkdir. Biz dostlarımızı, qardaş və bacılarımızı itirə bilərik. Bizim ailələrimiz bizdən üz döndərə bilər. Allahın Padşahlığına daxil olmaq işimizi itirməyimiz, ölməyimiz də demək olar. İsa başa düşür ki, Allah Padşahlığına girməyin haqqını böyük qiymətlə ödəmək lazımdır, lakin o buna layiqdir.

Bir dəfə fərisəylər İsadan Allah Padşahlığının nə zaman gələcəyini soruşdular. İsa cavab verdi: „...Allah Padşahlığı gözlə görülərək gəlməz və deməyəcəklər ki, budur o buradadır, yaxud, oradadır. Çünki budur, Allahın Padşahlığı sizin daxilinizdədir“. ¹⁷⁰ İsanı dinləyənlər arasında siyasi inqilabı gözləyən adamlar da var idi. Onlar istəyirdilər ki, İsa Roma hökumətini qovmağa can atan və Fələstini istiladan azad edən siyasi mə'nada Messiya olsun. İsa eləcə də, iddiaları rədd edirdi, ona görə ki, əsl problem bunda deyildi. ¹⁷¹ Bəşəriyyətin əsas problemi — bu və ya digər siyasi quruluş yox, lakin günahdır. İsa günaha qalib gəlməyə gəldi. Onun tə'liminə görə, Allahın Padşahlığı universaldır, o yalnız seçilmişlər üçün tə'yin olunmamışdır. İsa nahaq yerə demədi ki, bu Padşahlıq insan qəlblərinin daxilindədir. Onu qurmaq üçün, gələcəyi gözləmək lazım deyildir, o indi və burada qurulur. İnsan İsanın ardınca gedərək və Onun əmrlərinə riayət edərək, bu Padşahlığın üzvü olur.

Ağılsız varlı adam

„Varlı bir adamın torpağı bol məhsul verdi. O, öz-özlüyündə düşündü: nə edim? Məhsulumun bəhrəsini yığmağa yerim yoxdur. Və dedi: belə edəmə: anbalarımı söküb daha irilərini tikəmə və bütün məhsulumu və dövlətimi oraya toplaram. Və canıma deyərəm: Ey canım, uzun illər üçün toplanmış çoxlu dövlətin var: rahat ol! Ye, iç, kef çək! Amma Allah ona dedi: ağılsız! Sənin canını elə bu axşam alacaqlar: sənin hazırladığın şeylər bəs kimə qalacaq? Allah qarşısında zəngin olmaq əvəzinə, özü üçün dövlət toplayan hər bir adamın aqibəti belə olur... Allahın Padşahlığını axtarın və bunların hamısı sizə əlavə olaraq veriləcəkdir“. (Lk. 12:16–21, 31)

İtmiş oğul barəsində əhvalat

„Bir nəfərin iki oğlu var idi. Oğullardan kiçiyi ataya dedi: Ata! Malikanədən mənə düşən payı ver. Və atası malikanəni onların arasında böldü. Bir neçə gün sonra balaca oğul nəyi vardısı, yığib uzaq bir məmləkətə getdi. Orada səfahətlə yaşayaraq, bütün varını puç etdi. Və hamısını xərclədikdən sonra, o ölkədə böyük bir aclıq oldu və o, ehtiyac duymağa başladı. Gedib o ölkənin sakinlərindən birinin xidmətinə girdi, o isə onu öz tarlasında donuz otarmağa göndərdi. Donuzların yediği keçi buynuzu ağacı qabıqları ilə qarnını doydurmağa şad olardı, amma kimsə ona bir şey vermirdi. Və özünə gəldikdə o, dedi: atamın nə qədər muzdlu işçisi vardır, hamısının da bolluca çörəyi var, mən isə burada acından ölürəm! Durub atamın yanına gedib deyəcəyəm: Ata! Mən Allaha və sənə qarşı günah işlətdim və artıq sənin oğlun adlanmağa layiq deyiləm; mənə öz muzdlu işçilərinin sırasına al. Durub öz atasının yanına getdi. Hələ uzaqda ikən atası onu görüb ona rəhmi gəldi və qaçıb onun boynuna sarıldı və öpdü. Oğul isə: Ata! Mən göyə və sənə qarşı günah işlətdim və artıq sənin oğlun adlanmağa layiq deyiləm. Atası isə öz qullarına dedi: ən gözəl xalat gətirib onu geyindirin. Barmaqlarına üzük və ayaqlarına çarıq taxın. Kökəldilmiş dananı gətirin, kəsin: yeyib şadlanaq! Çünki oğlum ölmüşdü — dirildi; qeyb olmuşdu — tapıldı. Və şənlik etməyə başladılar.

Onun böyük oğlu isə tarlada idi; və qayıdarkən, evə yaxınlaşdığı zaman musiqi və rəqs səsləri eşitdi. Nökərlərdən birini çağıraraq soruşdu: bu nədir? O, ona dedi: sən qardaşın qayıdıb, atan isə kökəldilmiş dananı kəsib, çünki onu sağ-salamat tapıb.

Böyük oğul isə hirsləndi və içəri girmək istəmədi. Atası da çıxıb ona yalvardı. Amma o, atasına cavab verib dedi: budur, mən neçə illərdir ki, sənə xidmət edirəm və heç bir vaxt sənə əmrini pozmamışam; lakin sən bir dəfə də olsun mənə oğlaq vermədin ki, mən öz dostlarımla şənlik edirəm. Bu oğlun isə sənə bütün malını əxlaqsız qadınla puç edib gəldiyi zaman, sən onun üçün kökəldilmiş dananı kəsdin.

Atası isə ona dedi: Oğlum! Sən həmişə mənimləsən və mənim bütün əmlakım sənidir. Lakin sevinmək və şadlanmaq lazımdır ki, sənə bu qardaşın ölmüşdü — dirildi; qeyb olmuşdu — tapıldı“. (Lk. 15:11–32)

İsa bu əhvalatı ətrafdakıları əyləndirmək üçün söyləmədi. O, göstərmək istədi ki, Allah hətta ən axırıncı günahkarı da, əgər o, peşman olub Allaha tərəf dönərsə, qəbul edir. O, istəyir ki, insanlar hamısı xilas olsunlar və Onun yanına İsa vasitəsilə gəlsinlər. Bu əhvalatda biz, öz şəxsi yolumuzun axtarışında olaraq, Allahdan üz döndərən adamın əhvalatını görürük. Lakin Allah Öz böyük mərhəmət və xeyirxahlığında, bəlkə günlərin bir günündə bu Adəm övladını işığın nurunu görər və Ona tərəf dönər deyər gözləyərək, qapını açıq qoyur.

Nə üçün İsa?

Axı nə üçün İsaya itaət etmək Allahın Padşahlığını miras almağın yeganə yoludur? Elə ona görə ki, O, bu Padşahlığın Padşahıdır. O, yerdəki hökmdarlar kimi hərəkət etmir. O, liderliyin birbaşa əks konpensiyasını təklif edir. İsa şagirdlərinə məsləhət görür: „...aranızda böyük olmaq istəyən, digərlərinin nöqəri olsun və aranızda birinci olmaq istəyən, digərlərinin qulu olsun. Ona görə ki, İnsan Oğlu da Ona xidmət edilmək üçün deyil, xidmət etməyə və bir çoxları üçün canını fidiyə olaraq verməyə gəlmişdi“. ¹⁷² O, Öz şagirdlərinin ayaqlarını yuyan zaman bu konpensiyayı nümayiş etdirdi. ¹⁷³ Sonra O, həyatını onlara və bizə görə verdi. Digər tərəfdən, çoxlu əlamətlər və Onun tərəfindən yerinə yetirilmiş çoxlu

peyğəmbərliklərlə, ən böyüyü isə Onun dirilməsidir, O, sübut etdi ki, Ona inanmaq olar. (Rom. 1:4; Rom. 10:9-la müq. edin).

İsa Öz ardıcılılarına gələcəyə əminlik verdi. Onun ardınca getməyi qərara alanlara hökm günü O, deyəcəkdir: „Ey sizlər, Atamın mübarəkləri, gəlin, dünya yaranandan bəri sizin üçün hazırlanmış olan Səltənəti miras alın“. ¹⁷⁴

¹⁶⁶ Mat. 7:12

¹⁶⁷ Mk. 1:15

¹⁶⁸ Mat. 13:3–8

¹⁶⁹ Mat. 13:44

¹⁷⁰ Lk. 17:20–21

¹⁷¹ Yh. 6:15

¹⁷² Mk. 10:43–45

¹⁷³ Yh. 13:4–17

¹⁷⁴ Mat. 25:34

16. İsa, dahi Müəllimdir (mö'cüzələr)

Əvvəl öyrəndiyimiz kimi, İsa sadəcə peyğəmbər deyildi. O, peyğəmbərdən daha böyükdür. Bibliya Onu Padşahların Padşahı və Rəblərin Rəbi kimi e'lan edir.¹⁷⁵ Onun əməlləri Onun hakimiyyətinə və qüdrətinə şəhadət edir. İsa iman etməyən yəhudilərə dedi: „Əgər Atamın işlərini görmürəmsə, Mənə iman etməyin, o işlərə iman edin ki, Atamın Məndə və Mənim Atada olduğumu bilib inanasınız“. ¹⁷⁶

Qur'an Bibliya ilə onda razıdır ki, İsa mö'cüzələr yaradırdı. O, korların gözlərini açdı, O, ölüləri dirildirdi. İncildən biz öyrənəcəyik ki, həm tə'limi, həm də mö'cüzələri ilə İsa göstərmək istəyirdi ki, Onun Atadan çıxıb gəlməsinin necə də böyük əhəmiyyəti vardır. O, insanların ehtiyaclarına cavab verərək, mö'cüzələr yaradırdı və bunları sadəcə olaraq, Özünün mö'cüzələr yaratmaq qabiliyyətini göstərmək üçün etmirdi: O, istəyirdi ki, insanlar nə isə, daha da böyüyü dərk etsinlər.

Birinci mö'cüzə

Toy məclisində İsa suyu şəraba döndərdi. Bu şərabın çox gözəl dadı var idi, qonaqlardan heç kim əvvəllər belə şərab dadmamışlar.¹⁷⁷ İsa bununla nə göstərdi? O, göstərdi ki, bu vaxta qədər olan şeydən də yaxşısını, (Onun Padşahlığını) O, gətirib. Bu mö'cüzədən biz öyrənirik ki, İsa — kamilliyin Rəbbidir. Öz Xilaskarımızı dərk edəne qədər, biz hər kim idiksə, O, bizi mütləq dəyişdirəcək, əridəcək, nə isə daha da kamil bir şeyə döndərəcəkdir.

Uşağa həyat

Bir dəfə İsanın yanına oğlu ölüm ayağında olan dərqli bir ata gəlmişdi və Ondan gəlib uşağını sağaltmasını xahiş etmişdir. İsa ona dedi: „Get, oğlun yaşayır“. ¹⁷⁸ Ata geri qayıtdı və onu oğlunun yaşaması xəbərini verən qulu qarşıladı. O, oğlunun hansı saatda yaxşılaşmasını soruşdu və başa düşdü ki, İsanın ona: „Sənin oğlun yaşayır“ deyən saatda bu baş verdi. O və onun evindəkilərin hamısı İsaya iman etdilər.

Bu hadisəni oxuyaraq, biz öyrənirik ki, İsa məkanı keçə bilirdi. Allah heç bir vaxt bizdən uzaqda olmur. İsa dedi: „Mən dövrün sonuna qədər hər gün sizinləyəm“. ¹⁷⁹ O, nahaq yerə „İsa“, yə'ni „Allah xilas edir“ deyərək adlandırılmamışdır. Və bizə də hədsiz hakimiyyətə malik Olana tərəf üz çevirməyimiz lazımdır.

Hovuz yanındakı adam

B.e.-nin 1-ci əsrində Yerusəlimdə Beytsayda deyilən hovuz çox yaxşı tanınmışdı. Bu hovuzun ətrafına hər gün çoxlu adam toplaşarmış. Hesab edilirdi ki, Rəbbin bir mələyi ara-sıra hovuzla girib, suyu dalğalandırır; və su dalğalanan zaman kim ora birinci girmişsə, o adam sağalırmış. ¹⁸⁰

Bir dəfə İsa hovuzun yanına gəldi və öz yatağında uzanan xəstəni gördü. Bu adam 38 il idi ki, iflic olmuşdu. İsa ondan soruşdu: „Sağalmağ istəyirsənmi?“ razılıq cavabı alaraq, İsa ona dedi: „Dur döşəyini götür və yer“. Adam o anda sağaldı və döşəyini götürüb yeridi.

Bu hadisə bizə nəyi öyrədir? Hətta biz əgər ən miskin günahkarıqsa, yenə də tövbə qapıları bizim üçün açıqdır. İsa bizi bağışlayıb, bizə şəfa verə bilər, indi iş yalnız özümüzə qalıb. Allah heç kəsi zor ilə xilas etmir. Allaha tam açılmaq və bizi kamil adam etməsinə izn vermək lazımdır. Allah həmişə vəziyyətə nəzarət edir, lakin biz İsanı Öz Xilaskarımız kimi hələ qəbul etmək istəməsək, O, heç bir vaxt bizim həyatımıza girməz.

Beş min adamın doyuzdurulması

Bir dəfə İsa beş çörək və iki balıqlı 5000-dən çox adamı yedizdirərək, onları heyretə gətirdi. Bu belə olmuşdu: Onun ətrafında çoxlu adamlar toplaşmışdılar. Səhralıq idi, axşam düşürdü. Həvarilər adamları özlərinə qida almaq üçün onları yaxın kəndə göndərmək istədilər. Lakin İsa Özünü onları yedizdirmək istədi. Həvarilərdən biri beş çörəyi və iki balığı olan bir oğlanı tapdı. O, İsaya dedi: „...lakin bu, bu qədər adam üçün nədir ki?“ İsa cavab vermədi. O, adamlara yerə oturmağı əmr etdi. Çörəkləri götürüb şükran duası oxuduqdan sonra, O, çörəkləri şagirdlərinə payladı, onlar isə adamlara payladılar. Hamı yeyib doyandan sonra, şagirdlər artıq qalan tikələrdən daha on iki səbət doldurdular. ¹⁸¹

Bu bizə nəyi öyrədir?

İnsanlar onların qayğısına qalan Məsihi gözləyirdilər. Onlar özlərinin cismani ehtiyacları barəsində narahat idilər. Onlar İsanı Padşah etmək arzusu ilə Onun ardınca gedirdilər, lakin İsa onlara aydın dedi ki, Onun dünyaya gəlişinin əsas məqsədi — insanları xilas etməkdir.^{[182](#)} İsanın sözlərinə görə, Allah onların əcdadlarına səhrada qida verdi və onların ehtiyaclarında onlara köməklik edirdi, lakin onların yerdəki həyatları qısa idi. İsanın gətirdiyi qida isə əbədidir, çünki İsanın Özü həyat çörəyidir.

İsaya iman edənlər üçün bu hadisəyə başqa bir dərs də daxildir. Həmin yəhudi uşağında cəmi bir neçə çörəyi və balıq olub, lakin Allah onları çoxaltmağa qadirdir. Bu bizi ruhlandırmalıdır: biz Allaha nəyi veririksə — vaxtımızı, enerjimizi, pul vəsaitimizi — O, onları çoxaldır. O — miqdarlar Rəbbidir.

İsa suyun üzəri ilə yeriyr

Çoxlu adamı yedizdirərək, İsa qayığa minib o biri sahilə keçməyi şagirdlərinə əmr etdi. Onlar yola düşdülər, lakin qarşıda əsən güclü küləyə görə, onlar çox yavaş üzürdülər. Hava qaralırdı, İsa isə hələ onlarla deyildi. Üç mil üzərək, düz suyun üzərində yeriyrək, onlar İsanın qayığa yaxınlaşdığını gördülər. Onu görərək, şagirdləri elə bildilər ki, onlar xəyal görürlər və onlar qorxdular və qışqırdılar. O, o anda onlara dedi: „Cəsur olun! Mənəm, qorxmayın.“

Peter su üzərində yeriyrən İsanı görərək, o da belə edərmi deyə soruşdu, İsa: „Gəl“ — dedi. Peter qayıqdan çıxdı və suyun üstü ilə İsaya tərəf getdi, lakin güclü küləyi görərək, qorxdı və batmağa başladı. İsa o anda Öz əlini uzatdı və onu xilas etdi.^{[183](#)}

Bizim üçün dərs

İsa — təbiətin Sahibidir. Biz Onun ardınca getməyi qərara alanda O, deyir: „Ardınca gəl“. Əgər biz bu yolda çətinliklərlə rastlaşırsaq və bizi xilas etməsini Ondən diləyiriksə, O, köməyə gəlir. O, fırtınanı yatırdı və Peterə suyun üzəri ilə yeriməyə imkan verdi. Yəqin bu gün bu bizim üçün çox da aktual deyildir. Lakin bu bizə onu öyrədir ki, istənilən həyatı hadisədə İsa

bizimlədir. Əgər biz Ona inanırıqsa, Onun əminliyi və sakitliyi həmişə bizim köməyimizə gəlir. Bu gün İsa əvvəlki kimi insanların qəlblərindəki fırtınanı yatırdır. İmanlının üzərinə hansı problemlər tökülərsə də, onun həyatına hansı kədər daxil olsa da, İsa həmişə sülh gətirir.

İsa — həyat Rəbbidir

İsa korların gözlərini açır, karlara eşitməni, ölülərə də həyatı qaytarırdı. Lazar artıq dörd gün idi ki, ölüb dəfn olunmuşdu, lakin İsa onun qəbrinin yanında uca səslə qışqırdı: „Lazar, çölə çıx!“ — və o, qəbirdən diri çıxdı.^{[184](#)}

Beləliklə, İsa ölüləri diriltmə hakimiyyətinə malikdir. Təəccüblü deyil ki, O: „Dirilmə və Həyat Mənəm; Mənə iman edən ölsə də yaşayacaq“ — demişdir.^{[185](#)} İsa yenə də dünyaya hökm etmək üçün gələcəkdir. O, Öz ardıcıllarını əbədi həyata diriltməyi və'd etmişdir.^{[186](#)}

Nəticə

İsanın tə'limi və Onun mö'cüzələri Bibliyada ona görə yazılmışdır ki, „siz Allahın Oğlu Məsih olduğuna iman edəsiniz və iman etməklə Onun adı ilə sizdə həyat olsun“. ^{[187](#)}

^{[175](#)} Vəhy 19:11–16

^{[176](#)} Yh. 10:37–38

^{[177](#)} Yh. 2:1–11

^{[178](#)} Yh. 4:46–54

^{[179](#)} Mat. 28:20; 1:22–24-lə müq. et

^{[180](#)} Yh. 5:1–9

^{[181](#)} Yh. 6:1–14

^{[182](#)} Yh. 6:22–71

^{[183](#)} Yh. 6:16–21; Mk. 6:47–50; Mat. 14:22–32

^{[184](#)} Yh. 11:1–45

^{[185](#)} Yh. 11:25

[186](#) Yh. 6:40

[187](#) Yh. 20:31

17. İsa, dahi Müəllimdir (iman və əməllər)

İsa Öz xidmətinin lap əvvəlində dindar nüfuzlar üçün təhlükə idi, lakin xeyli sadə adamlar Onun ardınca getdilər. Onların ruhani müəllimləri Tövrati hər biri özünə görə izah edirdi və xarici ən'ənlərin və formallığının qayğısına qalırdılar. İsa isə tamamilə başqa tə'limə gəldi.

Şənbə

Şənbə həftənin yeddinci günüdür; bu günü yəhudilər xüsusilə müqəddəs sayırlar. Günün məişət qayğılarından azad olması prinsipi tamamilə doğrudur, lakin yəhudilər onun həqiqi mə'nasını korlayan çoxlu qadağalar qoymuşdular.

İsa deyirdi ki, Şənbə günü yaxşı işləri görməyi davam etdirmək lazımdır. Məsələn, bilərəkdən məhz şənbə günü insanlara şəfa verirdi. Bu şənbələrin birində O, birbaşa fəriseylərə çağırış atdı: „Şənbə günündə nə etmək caizdir, yaxşılıqımı, pislikmi? Can qurtarmaqımı, yoxsa öldürməkmi?“¹⁸⁸ Və O, düz onların qarşısında xəstəyə şəfa verdi. Fəriseylər bununla o dərəcədə hiddətləndilər ki, Onu necə öldürməyin planını qurmağa başladılar.¹⁸⁹ Lakin İsa Öz xeyirxah işlərini dayandırmırdı. Əvvəlki fəsildən bilindi ki, kimi, Beytsayda hovuzundakı iflic adam Onun vasitəsilə şənbə günü şəfa almışdır.¹⁹⁰ Bu hadisədən sonra fəriseylər İsanın həyatını daha çox hədələməyə başladılar.¹⁹¹

İsa istəyirdi ki, insanlar iki şeyi mənimsəsinlər: birincisi, Allah həftənin istənilən günü onlara rəhm edər; ikincisi, insanlar Allahdan gəlməyən, lakin insanlar tərəfindən qoyulmuş heç bir dini əlavələri qəbul etməməlidirlər. Biz insanlar tərəfindən uydurulmuş adət və qaydalara riayət edən həmin günlərin yəhudilərinə gülə bilərik, lakin bizim özümüzədən soruşmaq lazımdır: bizim etdiklərimizdən hamısı Allaha məqbuldur?

Dua

İsanın tə'limində dua böyük yer tutur. O, deyirdi ki, əgər biz insanların qarşısında onlar bizim dindarlığımızı görsünlər deyə dua ediriksə, bu

ikiüzlülükdür. Allaha belə dualar lazım deyildir. O, deyir: „Dua etdiyin zaman da ikiüzlülər kimi olma; çünki insanlar onları görsünlər deyə, sinaqoqlarda və küçə tinlərində durub dua etməyi sevirilər.“¹⁹²

Biz gərək Allaha ruhda və həqiqətdə səcdə edək.¹⁹³ Əgər bizim qəlbimiz və ürəyimiz Allah qarşısında deyildirsə, onda bizim bütün dualarımız boşdur. İsa deyir ki, biz öz dualarımızda çoxlu söz söyləməyək.¹⁹⁴ Yəhudilərin, demək olar ki, mexaniki dedikləri dualar var idi. İsa öyrədir ki, belə dualar Allaha lazım deyildir. Əgər biz dualarımızda çoxlu sözlər söyləsək, yaxud eyni sözləri dəfələrlə təkrar etsək, buna görə Allah bizi daha da pis eşidəcək. O, dedi: „...Məndən öyrənin.“¹⁹⁵

Necə dua etməli

İsa çoxunun Rəbbin duası¹⁹⁶ adlandırdıqları duanı bizə verdi, Yəhyanın İncili (17:1–26) — da verilən dua „Rəbbin duası“ adlandırılırsa, daha düzgün olar.

İsa bu duanı sözbəsöz təkrar etməyi Öz şagirdlərinin ayağına yazmır. Daha doğrusu, həqiqi duanın necə olması barəsində bizim təsəvvürə malik olmağımız üçün o dua bizə verilmişdir. Dua edərək, biz Allahdan xahiş etməliyik ki, yer üzərinə Allahın ağalığı gəlsin, bizim ruhani və fiziki ehtiyaclarımız yerinə yetirilsin: biz bağışlanma barəsində yalvarmalı və Onun ucalığını bə'yan etməliyik:

Ey göylərdə olan Atamız!

İsmin müqəddəs tutulsun;

Padşahlığın gəlsin;

Göydə olduğu kimi yerdə də Sənin iradən olsun;

Gündəlik çörəyimizi bizə bu gün ver;

Və bizə borclu olanları bağışladığımız kimi,

bizim də borclarımızı bizə bağışla;

Və bizi imtahana çəkmə,

Lakin bizi hiyləgərdən xilas et;

Çünkü, Padşahlıq, qüdrət və izzət əbədi olaraq Sənindir.

Amin.

İsa üzümüzü Yerusəlimə yaxud da hansısa bir səmtə tutub dua etməyimizi bizə öyrətməyib. Eləcə də, dua zamanı bədənlərimizin hərəkətləri xüsusunda da bizə heç bir nəsihət verməyib. Allahı ən çox ürəklərimizin duası maraqlandırır.

Bizdən soruşa bilərlər: bəs duada nə qədər vaxt keçirmək lazımdır? İsa vaxtaşırı eləcə də, Öz həyatında hansısa mühüm bir hadisə qabağı duaya çox vaxt verərək, dua edirdi. Həvarilər də belə hərəkət edirdilər və başqa məsihçilər də onların nümunəsinə əməl etməyi məsləhət görürdülər.

Dua çox vacibdir. Ancaq Bibliya real imanımızı əməllərimizə çevirməyimizi bizə öyrədir. Duaya işi əvəz edən bir şey kimi baxılmamlıdır; bizim özümüz edəcəyimiz şeyi Allah bizim əvəzimizə etməyəcəkdir. O, bizim dualarımızı qəbul edər və bizim çətinliyimizdə kömək edər. O, bizim ən vacib şey barəsindəki duamızı qəbul edər.

Məsihçilər duada Allaha İsanın ismi naminə müraciət edirlər, ona görə ki, İsanın əmri belədir. Biz İsada Allaha yaxınlaşırıq. İsa Özü dedi: „...Atadan Mənim adımla hər nə istəyərsinizsə, onu sizə verəcəkdir. İndiyədək Mənim adımla heç nə istəməmişsiniz; istəyin və alarsınız ki, sevinciniz kamil olsun“. ¹⁹⁷

Oruc

Çox vaxt sual verirlər ki, nə üçün məsihçilər oruc tutmurlar? Məsihçilər oruc tuturlar, ¹⁹⁸ lakin onlar bunu Ramazan ayında etmirlər. İsa dedi: „Və oruc tutduğunuz zaman, ikiüzlülər kimi qaşaqbaqlı gəzməyin; ona görə ki, onlar oruc tutduqlarını insanlara göstərmək üçün özlərini qəmgin tuturlar. Doğrusunu sizə deyirəm: onlar mükafatlarını aldılar. Ancaq sən oruc tutduğun zaman, başına yağ sürt və üzünü yu; ta ki, insanlar yox, gizlində olan Atana orucly görünəsən; və gizlini görən Atan sənə açıqcasına əvəzini verəcəkdir“. ¹⁹⁹

İsanın tə'liminə görə dua kimi oruc da imanlı ilə Tanrı arasındakı qarşılıqlı münasibətə toxunan çox vacib bir şeydir. İsa xarici görünüşün təzahürü

qarşısında daxili məşin vacibliyini daima qeyd edirdi. İnsan dua edib, oruc tuta bilər, lakin bağışlanmağa malik olmaz. Bibliyada Kornelius adlı adam xatırlanır. Bu Allahdan qorxan adam həm dostları, həm də düşmənləri arasında yaxşı hörmətə malik idi. O, qanuna görə saleh idi; çox dua edir və mütəmadi olaraq, oruc tuturdu. Allah onun dindarlığını görərək, Korneliusun bağışlanmanı almaq üçün, Məsihin həvarisi olan Peteri onun yanına göndərdi. Peter onun evinə gəldi və Məsih barəsində, Onun həyatı barəsində, iztirabları və çarmıxda ölümü barəsində danışdı. O, İsanın dirilməsi və Hakim sifətində Onun gələcəkdəki gəlişi barəsində danışdı. Kornelius İsaya iman edəndə, o, bağışlanmaya nail oldu.²⁰⁰

„Haqsızlığın buxovlarını qırmaq, boyunduruğa bağlananları açmaq, sıxıntı içində olanları azad etmək, hər cür boyunduruğu məhv etmək mənim istədiyim oruc deyilmi?

Yediyiniz çörəyi acla bölüşdürün, yurdsuz kasıbları evinizə gətirin, çılpaq görəndə geyindirin, yaxınlarınızdan köməyinizi əsirgəməyin.“
(Yeşaya 58:6–7)

Ondabir

İsanın dövründə fəriseylər cəfəngiyyata çataraq, hər hansı bir gəlirlərinin ondabir hissəsini Allaha vermək üçün çox qayğılı idilər. Onlar bir-birlərində və başqalarında təəssürat yaratmaqla məşğul idilər, əslində isə mühüm olan şeyə laqeydlik göstərirdilər. İsa deyirdi: „Ehtiyatlı olun, insanlara özünüzü göstərmək üçün yaxşılıq etməyin, yoxsa, Səmavi Atanızdan mükafat almazsınız. Beləliklə, sədəqə verdiyin zaman, ikiüzlü adamların xalq qarşısında şöhrət qazanmaq üçün sinaqoqlarda və küçələrdə etdikləri kimi, öz önündə car çəkmə. Doğrusunu sizə deyirəm: onlar mükafatlarını aldılar. Sədəqə verdiyin zaman isə, qoy sol əlin sağ əlin nə etdiyini bilməsin. Sədəqən gizlin olsun; gizlini gören Atan da sənə açıqcasına əvəzini verəcəkdir.“²⁰¹

İnsan adamlardan mükafat gözləmədən köməyə gəlməyə hazır olduğunu bizə göstərmək istəyərək, İsa xeyirxah samariyalı barəsində əhvalatı danışdı. Bu əhvalat — qonşuya həqiqi məhəbbətin ən yaxşı nümunəsidir.

Xeyirxah samariyalı

„...bir nəfər Yerusəlimdən Yerihoya gedərkən quldurların əlinə keçdi. Quldurlar onun paltarını çıxartdılar, özünü yaraladılar və yarımcan halda qoyub, getdilər. Təsadiüfən bir kahin həmin yol ilə gedirdi; adamı gördükdə yolun o tayından keçdi. Bir nəfər samariyalı isə o yoldan keçərkən ona rast gəldi və onu gördükdə yazığı gəldi. Yaxınlaşıb onun yaralarına zeytun yağı və şərab tökərək sarıdı; və onu öz eşşəyinə mindirib bir mehmanxanaya gətirdi və onun qayğısına qaldı. Ertəsi gün isə, oranı tərk edərkən, iki dinar çıxarıb mehmanxana sahibinə verdi və dedi: „Onun qayğısına qal; və əgər artıq xərcin çıxarsa, geri qayıdanda mən sənə ödəyəm.“

Səncə, bu üç nəfərdən hansı quldurlar əlinə düşən adamın qonşusu oldu? O dedi: ona mərhəmət göstərən adam. İsa da ona dedi: get, sən də elə hərəkət et.“ (Lk. 10:30–37)

İndi müxtəlif təbəqəli icmalar və etnik qruplardakı adamlar arasında mehriban münasibətlərin vacibliyi barəsində çox danışılır. Çox il əvvəl İsa aşağıdakı prinsipi təklif etdi: „...qonşunu özün kimi sev.“^{[202](#)} Sənin qonşun, yalnız səninlə qonşuluqda yaşayan yox, lakin həm qatarda, yaxud avtobusda qısa müddətdə rastlaşdığın namə'lum adamdır. Bu, alicənab məhəbbət, bəşəriyyətin xilasını verilməmiş İsanın həyatında daha yaxşı görünür.^{[203](#)} Gəlin məhəbbət və həqiqətdə Onun ardınca gedək.

^{[188](#)} Mk. 3:4

^{[189](#)} Mk. 3:5–6

^{[190](#)} Yh. 5:1–15

^{[191](#)} Yh. 5:16–18

^{[192](#)} Mat. 6:5–6

^{[193](#)} Yh. 4:24

^{[194](#)} Mat. 6:7

^{[195](#)} Mat. 11:29

[196](#) Mat. 6:9–13

[197](#) Yh. 16:23–24

[198](#) Mat. 17:21; 1 Kor. 7:5; Həv. İş. 13:3

[199](#) Mat. 6:16–18

[200](#) Həv. İş. 10:1–48

[201](#) Mat. 6:1–4

[202](#) Lk. 10:27

[203](#) 2 Kor. 8:9

18. İsa, böyük qurbandır

Müsəlmanların hər il qeyd etdikləri qurban bayramı Eyd-əl-Ədha idi. Mən onun atasının qurbanlıq quzunu necə kəsdiyinə baxaraq, Əhmədin yanında durmuşdum. Məni müsəlmanların hər il bu qədər çox heyvanı qurban gətirməkləri təəccübləndirirdi. Bu çoxdan olmuşdu və onda mən hələ bu qurban gətirmənin mə'nası barəsində çox az bilirdim. Tezliklə, başqaları kimi öyrəndim ki, Allah İbrahimə oğlunu qurban gətirməsini əmr edərək, imtahan çəkilməsinin xətrinə bu edilir. İbrahim tabeçilik göstərdi, lakin son anda Allah İbrahimin oğlunu qoyunla əvəz etdi.

Adəm və Həvva

Bibliya deyir ki, qurbanları İbrahimə qədər gətirirdilər. Adəmi yaradandan sonra Allah ona xeyir və şəri dərk etmə ağacından yeməsini qadağan etdi və dedi ki, əks halda o, öləcək.²⁰⁴ Adəm və Həvva sözə baxmadılar. Onlar gördülər ki, çılpadırlar, utandılar və öz çılpalıqlarını yarpaqlarla örtməyə çalışdılar.²⁰⁵ Bu əhvalat Qur'anda da yada salınır.²⁰⁶

Qabil və Habil

Adəm və Həvvanın ilk övladları Qabil və Habil idi.²⁰⁷ Bibliya deyir ki, onlara Allaha qurban gətirməyi öyrətmişdilər. Habilin qurbanı Allah tərəfindən qəbul edilmişdir, Qabilin qurbanı isə rədd edilmişdir. Qur'an təsdiq edir ki, Qabilin qurbanı qəbul edilməmişdir.²⁰⁸ Bütün Bibliyanın kontekstində bunu oxuyaraq, biz görürük ki, Adəmin ailəsi Allaha necə yaxınlaşmağı bilirdi. Bunun üçün qurban gətirmək lazım idi. Sonradan Allah açdı ki, biz günahımıza görə ölüm qazanmışıq, ona görə də əvəzedici qurban, fidiyə zəruridir.

İbrahim və onun oğlu

Belə əvəz İbrahim və onun oğlu misalında göstərilib. Allah İbrahimə oğlunu qurban gətirməyi əmr etdi və İbrahim Allaha tabe oldu. O, öz oğlunun üzərinə bıçaq qaldıran zaman, Allah onu dayandırdı və İbrahimin oğlunun əvəzinə qurbanlıq qoyun verdi.²⁰⁹

Pasxa quzusu

Başqa gözəl misal — pasxa quzusudur. İsraililəri Misirdə qəddarlıqla incidirdilər. Misirin hakimi fir'on onların öz Allahlarına azad iman etmələrinə imkan vermək istəmirdi. Onda Allah israililəri Misirdən çıxartmaq üçün Musanı göndərirdi. Misirə çoxlu bəlalar göndərərək, Allah nəhayət dedi ki, bu torpaqda doğulan bütün oğlanları öldürəcəkdir. İsraili ilk övladları isə Allah sağ saxladı. Musa əmr etdi ki, hər bir israili ailəsi quzu kəssin və onun qanını qapı və pəncərələrin çərçivələrinə çəksinlər. Quzunun qanı çəkilmiş qapıların yanından Allahın mələyi düz keçdi və onların evlərindəki ilk övladları sağ qaldılar. Allah Öz və'dini yerinə yetirdi — İsrailin ilk övladları xilas oldular.^{[210](#)}

Musanın qanunu

Musanın qanununda, Levililər kitabında Allah insana Ona yaxınlaşmağın yeganə yolunu açdı — qurban vasitəsilə.^{[211](#)} Sonradan Allah (həvari Pavel vasitəsilə) dedi: „...qan tökülmədən bağışlanma olmur.“^{[212](#)} Musa necə qurban gətirməyi israililərə öyrətdi. Günah edən adam qüsursuz heyvanı (dananı) mə'bədin qapısı yanına gətirməli idi. O, orada günahlarını onun üzərinə qoyulmasının simvolu olaraq öz əllərini heyvanın başı üzərinə qoymalı, sonra isə heyvanı kəsməli idi. Kahin heyvanın qanını ayaq altına çiləyərdi, qalanları isə qurbangahda yandırılırdı. Allah heyvanın ölümünü əvəz kimi qəbul edirdi.^{[213](#)}

Sual

Əgər insanın dəyəri hər hansı heyvandan üstündürsə, onda heyvan insanın əvəzinə necə ölə bilər? Heyvan insanın günahını öz üzərinə götürmürdü, bu, sonra baş verəcək hadisəyə işarə olaraq, sadəcə simvoldur. Allah yeganə kamil qurban gətiriləcək müddətə qədər bunu etməyə icazə verirdi. Bu qurban yer üzündə yaşamış və bundan sonra yaşayacaq bütün insanların günahlarına görə gətirilmişdir.

Böyük qurban

Musadan sonra Allahın çox böyük peyğəmbərləri böyük qurban barəsində peyğəmbərlik edirdilər. Onlardan biri Yeşaya idi. O, Allahın xilas planını həyata keçirən, bir neçə yüzillik sonra İsa Məsihdə icra olunan heyrləndirici peyğəmbərliyi söylədi. (Yeş.52:13–15; 53:1–12).

Vəftizçi Yəhyanın şəhadəti

Müsəlmanlara Həzrəti Yəhya kimi tanış olan, sonuncu peyğəmbər vəftizçi Yəhyanı Allah göndərdi. Yəhya İsanın sələfi idi. O, insanları tövbə üçün Yordan çayına çağırırdı. Yəhya nida etdi: „...budur, dünyanın günahını aradan qaldıran Allah Quzusu! Məndən sonra bir Adam gəlir ki, məndən daha yüksək mərtəbədədir, çünki məndən əvvəl mövcud idi.“^{[214](#)}

İsanın şəhadəti

İsa Özü deyirdi ki, O, bir çoxları üçün canını fidiyə olaraq verməyə gəlmişdir^{[215](#)} və Ona iman edən hər bir kəs əbədi həyata malik olacaqdır.^{[216](#)} O, çarmıxa gedərək, bu tapşırığı yerinə yetirdi. Çarmıxda O, nida etdi: „Tamam oldu!“ O, bununla bəşəriyyətə demək istədi ki, Allahın məqsədinə nail olundu.^{[217](#)} İbrahimə verilmiş və'd, nəhayət, yerinə yetirildi. Bir dəfə İsa dedi: „Atamız İbrahim Mənim günümü görəcəyi üçün şad oldu; gördü və sevindi“.^{[218](#)} Qur'an deyir ki, Allah İbrahimi böyük qurbanla satın aldı.^{[219](#)} İsanın gətirdiyi qurbandan daha böyük qurban ola bilərmi?

Bu Allahın yoludur və bu, yeganə yoldur. Biz görürük ki, İsa Ona hər iman edənin Allahla əbədi həyatda həzz alacağını göstərərək, üçüncü gün ölürlərdən dirildi. Öz dirilməsindən sonra İsa dedi: „...Mənim haqqımda Musanın qanununda, peyğəmbərlərin yazılarında və Məzmurlarda yazılmış bütün şeylərin yerinə yetirilməsi lazımdır deyə, hələ sizinlə bərabər olarkən söylədiyim sözlər bunlardır... belə yazılmışdır ki, Məsih bu cür əzab çəkib, üçüncü gün ölürlərdən dirilməlidir və Yerusəlimdən başlayaraq, bütün xalqlara günahların bağışlanması üçün Onun naminə tövbə təbliğ ediləcəkdir“.^{[220](#)}

Allah bizimlədir

Əziz dostlar, Allah Adəm və Həvvanı onlara nifrət etdiyinə görə yox, lakin onların itaətsizliyinə görə qovdu. Onlar günah işlətdilər. Lakin onları Allahın hüsuruna qaytarmaq üçün Allah onları və bütün bəşəriyyəti xilas etmək qərarına gəldi.

Xoş-Xəbər Yeşaya peyğəmbərə xəbər verilən zaman, o dedi: „...və Ona Emmanuel adını qoyacaqlar.“^{[221](#)}, bu da „Allah bizimlədir“^{[222](#)} deməkdir. İsa yerdə cəmi 30–35 il yaşadı, lakin göylərə qalxmazdan əvvəl O dedi: „...və budur, Mən dövrün sonuna qədər hər gün sizinləyəm“.^{[223](#)}

Bizə İsadan başqa heç kimin verə bilməyəcəyi zamanəti verən Xilaskarı kim rədd edə bilər? Gəlin Onun tə'liminə riayət edək.

^{[204](#)} Yar. 2:17

^{[205](#)} Yar. 3:7–8

^{[206](#)} Qur'an 20:115–123

^{[207](#)} Yar. 4:1–16

^{[208](#)} Qur'an 5:27–32

^{[209](#)} Yar. 22:1–18; Qur'an 37:102–109

^{[210](#)} Çıx. 12

^{[211](#)} Levi. 17:1–12

^{[212](#)} İbr. 9:22

^{[213](#)} İbr. 9:22

^{[214](#)} Yh. 1:29–30

^{[215](#)} Mat. 20:28

^{[216](#)} Yh. 3:14–16

^{[217](#)} Yh. 19:30

^{[218](#)} Yh. 8:56

^{[219](#)} Qur'an 37:102–109

[220](#) Lk. 24:44, 46, 47

[221](#) Yeş. 7:14

[222](#) Mat. 1:23

[223](#) Mat. 28:20

19. İsanın ikinci gəlişi

İslam da, məsihçilik də ona iman edirlər ki, yerdə yaşamış və göylərə diri qaldırılmış İsa dövrün sonunda dünyaya qayıdacaq.

İslama görə İsanın qayıtması

Məşhur islam tə'limi təsdiq edir ki, İsa qayıdan kimi, bəşəriyyəti islama döndərəcək, Məsihin əleyhidarına (antixrist) qalib gələcək, evlənəcək və uşaqlara malik olacaq, sonra öləcək və Mədinədə Məhəmmədin yanında dəfn olunacaqdır.^{[224](#)}

Bu doktrinanı əsaslandıraraq, müsəlmanlar Qur'andan növbəti ayəyə əsaslanırlar.

„Və o (İsa), həqiqətən — saatın (hökmün) əlamətidir (ikinci gəlişin). Şübhə etməyin və Mənim ardımca gəlin! Bu düz yoldur“. (A. Yuzuf Əli. Surə 43:61).

Əksəriyyət müsəlman alimləri bu surəni İsanın ikinci gəlişi barəsində peyğəmbərlik hesab edirlər. Bu hadisə „Nuzul-i-İsa“, yaxud „Nuzul-i-Məsih“, daha doğrusu, İsanın gəlməsi kimi tanınır.

Bir müsəlman doktrinasında təsdiq edilir: „Əbu Hülya şəhadət edir ki, Allahın elçisi (ona sülh olsun) dedi: „O Kəsin ismi naminə, Hansının ki, əlindədir mənim həyatım, Məryəm Oğlu (ona sülh olsun) tezliklə sizin yanınıza ədalətli hakim kimi gələcək. O, çarmıxları sındıracaq, donuzları məhv edəcək və vergiləri dəyişdirəcək, var-dövləti də artıracaq ki, o özünün indiki dəyərini itirəcəkdir.“^{[225](#)}

İsanın ikinci gəlişinə islamın münasibəti belədir. Onun bu hadisəyə baxışı məsihçi nöqteyi-nəzərindən çox fərqlənir.

Bibliyaya görə İsanın qayıtması

İsanın qayıtması — Bibliyanın ən vacib mövzularından biridir. Lakin orada Onun yerə qayıtmasından sonra adi bir insan kimi yaşaması, ölməsi və dəfn olunması barəsində bəhs edilmir. İsanın göydən ikinci gəlişi barəsində

danışaraq, sözsüz ki, məsihçilər inanırlar ki, İsa birinci dəfə də göydən gəlmişdir. Bu iki fikir məsihçilərin düşüncələrində bir-birindən ayrılmazdır.

İsa dəfələrlə deyirdi ki, O, göydən gəlmişdir və yenə də gələcəkdir.²²⁶ Lakin Onun ikinci gəlişi birinci gəlişindən fərqlənəcəkdir: Padşah — Böyük Hakim kimi Qalib gələcəkdir.

İsa göyə qalxandan sonra iki mələk bunu görəndən sonra şagirdlərə dedi ki, onlar Onun göyə qalxdıqlarını gördükləri kimi, eyni ilə Onun göydən də qayıtmasını görəcəklər.²²⁷

İsa təsdiq edirdi ki, Onun ikinci gəlişi çox əlamətdar hadisə olacaqdır: şimşək şərqdən çıxıb qərbdə göründüyü kimi, İnsan Oğlunun gəlişi də belə olacaqdır.²²⁸ O bizi xəbərdar etdi ki, yalançı peyğəmbərlər, özləri haqqında: „Mən Məsiham“ deyən yalançı məsihlər peyda olacaqlar. Lakin Onun gəlişini hamı biləcək və hamı bunun şahidi olacaqdır.

Onun qayıtmasından sonra nə baş verəcəkdir?

İsa bütün Ona iman edənləri toplamaq və göylərə götürmək üçün Öz mələklərini göndərəcəkdir.²²⁹ Bundan sonra bütün ölənlərin dirilməsi baş verəcəkdir. İsa dediyi kimi: „...çünki elə saat gəlir ki, qəbirlərdə olanların hamısı Onun səsini eşidəcəklər və qəbirlərdən çıxacaqlar. Yaxşılıq edənlər dirilib həyata qovuşacaqlar, pislik edənlər isə dirilib hökmə düçar qalacaqlar.“²³⁰

Beləliklə, İsa öyrədir ki, Onun qayıtması ən əlamətdar gün olacaqdır. O, Onu sevənləri və Ona itaət edənləri yeni həyatla mükafatlandıraraq və qalanları da həmişəlik qaranlığa qovaraq, ölümləri və dirilməsi mühakimə edəcəkdir.

Məsihçilər əmindirlər ki, bu gündə onlar əbədi həyat üçün diriləcəklər, lakin onlar onu əməlləri ilə qazandıqlarına görə yox, Məsihə iman etdiklərinə görə ona əmindirlər. İsa dedi ki, bu gündə „salehlər günəş kimi parlayacaqlar“.²³¹

Əgər həmin gündə Allah bizim hamımıza əməllərimizi e'lan etsəydi, biz hamımız taqsırkarlar kimi tanınardıq. Biz nə qədər xeyirxah işlər görsək də, bizi Allahdan ayıran uçuşumu rəf etmək üçün onlar heç vaxt kifayət

etməzlər. Lakin artıq bunların hamısı İsa tərəfindən bizə görə edilmişdir. İsanın əfvini tə'min edən qurbanına iman edənlər cənnətdə yer qazanmaq üçün yaxşılıq etmirlər. O, İsanı sevdiyi üçün xeyirxah işlər görür. İsa dedi: „Əgər Məni sevirsinizsə, əmrlərimi yerinə yetirin... Çünki Mənim sizə etdiyim kimi siz də edəsiniz deyə, sizə bir nümunə göstərdim.“²³² Biz böyük xilas ən'amına görə Allahı yüksəldirik, Allahın Padşahlığına girməyənlər isə əbədi mühakimədə olacaqlar — İsa Özü bu barədə tez-tez qeyd edir.²³³

Zaman faktoru

İsa dedi ki, insanlar gözləmədiyi bir vaxtda qayıdacaqdır. O, Öz gəlişini gecə gələn oğruya bənzədir: „...əgər ev sahibi oğrunun nə vaxt gələcəyini bilsəydi, oyaq qalıb öz evini oğurlanmağa qoymazdı. Bunun üçün siz də hazır olun; çünki İnsan Oğlu zənn etmədiyiniz saatda gələcəkdir“.²³⁴

Eləcə də, İsa dedi ki, Onun gəlişi Nuhun günlərində olan sel kimi olacaqdır. İnsanlar yeyirdilər, içirdilər, o günə kimi öz gündəlik işlərini görürdülər ki, necə Nuh gəmiyə girdi və tufan başladı.²³⁵

Bizə deyə bilərlər ki, artıq 2000 il keçmişdir, İsa isə hələ gəlməyib. Bibliya öyrədir ki, Allah Öz yaratdıqlarını sevir, O, bir kimsənin həlak olmasını istəmir, ona görə O, səbr edir. Allah istəyir ki, hər bir insan tövbə etsin və xilas olsun.²³⁶ Lakin biz əmin ola bilərik ki, Allah Öz və'dini yerinə yetirəcəkdir. Onun Özü tərəfindən tə'yin olunan gün gələcəkdir və O, bura gələcəkdir. Hər yaşadığımız gün bizi buna yaxınlaşdırır. Əslində vaxt çox tez keçir. Sabah ola bilsin ki, artıq gec olsun.

İsanın qayıtmasının məqsədi

Ölülərin dirilməsi

„Buna təəccüblənməyin, çünki elə bir saat gəlir ki, qəbirlərdə olanların hamısı Onun səsini eşidəcəklər və qəbirlərdən çıxacaqlar. Yaxşılıq edənlər dirilib həyata qovuşacaqlar pislik edənlər isə dirilib hökmə düçar olacaqlar.“²³⁷

Bütün insanlar üzərində hökm

„...budur, Rəbb on minlərlə müqəddəsləri ilə gəldi ki, bütün insanlara hökm etsin və aralarındakı allahsızların hamısını Allaha hörmət etmədən gördükləri bütün allahsız işlər və allahsız günahkarların Ona qarşı söylədiklərini bütün sərt sözlər üçün ifşa etsin“.^{[238](#)}

Salehlərin qeyri-salehlərdən ayrılması

„İnsan Oğlu isə bütün müqəddəs mələkləri ilə bərabər izzəti ilə gəldikdə, o zaman izzətli taxtında oturacaqdır. Bütün xalqlar Onun önündə toplaşacaqlar. O da çoban qoyunları keçilərdən ayırdığı kimi, onları bir-birindən ayıracaqdır. O zaman Hökümдар sağındakılara deyəcəkdir: ey sizlər, Atamın mübarəkləri, gəlin, dünya yaranandan bəri sizin üçün hazırlanmış olan Səltənəti miras alın... O zaman solundakılara deyəcək: ey lə'nətə gəlmişlər, Mənim yanımdan iblis ilə onun mələklərinə hazırlanmış olan əbədi oda yollanın“.^{[239](#)}

Padşahlığın Ataya verilməsi

„Çünki ölüm bir insan vasitəsilə olduğuna görə, dirilmə də bir insan vasitəsilədir. Necə ki, Adəmdə hamı ölür, Məsihdə isə hamı həyata qovuşur. Amma hər kəs öz növbəsi ilə diriləcək: əvvəl Məsih, sonra da Onun gəlişində Məsihinkilər. Bundan sonra O, hər rəyasət və qüdrəti ləğv edib, Səltənəti Ata Allaha təslim etdiyi zaman, son gəlişi olacaqdır. Çünki Allah Onun bütün düşmənlərini ayaqlarının altına salıncaya kimi O, Səltənət sürməlidir. Yox ediləcək axırıncı düşmən ölümdür... Hər şey Ona tabe edildikdən sonra, Oğulun Özü də, Ona hər şeyi tabe Etdirənə tabe olacaq ki, Allah hər şeydə hər şey olsun.“^{[240](#)}

^{[224](#)} Vəliəddin. Mişhat Əl-Məsabit.

Wali ad Din. Mishkat Al Masabih, tr. James Robson, (Lahor, 1980). Vol II. pp. 1159–1160.

^{[225](#)} Səhih Müslim. Sahih Muslim. Vol. 1, p. 92.

^{[226](#)} Yh. 3:13; 8:23; 14:23; 16:28; Mat. 25:31–32; 26:64

^{[227](#)} Həv. İş. 1:10–11

^{[228](#)} Mat. 24:27; Vəhy 1:7

^{[229](#)} Mat. 24:31

[230](#) Yh. 5:28–29

[231](#) Mat. 13:43

[232](#) Yh. 14:15; 13:15

[233](#) Yh. 3:18, 36

[234](#) Mat. 24:43–44

[235](#) Mat. 24:37–39

[236](#) 2 Pet. 3:9

[237](#) Yh. 5:28, 29

[238](#) Yəhuda 14–15

[239](#) Mat. 25:31–34, 41

[240](#) 1 Kor. 15:21–26, 28

20. Məsih, bizim həyatımızdır

Məsihin doğulmasına qədər Onun yolunu hazırlamağa gələn çoxlu peyğəmbər və müqəddəslər var idi. Bibliya bu barədə belə beyir: „Qədimlərdə, müxtəlif vaxtlarda və tərzlərdə peyğəmbərlər vasitəsilə əcdadlarımıza xitab edən Allah, bu son günlərdə, hər şeyin varisi tə'yin etdiyi və vasitəsilə kainatı yaratdığı Öz Oğlunda bizə xitab etdi“. [241](#)

İsa dedi: „Mənim yanıma gəlin... və Mən sizə rahatlıq verərəm.“ [242](#) Artıq bizim gördüyümüz kimi, Yazıların başqa yerində O e'lan edir: „Yol, həyat və həqiqət Mənəm; Mənim vasitəçiliyim olmasa, Atanın yanına heç kim gələ bilməz“. [243](#) Bu ayəyə daxil olan həqiqəti çoxları dərk etdilər: İsa həqiqətən Allahın yanına gedən yeganə yoldur və yalnız Onda əbədi həyatı tapmaq olar. Biz Onsuz əbədi qaranlıqda itmiş, Allahdan ayrılmış qalıyıq.

İsa bir dəfə yəhudilərə dedi: „Müqəddəs Yazıları araşdırırsınız, çünki əbədi həyata onlarla malik olacağınızı fikirləşirsiniz; Mənim haqqımda şəhadət edənlər də onlardır“. [244](#) Sadəcə oxumaq və bilik əldə etmək kifayət deyildir. Onları konkret əməllərdə həyata keçirmək vacibdir.

Axı mən nə etməliyəm?

Mən İsaya inanıram. Mən inanıram ki, O, bəşəriyyətin Xilaskarıdır. Onun ardınca getmək və Allahın Padşahlığına girmək üçün axı mən nə etməliyəm?

Bir dəfə fəriselərdən biri İsaya dedi: „Rabbi, Sənin Allah tərəfindən gəlmiş bir Müəlliim olduğunu bilirik, ona görə ki, Allah onunla olmadıqda kimsə Sənin göstərdiyin əlamətləri icra edə bilməz.“ [245](#) Cavabında İsa ona dedi: „...bir kimsə yenidən doğulmasa, Allahın Padşahlığına girə bilməz.“ [246](#) Və Öz izahatına davam edərək dedi: „...bir kimsə sudan və ruhdan doğulmasa, Allahın Padşahlığına girə bilməz“. [247](#)

Göyə qalxmazdan əvvəl İsa şagirdlərinə böyük tapşırıq verdi: „...Bütün dünyaya gedin, Müjdəni bütün xilqətə təbliğ edin! İman edib vəftiz olan, nicat tapacaqdır; iman etməyən isə məhkum ediləcəkdir“. [248](#)

Bu çox aydın tapşırıqdır və o, İsanın göyə qalxmasından sonra, Pentikost bayramında Peterin yəhudilərə hansı məqsədlə təbliğ etməsinə izahat verir. O onlara Yazılarda qabaqcadan xəbər verildiyi kimi, İsanın gəlişi barəsində və İsanın çarmıxa çəkilməsi və ölüldən dirilməsi barəsində danışdı. Çoxu bu həqiqəti qəbul etdi və öz Xilaskarları kimi İsanın ardınca getmək istədilər. Onlar indi nə etmələri barəsində həvarilərdən soruşurdular. Peter cavab verdi: „...günahlarınızın bağışlanması üçün tövbə edin və hər biriniz İsanın adı ilə vəftiz olun. Və Müqəddəs Ruhun ənamını alacaqsınız“. ²⁴⁹ Bibliya deyir ki, Onun sözünü qəbul edənlər və vəftiz olunanlar o gün 3000 nəfərə yaxın idi.

Peterin sözlərini başa düşmək üçün iki suala cavab vermək lazımdır:

1. Müqəddəs Ruh kimdir?
2. Vəftiz olmaq nədir?

Müqəddəs Ruh kimdir?

Bizə bütün Bibliya üzrə Yaradılışın 1-ci fəslindən tutmuş, sonuncu Vəhy fəslinə qədər Müqəddəs Ruh barəsində xatırlamalara təsadüf edirik. ²⁵⁰ Bu göstərir ki, Allahın Ruhu hər yerdədir. Bibliyada O, müxtəlif adlarla adlandırılır.

Allahın Ruhu (Yaradılış 1:2; Ef. 4:30)

Müqəddəs Ruh (Həv. İş. 1:5, 8; 2:1–4)

Təsəlliverici (Yh. 14:16)

Həqiqət Ruhu (Yh. 14:17; 15:26)

Məsihin Ruhu (Rom. 8:9)

Onun Oğlunun Ruhu (Qalat. 4:6)

Qüdsiyyət Ruhu (Rom. 1:4)

Hikmət Ruhu (Ef. 1:17)

Müqəddəs Ruhun enməsi

Bibliya deyir ki, Müqəddəs Ruh Öz işlərini hər yerdə yaratdığına baxmayaraq, onların hansısa vacib tapşırıqları yerinə yetirə bilmələri üçün, bə'zi adamların üzərinə xüsusi şəkildə enirdi. Aşağıdakı misalları oxuyun: Çıxış 31:3; 1 Pad. 10:6; 1 Səlnamə 28:12; Yeşaya 42:1; Hizziel 11:5.

Əhdi-Cədidə biz İsanın və'dindən görürük ki, Müqəddəs Ruh enəcək və hər bir imanlıda yaşayacaqdır. Bu, Müqəddəs Ruh İsanın şagirdlərini tamamilə dəyişdirən zaman — Pentikost günündə başladı. Ruhla dolaraq, onlar cəsarətlə təbliğ etməyə və Öz Xilaskarları barəsində öyrətməyə başladılar.

Müqəddəs Ruhun indiki işləri

Müqəddəs Ruh Bibliyanın sözü vasitəsilə insanları onların günahlarından ifşa edir.^{[251](#)} Müqəddəs Ruh bizim öz yaxınlarımızı xilas edə bilməyimiz üçün bizə güc və müdriklik verir. Biz nə qədər çox Müqəddəs Ruhun rəhbərliyinə və nəzarətinə tabeçilik göstəririksə, bir o qədər bizim həyatımız Məsihin həyatına oxşar olur. Bu ona görədir ki, Müqəddəs Ruh bizdə „məhəbbət, sevinc, sülh, səbirlilik, lütfkarlıq, yaxşılıq, iman, həlimlik, özünə hakim olmaq“^{[252](#)} doğurur. Biz özümüz yalnız bu keyfiyyətləri olan həyat yaşaya bilmərik. Lakin Allahın Müqəddəs Ruhu bizim həyatımızı bu ideala oxşada bilər.

Vəftiz nədir?

Yazılarda vəftizi bildirmək üçün istifadə olunan yunan sözü, „salmaq, batırmaq“ mə'nasını verir. İnsanları vəftiz edən birinci adam (Əhdi-Cədidin dediyi kimi), Vəftizçi Yəhya idi. Biz vəftizdə əfv barəsində Allaha müraciət edirik.^{[253](#)}

Filip və Həbəş

Həqiqət axtaranlardan bir kimsə İsanın xəbərini eşidən zaman o, vəftiz olunurdu. Bir dəfə İsanın şagirdlərindən biri olan Filipi mələk Həbəşlə rastlaşdığı yerə gətirdi. Filip onu İsa barəsində müjdələdi və vəftiz barəsində soruşdu. Filip həmin andaca onu vəftiz etdi.^{[254](#)}

Vəftizin mə'nası nədir?

Vəftiz (batırılma) İsa ilə birlikdə ölümü və dəfni simvollaşdırır; sonra İsanın dirilməsinə bənzər kimi, imanlı Məsihdə yeni həyata yenidən doğulur. Bibliya dediyi kimi: „...biz hamımız Məsih İsaya vəftiz olaraq, Onun ölümünə vəftiz olduq... Siz də eləcə özünüzü günah e'tibarı ilə ölü, lakin Rəbbimiz Məsih İsada Allah e'tibarı ilə diri sayın“. Biz günah üçün ölü oluruq. Bizim köhnə günahlarımız bağışlanıb, ona görə də biz artıq günaha bizim həyatımızda hökmranlıq etməyinə izin vermirik. [255](#)

Məsihdə həyat

İsa dedi: „Qoy sizin nurunuz insanların qarşısında elə parlasın ki, xeyirxah işlərinizi görsünlər və Göylərdəki Atanıza həmdlər etsinlər“. [256](#) Məsihə iman edən Onun məhəbbətini, sevincini və sülhünü öyrənməlidir. Çoxunun həyatımızı Məsihə verməyimiz və Onun ardınca getməyi qərara almağımız xoşlarına gəlməz. Eyni zamanda O, ürəklərimizə sülh verməyi və'd etmişdir. O dedi: „Bədəni öldürüb canı öldürə bilməyənlərdən qorxmayın; ancaq daha artıq həm bədən, həm də canı həlak etməyə qadir Olandan qorxun. Məgər iki sərçə bir assariyə satılmırmı? Və Atanın hökmü olmadıqda heç biri yerə düşməz. sizin isə başınızdakı saçlar belə sayılmışdır. Odur ki, qorxmayın; siz bir çox sərçədən daha çox dəyərlisiniz. Kim Məni insanlar qarşısında iqrar edərsə, Mən də onu göylərdə olan Atamın qarşısında iqrar edərəm“ [257](#).

Yeni həyat

Məsihçi qorxudan yox, lakin sevindiyinə görə Allaha itaətlidir. O, sevinclə Allaha xidmət edir. Məsihçi Məsihsiz yaşaya bilməz. İsa dedi: „Siz Məndə qalın və Mən sizdə. Budaq meynədə qalmasa, özlüyündə məhsul verə bilmədiyi kimi, siz də eləcə, Məndə qalmasanız, məhsul verə bilməzsınız“. [258](#)

Biz özümüz şeytanı və onun nöqərlərini rəf edə bilmərik. Ona ancaq İsanın gücü çatar, ona görə ki, O, şeytana bir dəfə və həmişəlik qalib gəldi. Şeytan həmişə Məsihə iman edənə ziyan vurmağa və imanda şübhəyə salmaq istəyir. O, daima məsihçiliyin əleyhdarlarını İsanın ardınca gedənlərə Ona imandan imtina etməyə məcbur etməyə cəhd göstərir. Belə vəziyyətlərdə əsl məsihçilər İsaya qulaq asmaqda davam edirlər. O,

düşmənlərimiz barəsində bizə xəbərdarlıq edir və eyni zamanda bizə xatırladır ki, O, qüdrətli və qadirdir. „Yoldan azmayasınız deyə sizə bunu söylədim. Sizi sonaqqoqlardan qovacaqlar; hətta elə saat gəlir ki, sizi öldürən hər adam, Allaha xidmət etdiyini sanacaqdır. Və bu şeyləri edəcəklər, çünki nə Atanı, nə də Məni tanıdılar... Məndə sülhünüz olsun deyə sizə bu şeyləri söylədim. Dünyada kədəriniz olacaqdır; amma cəsur olun, Mən dünyaya qalib gəldim“. ²⁵⁹

²⁴¹ İbr. 1:1–2

²⁴² Mat. 11:28

²⁴³ Yh. 14:6

²⁴⁴ Yh. 5:39

²⁴⁵ Yh. 3:2

²⁴⁶ Yh. 3:3

²⁴⁷ Yh. 3:5

²⁴⁸ Mk. 16:15–16

²⁴⁹ Həv. İş. 2:14–42

²⁵⁰ Yarad. 1:2; Vəhy 22:17

²⁵¹ Yh. 16:8–11

²⁵² Qalat. 5:22–23

²⁵³ Yh. 3:23; Həv. İş. 22:16; 1 Pet. 3:21

²⁵⁴ Həv. İş. 8:26–40

²⁵⁵ Rom. 6:3–4, 11

²⁵⁶ Mat. 5:16

²⁵⁷ Mat. 10:28–32

²⁵⁸ Yh. 15:4–5

²⁵⁹ Yh. 16:1–3, 33

Lü'ğət

İbrahim: 4000 il bundan əvvəl yaşamış ərəblərin olduğu kimi, yəhudilərin də əcdadıdır. Allah İbrahimlə o barədə əhd bağladı ki, əgər İbrahim Allaha sadıq qalarsa, çoxsaylı nəsil və Kənan torpaqları əbədiyyən ona mənsub olacaqdır (Yar. 13:15–16). Bundan başqa, Allah İbrahimə və'd verdi ki, yer üzərindəki bütün insanlar onun vasitəsilə xeyir-dualı olacaqlar (Yar. 12:3). İbrahimin həyat tarixi haqqında Yaradılış 11–25 Kitabında danışılır.

Avtoqraf: müəllifin imzasının orijinalı.

Adəm və Həvva: Allah tərəfindən yaradılmış ilk qadın və kişi. İlk yaranan Adəm olmuşdur, sonra Adəmə köməkçi kimi, Allah Həvvanı yaratdı. Onlar Ədəm bağında yaşayırdılar, lakin Allahın sözünə baxmadılar və oradan qovuldular. Onların əhvalatı Yaradılış 2–3 Kitabında şərh olunur.

Böyük İsgəndər: Makedoniyanın padşahı və tarixdə ən böyük sərkərdələrdən biri. O, o dövrün sivil (inkışaf etmiş) dünyasının ən böyük hissəsini istila etmiş və istila etdiyi ölkələrə yunan mədəniyyəti gətirmişdir. 356-cı ildən 323-cü ilə qədər yaşamışdır.

Həvari: „elçi, xəbər gətirən“ deməkdir. Mattanın Müjdəsində (10:5) İsa şəxsən xidmətə göndərdiyi 12 nəfər adamı „həvarilər“ adlandırır. İsanın həvarisi Onu görməli və Onun dirilməsinin şahidi olmalı idi (Həv. İş. 1:22). Həvari Pavel artıq Onun göyə qalxmasından sonra, Rəbb İsa tərəfindən xidmətə göndərilmişdir. Həv. İş. 22:14–15, 1 Kor.9:1; 15:8. Həv. İş. 14:4, 14-də Pavel və Barnaba də həvarilər adlandırılmışdırlar, lakin başqa mə'nada. Onlar Antakya cəmiyyəti tərəfindən missoner səyahətinə göndərilmişdirlər. Həv. İşləri 13:2–3 və 14:26–27. Ona görə də müəyyən mə'nada onlar Antakya cəmiyyətinin həvariləri idilər. Bu iki „həvari“ sözünü qarışdırmaq olmaz.

Həvarilər (elçilər): adətən, İsanın yerdəki xidməti zamanı Onunla birlikdə olmaq üçün, İsanın seçdiyi 12 adam nəzərdə tutulur. Onların adları: Andrey, Bar-Talmay, Zavedeyin oğulları, Yaqub, Yəhya, Halfay oğlu Yaqub, Yəhuda İskaryot, Faddey, Matta, Şimon Peter, Filip, vətənpərvər adlanan Şimon və Toma.

Əhmədiyə: Özünü islamın reformatoru e'lan edən Mirzə Qulam Əhməd tərəfindən (1835–1908) təməli qoyulan islam sektası.

Şərab: Bibliyada mütləq alkoqol içki nəzərdə tutulmur. Söz təzə sıxılmış üzüm şirəsini bildirə bilər.

Viflehem: Yerusəlimdən 5 mil cənubda yerləşən, Yordanda balaca şəhər. Mika 5:2 kitabında qabaqcadan xəbər verildiyi kimi, İsa doğulduğu yer.

Göyə qalxma: İsanın dirilməsindən qırx gün sonra baş verən, dirilmiş Məsihin yerdən göylərə qaldırılmasıdır. Bu hadisənin təsvirinə bax Həv. İşləri 1:9–11; Mk. 16:19; Lk. 24:50–51.

Günah: qanunun, yaxud Allahın iradəsinin pozulması. Günah Allaha qarşı üsyandır. Allah müqəddəs olduğuna görə, O, günaha dözə bilməz. Lakin Allah Özü İsa vasitəsilə bizə bu problemin həllini verdi. Romalıları 3:23; 6:23 və 1 Yh. 3:4 oxuyun.

Daniel: Bizim eramızdan 600 il əvvəl yaşamış peyğəmbər. Onun adı ilə adlandırılmış Əhdi-Ətiq kitabıdır, Babildəki tarixi hadisəni və Danielin Allaha imanını təsvir edir.

Həvarilərin İşləri: Əhdi-Cədidin birinci kitabıdır. Bu, Məsihin göyə qaldırılmasından sonra ilk cəmiyyətin həyatı barəsində xəbərdir. Luka tərəfindən yazılmışdır.

Müjdə: Hərfi mə'nada „Xoş Xəbər“ dir.

Qurban gətirmə: heyvanın ətinin, yaxud onun qanının Allaha günaha görə minnətdarlıq və ya haqq olaraq ödənilməsi. Yəhudilər heyvanı gətirərək, heyvanın həyatını öz həyatlarının əvəzinə Allaha verirdilər. Allah onların ancaq cavan və qüsursuz heyvan gətirmələrini tələb edirdi.

Əhd: bir tərəfdən təklif olunmuş, digər tərəfdən qəbul edilmiş danışıq.

Zəkəriyyə: Bizim eramızdan 520 il əvvəl yaşamış, onun adı ilə adlandırılmış Əhdi-Ətiqin kitabını yazan peyğəmbər. O, Yerusəlim əhalisini mə'bədin bərpa olunmasına çağırırdı, o, şəhər üzərinə Allahın qələbəsi barəsində və Məsiya barəsində peyğəmbərlik etmişdir.

Hizziel: Bizim eramızdan 600 il əvvəl yaşamış, Allah qanununa əməl etməyin vacibliyini qeyd edən peyğəmbər və kahin. Onun adı ilə adlanan

Əhdi-Ətiq kitabı aşağıdakı peyğəmbərliklərdən ibarətdir:

1–24 fəsillər: Yəhuda xalqını onun günahlarına görə, Allahın cəzalandırması barəsində peyğəmbərlik.

25–32 fəsillər: Allahın iradəsini rədd edən və israililərin bədbəxtliyinə sevinən qonşu ölkə xalqlarının cəzalandırılması barəsində peyğəmbərlik.

33–48 fəsillər: İsrailin bərpa olunması və xilas barəsində peyğəmbərlik.

Yeremya: bizim eramızdan 600 il əvvəl yaşamış peyğəmbər. Əhdi-Ətiqdə onun adı ilə adlandırılması, yəhudiləri həyat tərzlərini dəyişdirmək və Allaha şəxsi münasibətlərinin vacibliyi barəsində yada salan kitab var. O, eləcə də, Babilin hücumu barəsində peyğəmbərlik edib.

Yəhya: Zavedeyin oğlu, Yaqubun qardaşı, on iki həvarilərdən biri. Allah onu dördüncü İncili və Onun adı ilə adlanan üç məktubu yazmağa ilhamlandırmışdır.

Vəftizçi Yəhya: (Həzrəti Yəhya). Bizim eramıza qədər 7-ci əsrlə bizim əsrin 28-ci ili arasında yaşamış böyük peyğəmbər. O, Onun yolunu hazırlamaq üçün gəlmişdir. O, insanları günahlardan tövbə etməyə və Yordan çayında vəftiz olunmağa də'vət etmişdir.

Eyyub: eyni adlı Əhdi-Ətiq kitabının əsas şəxsi. Bu kitab Eyyubun iztirabları tarixini, onun Allahdan aldığı dərsin təsviri və onun xilasını özünə daxil edir.

Yunus: Allah tərəfindən Nineviya əhalisinə peyğəmbərlik etmək üçün göndərilən peyğəmbərin adı ilə adlandırılmış Əhdi-Ətiq kitabı. Bizim eramızdan 400 il əvvəl yazılmışdır.

Yusif (Flaviy): onun yaranmasından Neron padşahlığının sonunadək, Yəhudanın iyirmi cildlik tarixini yazmış yəhudi tarixçisi. O, bizim eramızın 66-cı ilində Qalileyada yəhudilərin romalılarla sonuncu mübarizəsi zamanı hərbi rəis idi.

Yeşaya: bizim eramıza qədər 700-cü ildə yaşamış peyğəmbər. Əhdi-Ətiqdə daxil edilmiş onun peyğəmbərlik kitabında Məsihin gəlişi barəsində peyğəmbərlik vardır.

Kodeks: müasir kitabın xəyalıdır. Kodeksin alınması üçün papirusun bir neçə vərəqini ortadan qatlayırdılar, birlikdə üst-üstə yığırdılar və qatlanmış yerindən tikirdilər. Kodeksin vərəqləri hər iki tərəfdən doldurulmuşdur.

Mazoret mətni: əsrlərlə məktəblərdə və sinaqoqlarda istifadə olunan Əhdi-Ətiqin baza mətni. O, b.e.-nin 8-9-cu əsrlərində Fələstində və Babilstanda Əhdi-Ətiq yazılarının qoruyucuları olan rabbunilər məktəbinin mazoretləri tərəfindən yaradılmışdır.

Manuskript: kitab nəşr olunmasının kəfş olunmasına qədərki dövr əlyazması. Onun yazılma vaxtını, onda istifadə olunmuş material və üsluba görə təyin etmək olar.

Mika: bizim eramıza qədər 700-cü illərin sonunda yaşamış peyğəmbər. Onun adının mənası belədir: „kindir Allah kimi“. Əhdi-Ətiqdə onun kitabı vardır. Allah onun vasitəsilə həqiqi dindarlıq əvəzinə, xarici ənənələrə daha çox qayğılanan adamlar barəsində: yoxsulların istismar olunması, Vifliyemdən Gələcək Məsih haqqında yalançı peyğəmbərlik barəsində danışmışdır.

Navakudnəssər: bizim eramızdan əvvəl 605–562-ci illərdə Babil padşahı. Onun rəhbərliyində Babil dünyanın ən böyük şəhərlərindən biri idi. O, Yerusəlimi zəbt etdi və dağıtdı.

Nazaret: Qalileyanın Roma əyalətində, şimali İsraildə sakit əhəmiyyətsiz şəhər.

Nineviya: Surun şərq sahilində yerləşmiş qədim Assuriya imperiyasının paytaxtı. Bizim eramızdan əvvəl 612-ci ildə o, zəbt edilib, dağıdılmışdır və onun xarabalıqlarını 1800-cü ilə qədər aşkar edə bilməmişdilər.

Sünnət: Allahın Öz xalqı ilə bağlanmış əhdin fiziki nişanı. (Yar. 17:10–11)

Vəhy: Həvari Yəhyaya nazil olan Əhdi-Cədidin axıncı kitabı. O, cəmiyyətlərə göstərişlərdən və son vaxtı təsvir edən gələcəyin görüntüsündən ibarətdir. Onun yunan dilindəki adı „açıqlama“, „nəyinsə aşkar edilməsi“, „yalnız Allaha məlum olan“ deməkdir.

Pasxa: təxminən 1200 il b.e.ə. israillilərin Misir əsarətindən çıxmalarının şərəfinə keçirilən bayram (Çıxış 12). Pasxa hər il mart, ya da aprel aylarında keçirilir.

Peter: İsanın həvarisidir. Onun adı Şimon idi, lakin İsa onu Peter adlandırdı ki, mə'nası „daş“ deməkdir. O, ilk məsihçi icmasının lideri idi.

Pilat: İsanı çarmıxa çəkilən vaxtlarda yerli hakim idi. Bizim eramızın 26–36-cı illərində Yəhudeyada hökmranlıq edirdi. İsanı Onu azad etmək istəyən Pilatın yanına sorğu-suala gətirdilər, lakin xidmətini itirmək ehtimalından qorxub imtina etdi.

Məktublar: Yaqubun məktubundan İbranilərə məktuba qədər Əhdi-Cədidin 21 kitabı. Onların çoxu həvari Pavel tərəfindən onun vasitəsilə əsası qoyulmuş ünvanlara məktublar kimi yazılmışdır.

Əfv: Allahın mərhəməti sayəsində bizim günahlarımızın kənar edilməsi deməkdir. Əfv yalnız Məsih vasitəsilə mümkün oldu (Ef. 1:7). Eləcə də, Çıxış 34:6–7 və Məzmur 103:10–12-ni oxuyun. Əhdi-Cədid təsdiq edir ki, əfv olunmuş günahkar gerek başqalarını bağışlasın.

Çarmıxa çəkilmə: qullar və cinayətkarlar xüsusunda, romalıları və qədim dünya xalqlarına tətbiq olunan ən qəddar cəza növü. Qurbanı dirəyə mismarlayırdılar və orada ölməyə qoyurdular.

Rut: israiliyə ərə getmiş, moavlı qadının əhvalatı nəql olunmuş Əhdi-Ətiq kitabının adı. Əri öləndən sonra Rut öz qayınasının ardınca getmiş və israililərin Allahını iqrar etməyə başlamışdır. O, Rəbb İsanın əcdadı oldu.

Ölü dənizinin tomarları: bibliq kitabların ən qədim əlazzmalarındandır. Onlar, Esterdən başqa, Əhdi-Ətiqin bütün kitablarından ibarətdir. Bə'zi kitablar, demək olar ki, tam qorunmuşlar. Onlar 1940–1950-ci illərdə Ölü dənizinin şimal-qərb sahillərinə yaxın mağaralarda tapılmışdır. Hal-hazırda Yerusəlimdəki İsrail muzeyinin „Kitablar qəbiristanlığında“ qorunub saxlanılırlar.

Septuagent: Əhdi-Ətiqin yunan dilinə ən qədim tərcüməsi. Tarix deyir ki, Misir hökmdarı yetmiş yəhudi aliminə, yunan dilində danışan yəhudilər üçün Tövrati tərcümə etməyi əmr etmişdir. Bu iş b.e.ə. 250-ci ildə başladı. Septuagentlərin ən çox tanınmış əlyazmaları — bu, Sinay, Vatikan və İsgəndəriyyə kodeksləridir.

Kirineyli Şimon: Cəza yerinə qədər İsanın çarmıxını aparmağa məcbur edilmiş adam (Mat. 27:31; Mk. 15:21; Lk. 23:26).

Şənbə: („Şabat“ yunan sözüdür, mə'nası dinclik deməkdir): cümənin günbatan vaxtından başlayaraq, şənbənin günbatan vaxtına qədər həftənin yeddinci günü. Allah kainatın yaradılmasını altıncı gündə başa çatdırdı. O, israililərə həftənin hər yeddinci gününü Ona səcdə etməyə və istirahət etməyə əmr etdi (Təsniyə 5:12–15). Bu istirahət həm də imanlıların ölumdən sonra gözlədikləri əbədi istirahət və dinclikdir (İbr. 4:8–11). Məsihçilərdən yəhudi şənbəsinə riayət etmək tələb olunmur. (Kolos. 2:16). Onlar bir yerdə toplaşib Rəbbimizin ölümünü, dəfn olunmasını və dirilməsini yada salmalıdırlar. Onlar Məsihin qanının rəmzi olan kasadakı üzüm şirəsini və yaxud şərabı bölüşərək və Onun bədəninin rəmzi olan çörəyi birlikdə bölüşərək, bunu yerinə yetirirlər (Mat. 26:26–30; Mk. 14:22–25; 1 Kor. 11:20–26). Həftənin ilk günü (bizim bazar günümüz) bunun üçün ayrılmışdır (Həv. İş. 20:7). Bu, İsanın ölümlərdən dirilməsi günüdür. Bu həftəlik ən'ənə „çörək bölümü“, yaxud „Rəbbin süfrəsi“ kimi tanınır (Həv. İş. 2:42; 20:7; 1 Kor. 11:20).

Surə: Qur'andan fəsillərin „sıra“, yaxud „seriya“larını bildirir.

Təhrif: „dəyişikliklər“. Bu termin müsəlman teoloqları tərəfindən məsihçilərə qarşı İncilin dəyişilməsində və saxtakarlaşdırılmasında irəli sürülən ittihamlarda istifadə olunur.

Tasid: bizim əsrin 55–120-ci illərində yaşamış tarixçi. O, Avqustdan tutmuş Nerona kimi Roma tarixini yazmışdır.

Filon: b.e. 1-ci əsrinin başlanğıcında yəhudi cəmiyyətinin görkəmli ictimai xadimi. Fəlsəfi və dini mövzularda yazırdı.

Allah Padşahlığı: Allahın ruhani Padşahlığı. „Allahın Padşahlığı“, yaxud „Səmavi Səltənət“ termini, şərin məğlub edilmiş Allah mərhəmətinin hakimiyyəti deməkdir. Bu Padşahlıqda yaşayanlar salehlikdə, sülhdə və sevincdə olurlar (Rom. 14:17).

Mö'cüzələr: təbiətin mə'lum qanunları ilə izah oluna bilməyən Allah işləri.

Emmanuel: „Allah bizilədir“ deməkdir. (Peyğəmbərliklərdə) İsaya verilmiş adlardan biridir.